

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET LAPJA

ALAPÍTVÁ:
1862-BEN

Főszerkesztő:
PÁPAI GÁBOR

KÜLÖNSZÁM

Megjelenik a DUNAKER Kft.
szélesítmény-tervezési és
szélesítmény-alkalmazásának 10. évfordulója
alkalmából

Erdészeti Lapok

Az Országos Erdészeti Egyesület folyóirata

CXXXIV. évfolyam

KÜLÖNSZÁM

Főszerkesztő:
PÁPAI GÁBOR

A Szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SZIKRA DEZSŐ

A Szerkesztőbizottság tagjai:
dr. Bartha Dénes, Bartha Pál, dr. Bondor Antal,
Dévai Péter, Gencsi Zoltán, dr. Járasi Lőrinc,
dr. Király Pál, Oláh Tibor, Pintér Ottó,
Répászky Miklós, dr. Somogyi Zoltán,
Szakács László, Tóth Miklós.

Szerkesztőség: 1027 Budapest, Fő u. 68.
Telefon/fax: 201-7737
Mobil: 06-30-9715-255
Internet: <http://larix.efc.hu/oe>

Tervezőszerkesztő:
SÁGI MARGIT
Telefon/fax: 351-7253

Kiadó:
Országos Erdészeti Egyesület
1027 Budapest, Fő u. 68.

Felelős kiadó:
KÁLDY JÓZSEF

Nyomdai munkák: Csathó és Társa Nyomdaipari Kft.
Eger

Felelős vezető: Csathó Emil

A kézirat lezárva: 1999. július 25.

ISSN: 1215-0398

Terjeszti: az Országos Erdészeti Egyesület. Felvilágosítást a lappal kapcsolatban az Egyesület ad (1027 Budapest, Fő u. 68.) Megjelenik havonta.

TARTALOM

Beköszöntő	1
Pápai Gábor: Az erdészet és a társadalom	2
Valétálás 1999.	6
A régi rómaiaknál baloldali közlekedés volt	6
Herpay Imre: Visszaemlékezés	7
Dr. Czerny Károly: Hogyan segítsük a magánerdő-gazdálkodást?	8
Dráva Völgye Kupa – Barcs, 1999.	10
Dr. Hajdú István: Dél-Somogy erdőgazdálkodása	12
Dr. Tóth Béla: Tapasztalatok a 'Luisa Avanzo' nyárfaklón-termesztésével	14
Bagaméry Gáspár: A 'Luisa Avanzo' nyárfaklón magyarországi termesztésével kapcsolatos észrevétel	16
Bak István: Erdővédelmi információk Franciaországból – és hazai tanulságai	18
Hollós László: Vendégségben Sir David Atteneborough-nál	18
Paczolay Gyula: 400 éves magyar közmondások, szólások	20
Németh Rita: Fás növényeink latin neveinek szövegtimológiája	21
Dr. Szodfridt István: Koltay György emlékezete	22
Annie Caubet: 2700 éve: A cédrusok és az asszírok	23
Pápai Gábor: Útközben	25
Gál István: Erdőismeret a Kárpátokból	26
Bölöni János – Király Gergely: A történeti ökológia új útjai az erdészeti tudományokban	28
Dr. Bidló András – dr. Szodfridt István: A bőszi vízi erőmű környezeti hatásai – szlovák szemmel	30
Detrich Miklós: Emlékmű a határon	31
Dr. Majer Antal: Kipusztul-e Magyarország méregfája?	32
Dr. Páll Miklós – Vaski László: MC Magyarok cselekedetei – az erdő körül	34
Mátyás Csaba: A világ egyik leghatékonyabb cellulózfa-termesztő cége	35
Leipold Árpád: Hogyan írjuk...	36
Kádár Zoltán: Lőhető-e a tűzok?	36

A címlaphoz:	Érintetlen őserdő valahol Kanadában
A hátsó borítón:	Nyár rozsdagomba (Melampsora-populina Kleb.)
Fotó:	Pápai Gábor

A beküldött kéziratokat, fényképeket nyilvántartásba vesszük. A cikkek, írások nem feltétlenül azonosak a szerkesztő véleményével, azok tartalmáért mindenkor a szerző felel. A szerkesztőség fenntartja magának a szerkesztés jogát. Honoráriumot – megegyezéssel – csak felkért íráso-kért, a fotóért, illetve grafikai munkákért fizetünk.

– e néven jegyezte be az 1986-ban indult vállalkozást az új törvény szerint a cégbíróság 1989-ben.

Fiatal szakemberek – hölgyek és urak – kezdeményezése volt! Gazdasági gondolat valósult meg ekkor, melynek időszerűségéhez nem fért kétség, de amelyet létrejöttének helyén, a Dráva partján még gáncsoltak, ám a Duna mentén már támogattak.

Szervezet alakult, melynek szellemi, szakmai és irányítási köz-

pontja máig egy határszéli kisvárosban van, folyton bővülő tevékenységének alközpontjai pedig Barcelonában, Brüsszelben, Bordeaux-ban és Nápolyban működnek. Termékei befogadó piaca Európa.

Alkotó közösség jött létre, ahol szinte minden vezető beosztásban nők irányítanak, s ahol a vállalati nyereséggel megegyező fontosságú kategória a munkatársi elégedettség. Ahol az ügyfél természetesen Partner, s ahol a Partnerrel anyanyelvén beszélnek: a franciával franciául, a göröggel újjörögül, a madridival kasztíliaiul, az olasszal olaszul, a galíciaival gallego nyelven.

Cégfilozófiája az olyan üzleti törekvés, mely szerint nyugaton önálló piacokat épít s a helyi nagykereskedőket elkerülve a kiskereskedelem és a fogyasztók körében maga értékesít.

A társaság, mely dolgoz és gyarapító új évtizedre tekint.

Az Erdészeti Lapok e különszámát Partnereinek – akikkel bő tíz éven át együtt dolgozott – s a szakközönségnek tisztelettel ajánlja

– a DUNAKER KFT.

Az erdészet és a társadalom

Az elmúlt években egyre inkább felerősödtek azok a vélemények, melyek szerint az erdészek munkájának nagyobb publicitást kell adni. A kilencvenes évek elejétől a szólásszabadságának lehetősége csak fokozta ezt az igényt. Igaz, felerősödött az erdészek számára nem éppen kedvező véleményekkel bírálók hangja is. S noha ezek a hangok többnyire politikamentesek voltak, az erdők „paradicsomi állapotát” kívánják fenntartani. Ahogy erősödtek ezek a hangok, az erdészek egyre inkább érezték – és egyre többen érzik ma is –, hogy valami nincs rendben. Ám ez az érzés nem újkeletű. „Ha a haladni vágyó erdőisztelek törekvéseit nem ölnék el zsenge csirájukban, úgy erdészetünk párhuzamosan haladt volna előre a bányászattal, kohászattal, és más fontosabb szakokkal, s ereje híján nem nézne a csöndes kimúlás eléje.” – írja Kapina Antal a Magyar Erdész 1903. 5. számában, válaszolva az „Erdészetünk a magyar társadalomban” c. cikkre.

Lám, már a századelőn keresték az erdészek helyüket a társadalomban. Az eltelt száz év alatt ez ügyben annyi változott, hogy ma már fontosabb a társadalom helyét keresni az erdőben, mert az erdész hajdani szerepe – társadalmi megítélés szerint – ártértékelődött.

Úgy érzem azonban, hogy az erdő és az emberiség sok évezredes (mára szinte) antagonisztikus együttélése még régebből eredeztethető.

Valószínű akkor kezdődött minden, amikor Sir Pitecus az élelemnek gyűjtött fücsomóból egy virágszálat helyezett asszonya fejszörzetébe, majd a kitüntetett virággal a fején inni hajolt egy víztócsa fölé. Az élelmezési célra gyűjtött földi jóból így lett fogyasztói cikk. A félresikeredett mozdulat káros – ma már látjuk, hogy tragikus – hatását csak fokozhatta a szomszéd Pitecusné irigykedő pillantása.

Elnézést kérek az idétlen fikcióért, de hát a manapság tapasztalható (erdőt is) fogyasztói örület valamikor csak elkezdődött. Mert a virág után jöhetett a szebb és melegebb vadbőr, az ellenséges Pitecus törzstől elrabolt Pitecus rab-szolgamunkára fogása és a többi... A valószínűleg izolált kislétszámú törzsek tovább éltek természetbarát életmódjukat, mondhatni a természet nagy körforgalmában nem sok vizet zavartak. Ismereteink szerint annak ellenére, hogy olykor ezeknél a kis közösségeknél is jutott az asszonyoknak virág a hajukba, vagy a főnök nagyobb és finomabb falatokat követelt magának, mégsem alakult ki a vagyongyűjtés, az esztelen fölösleges anyag- és energiapocsékolás. S ez a mentalitás nem volt éghajlatfüggő, mert a harácsolásnak sem az eszkimóknál, sem a trópusi esőerdőkben élő törzseknél, sem az óceániai szigetlakóknál nem találtuk jelet. Azután valamikor az ember őse megunt a folyton nyir-

kos, csöpögő barlanglakásait. Rájött, hogy hogyan hagyhatja el a reumát okozó kődűkát. Fából kalyibát épített.

Hogy is mondja Leindbundgut? „A civilizáció az erdők irtásával kezdődött...”

Az 1994-es Idegen szavak szótára szerint ötféle értelmezése van a civilizációnak. A 2. jelentést elhanyagolhatjuk „Tágabb értelemben társadalmi, gazdasági és szellemi művelődés, műveltség”. Egy fokkal elemezhetőbb az 1. meghatározás: „Egy társadalom fejlődésének és anyagi műveltségének már elért magasabb foka: az adott társadalom anyagi eszközei, technikája: emberi közösség.” Sokat e tanulmányhoz ebből a megközelítésből sem lehet használni, mert inkább deduktív okoskodás, hiszen egy elért magasabb fokot vesz alapul. Gyanítom, hogy Leindbundgut professzor az eseményeket túlzottan idealizálva jutott az idézett következtetésre. Már ami az erdőirtás és a társadalom viszonyát illeti.

Ekkor még minden rendben volt...

Sokkal közelebb kerülünk az igazsághoz, ha az értelmező szótár 3. Engels szerinti definícióját vesszük alapul. Szerinte „az emberi társadalom fejlődésének harmadik, a vadság és a barbárság után következő korszaka”.

Európában a felemelkedés a hódító, s egyben pusztító népek – mint a vikingek, mórok, magyarok – hadjáratainak nagyjából egyidejű abbamaradásával kezdődhetett.

Ez idő tájt áramlottak szerteszét a földréz erdőrengeteigeibe az emberek, és alapítottak falvakat, városokat „természetesen” az erdők rovására. Azután elkezdődött ezen új

közösségek (falvak, városok) rivalizálása, a vagyongyarapítás, felhalmozás, a ... civilizáció.

Az ember, aki az erdőben, az erdőből élt, sokkal bölcsőbb volt annál, mintsem hogy elpusztítsa saját élőhelyét. Fajtársával nyilván sokszor meggyűlt a baja (ma is). Olykor el is fogyasztotta, öldökölt, hogy védje vadász (piac) területét.

Arszenyev híres regénye, Derszu Uzalájának szemléletvilága tükrözi legérthetőbben az ember és a természet harmonikus együttélését. Az Ussuri folyó vidékén élő vadász megszemélyesítette valamennyi erdőlakót (antropomorfizmus). Az édes nedvet adó juharfát, a meleg tüzet adó nyírfát, a vadméheket, a szarvast és a számára is veszedelmet jelentő ragadozót, a tigrist is. Minden erdei teremtményt embernek nevezett, beszélgetett velük – ami cseppet sem meglepő a folyton egyedül élő vadászoknál. Szinte bocsánatkérően emelte fegyverét a számára húst jelentő vadra és megkönnyezte, miközben fejtette gereznáját. Egy-egy sikertelen cserkeléskor megdicsérte a vadat, hogy milyen okos „ember”, hogy túljárt a nagy vadász Derszu eszén. A természettel való tökéletes harmóniában élésnek a vadon sértegetlensége, és az ember lelkiismeretének tisztasága volt az eredménye. S mivel az ember vadászként hódította meg a földet, hosszú évezredekig nem is volt semmi baj a kezdetleges emberi társadalom és az erdő között. („Belőle nőtem én, mint fatörzsből gyöngye ága” – Radnóti)

Ismereteink szerint az első fémeszközök Kr. előtt 3000 körül jelentek meg. A nyilak és dárdák végén a kőhegyeket felváltották a fémből készített ölőszerszámok. A „hadiipar” fejlődése kihatott az ember egyéb eszközeinek minőségére is. Addig még ha akart volna sem döntögethette hektárszámba a fákat, mert szerszámai kezdetlegesebbek voltak.

Ám hogy lakhelyükhöz használtak fát, az minden bizonnyal nem alaptalan feltételezés, hiszen az Olduvai-szadékbán 1,8 millió éves épületmaradványt találtak.

A szakadatlan vándorló vadászó törzseknek nem hiányzott a felesleges fényűzés, a minél több valamiből szemlélet, az egyéni meggazdagodásért folytatott harcsolás. Életerükkel a legszorosabb kapcsolatot tartották.

A földművelés hozzávetőleg tízezer évvel ezelőtt kezdődött az Égei tenger vidékén. A törzsek helyhezköthettek lettek, városokat alapítottak. És itt kezdődtek a bajok. Az eledig élelmet adó erdő fájának felhasználása a városok, városállamok megalakulásával mondhatni stratégiai nyersanyag lett. Nemcsak az építkezéseknél, sokkal inkább a katonailag és kereskedelmileg fontos hajóépítésnél használtak fel a Földközi tenger vidékén élő népek mérhetetlen faanyagot. A Brit-szigetek letarolt erdőiségei, a lecsupaszított mediterrán tengerpart jelzi a civilizálódó – most már mondhatjuk – társadalmat.

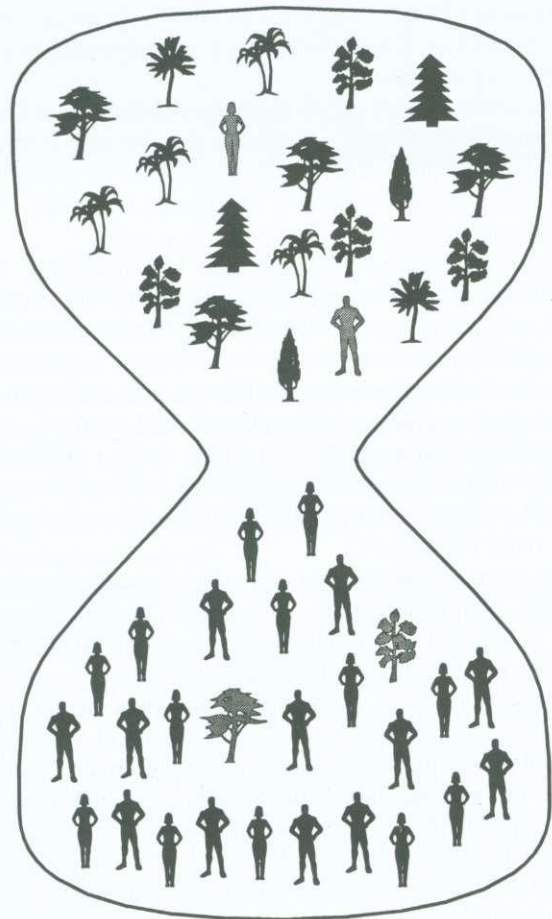
„A gazdasági haladás rendszerint azzal kezdődik, hogy az ember ellenségének tekinti az erdőt, fejszével, bárdal, tűzzel megy rá, uralmát vissza igyekszik szorítani, hogy a földművelésnek szűz termő erővel megáldott új területeket nyerjen. Mint minden harcz, az erdő ellen indított is szertelenséggel, számítás és terv nélkül szokott folyni. Az ember ott veri-vágja az ellenséget, a hol találja. Így az erdő, a nép anyagi virágzásának egyik nagyfotossága tényezője, mely szigorúan, kérlelhetetlen meg szokta bosszulni a rajta

elkövetett bűnöket, a legnagyobb mértékben pusztulásnak indul. Pedig szükség van rá!”

A polgárosodás alacsony fokán a küzdelem az erdő ellen, az erdőirtás, a polgárosodás magasabb fokán a küzdelem az erdők fenntartásáért, az erdővédelem teszi az emberi tevékenység egyik főmozzanatát.” (Acsády Ignác, 1896.)

És itt idézem a civilizáció fogalmának régies értelmezését, mely elemzésünk szempontjából legjobban megfelel. „Az anyagi kultúra szembeállítva a szellemi kultúrával.” (Hogy szellemileg Derszu Uzala volt-e fejlettebb, vagy a babiloni dúsgazdag kereskedő, azt az olvasó megítélésére bízom. Csak gyanítom, ha szegény Derszu azzal állított volna be az angol Admirálisához, hogy ne pusztítsák ki a tölgyeket a Nagy Armadát legyőző hadihajók felépítéséhez, jó esetben életfogytiglani bolondokházába zárással megúszt volna.)

Eddig az embert vette körül az erdőrengeteg, a hatalmas pusztítások után az erdőt vették körül az emberek városokkal, mezőgazdaságilag hasznosított földterületekkel.

Az emberi élethez nélkülözhetetlen oxigéntermelés folyamatát a természeti népcsoportok nem ismerhették, mégis kíméletesen bántak a mindennapi megélhetésüket biztosító növényi életközösséggel. Tragikus ellentmondás, hogy amikor az értelem rájött a számára oly fontos összefüggésre, az erdő oxigéntermelő képességére, tovább folytatódott az öngyilkos pusztítás.

Minden gonoszság a pénz szeretetéből ered, mondja a Biblia.

Az emberiség évezredek óta rombolja környezetét, s most, hogy e században rájött a folyamat tarthatatlanságára, majd annyit kezd költeni a kár felszámolására, mint amennyi „hasznot” nyert a kár okozásával. A fő baj a fogyasztói társadalom birkatermészete. No nem a türelemre gondolok, sokkal inkább a gazdagság számára nyakán kon-
gató kolomp utáni menetelésre.

Nemrég hallottam a közel évszázadot megélt fő tőzsde-
szakértő, André Kosztolány nagy bölcsességgnek szánt – de belegondolva veszélyes és cinikus – mondását, hogy: „Ha pénzről van szó, csak egy jelszó létezik: Többet!”

Íme a mondat mögött húzódó mentalitás, melyet ha meg-
fogad az emberiség, valószínű, hogy a mai kor emberének
unokája nem fog megélni oly életkort, mint a fent idézett,
tőzsdei mozgásokra érzékeny, ám az emberiség jövőjére ér-
zéketlen pénzeszsák.

A városokba tömörülő embertömeg egyre inkább elsza-
kadt a természettől, az erdőtől. Csak közvetetten vesz tu-
domást a fából készült használati tárgyak és az élő erdő
közötti összefüggésről. Mintha külön életet élne a fejekben
a feldolgozott holt fa, és a kirándulásokkor látott élő eleven
erdő. A kettőnek a derék városlakók többsége szerint nincs
sok köze egymáshoz.

A mai erdészeknek egyik legfontosabb feladata e kétféle
fa tudati összefüggésnek megismertetése. Az erdő kíméletes
használatából adódó tartamosság lényegéről, az erdészmun-
ka szakszerűségéről – mely a folyamatot biztosítja – való
felvilágosítás.

Az örökös haszonlesőket is meg kell nyugtatni, hogy
hosszú távú hasznuk veszélyben van a mértéktelen erdőir-
tással, míg a türelmes erdőhasználattal folyamatosan élhet-
nek vele.

A néhai miniszterelnök Antall József mondotta az 1. Or-
szágos Erdészgyűlésen. „Figyelembe kell venni az erdő
embereltartó képességét.” Ő ugyan a magyar erdők törté-
nelmi, s főleg nemzetiségi mozgásával kapcsolatban emlí-
tette, de az üzenet akkor nyilvánvaló volt. (A szakma előtte
állt a nagy leépítésnek.)

Hát igen. Az erdők embereltartó képessége kezdetben
úgy tűnt, nem ismer határt. S minél több ember élt közvet-
lenül az erdőből, annál nagyobb volt az erdőtulajdonos és
az erdőt kezelő emberek társadalmi presztízse.

Nos úgy tűnik, ez a tekintély mára igencsak megcsap-
pant. Mert ténylegesen vajmi kevés ember él közvetlenül
az erdőből, s azok szerepe nem véleményformáló. Igen ám,
de van itt egy látszólagos ellentmondás, melynek elemzése
során eljuthatunk a számunkra oly nagyon kívánt megol-
dáshoz. Az igaz, hogy kevesen keresik a kenyerüket az er-
dől, de a zöld fák rengetege által termelt életet adó oxigén,
a bonyolult, ám igen sérülékeny ökoszisztéma fenntartása
az igazi feladat, melyből a túlszaporodott emberiség anélkül
veheti ki hasznát, hogy az erdőt magát jóvátehetetlenül ká-
rosítaná.

Ezen a ponton van keresnivalónk. De semmiképpen nem
úgy, hogy az erdészek a társadalomban betöltött szerepük
alapos elemzése nélkül lépjenek a társadalom elé szakmai
feladatuk minősítésével.

BIOÜZEMANYAG. Ausztriában azt tervezik, hogy
2000-től kétszázaléknyi bioüzemanyagot kevernek a dízel-
hez. Az osztrák ásványipari cégek közreműködésével
munkacsoport alakul, amelynek az lesz a feladata, hogy
kidolgozza a bioüzemanyag felhasználásának jogi és
pénzügyi kereteit. A dízelhez kevert bioüzemanyaggal az
a cél, hogy jelentősen csökkentsék a káros anyagok kibo-
csátását, és nem mellékes szempont, hogy a biotermékek
ausztriai előállításával új munkahelyek keletkezzenek.
Ausztria egyébként Franciaországgal együtt indított offen-
zívát az Európai Unióban a bioüzemanyag elterjesztésé-
ért. Általános vélemény szerint 1,2 millió hektár szántó-
földet lehetne termelhető alapanyagok és energiaforrások
előállítására felhasználni. Ausztriában rövid időn belül 40-
60 ezer hektár földet állítanának át repcetermesztésre, ami
a biodízel alapanyaga.

(Magyar Nemzet)

**Alaposan meg kell vizsgálnunk azt a folyamatot, ami
az erdészek megítélésében az elmúlt jó félszázad során
a társadalomban végbement.** Hová tűnt – s főleg miért –
a misztikum, mely a századelőn az erdészeket övezte. Vajon
mit rontottunk el?

Minden bizonnyal az erdész megbecsülése és társadalmi
presztízse atermészethez közelebb álló emberek részéről
volt nagyobb. Hiszen az erdész volt a gazdája a „félelmetes
erdőnek”. Ő jött esténként haza a rengetegből vállán a „vil-
lámló bottal”, s olykor az övszíjáról lelógó nyúlal vagy
fácánnal. S ami a legfontosabb, ő adott munkát.

Fel kell tennünk a kérdést, hogy hol hibáztunk? Mert
enélkül nem tisztázhatjuk a diagnózist, s nem alkalmazha-
tunk eredményes terápiát.

**Mindenekelőtt saját magunkat kérdezzük meg mind-
erről.** Vajon az említett szakmai fetisizmusból nem maradt-
e sokkal több bennünk, mintsem kellene? Nem ritka azon
összejövetelek száma – s ezt most mindenféle szintre értem
– ahol egy-egy probléma megoldásához csak az hangzik el,
hogy *mihez kell ragaszkodnunk, hogy meg kell értetni, hogy
javasoljuk, mert ez ekkor meg ekkor is így szokott lenni, s
hogy most már tényleg meg kell írni, hogy tűrhetetlen stb.*
Ezek az összejöveteleken a kétkedőket, netán az ellent-
mondókat még az álláspontjuk kifejtése előtt – vagy alatt
– magukra hagyjuk, ahelyett, hogy a „másik oldal bőrébe
bújva” elemeznék a helyzetet, s döntenék a tennivalókról.

IUCN javaslat az ökológiai háló létrehozására

Európa természetvédelmi szervezeteinek érdek-
lődése az ökológiai hálózat kialakítása felé fordult.
Természetvédelmi területek és ezeket összekötő fo-
lyosók rendszeréről van szó, ezen belül mód van az
állat- és növényfajok vándorlására, a faji sokféleség
megőrzésére. A Paneuropean ecological network 4.
száma Lengyelország területére vonatkozó ilyen ter-
vezet térképes ábrázolását is bemutatta.

(Ref.: dr. Kovács Gábor)

Az erdőhasználat hazánkban kezdetben nem a faanyag-nyerést szolgálta, sokkal inkább a makkoltatás, a vadászat, az erdei patakokból történő halászat adta a hasznot. Nos mindezek a haszonvételek nem károsították az erdőt számottevően. A korabeli erdőőrök – királyi erdőővők – értehető módon köztisztletnek örvendtek.

Az erdészek hagyománytisztelete a rendszerváltással járó „erőszakos” átalakulás filozófiáját nehezen dolgozta fel az erdészársadalom.

Stephen Covey „A sikeres emberek hét viselkedésmódja” c. művében eligazítást ad:

— „Előbb hallgass meg másokat, azután várd el, hogy meghallgassanak.”

— „Úgy gondolkozz, hogy mindannyian győztesnek érezhessétek magatokat.”

— „Működjete együtt.”

Meghívást kaptam a VII. Kaán Károly Országos Természet- és Környezetismereti Verseny döntőjére, ahol a természetszerető ifjúság színe-java minden évben jelen van, s döbbsenten hallottam, hogy nekünk erdészeknek a névadón kívül vajmi kevés közünk van a nagy országos seregszemléhez. Bár ha belegondolok, hogy nem is olyan régen egész középiskolás osztály hagyta ott előadás közben az előadót, aki az erdészet és a természetvédelem nem éppen felhőtlen közös dolgairól beszélt...

Mindezek után aligha meglepő, hogy a négy fő kérdés részválaszaira már régen nem (csak) az erdészek adják meg a választ. A négy kérdés:

— Merre-hol? (erdőrészlet, terület)

— Mikor? (évszak, kor)

— Mivel? (szaporítóanyag, eszköz, módszer)

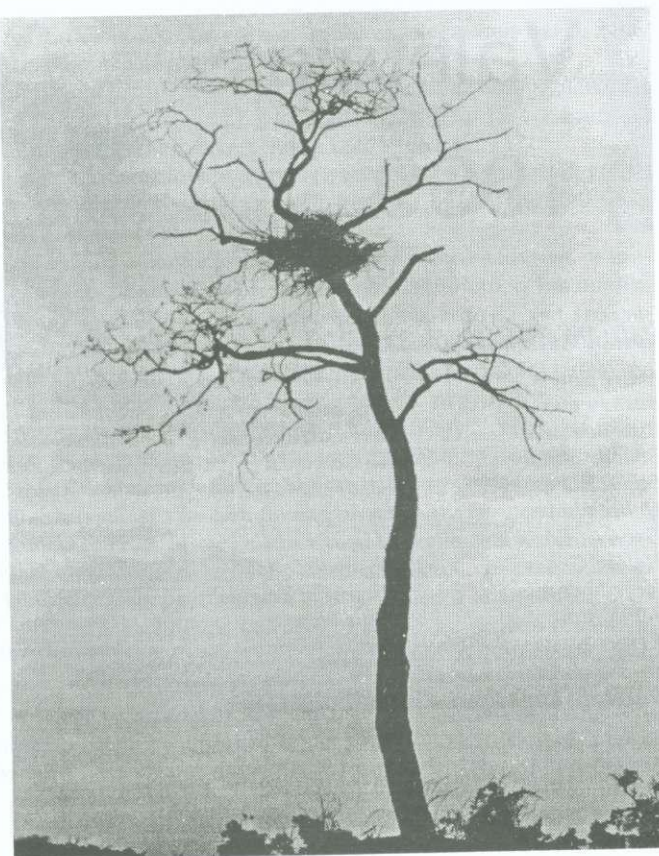
— Miért? (fatömegtermelés, védelem, közjólét)

Rendeltetés szerint erdeink túlnyomó többségét fatermelési, más néven gazdasági erdőknek nevezzük. Így is hirdetjük a köztudatban. Szerencsésebb lenne e kategória megnevezését szélesebb – nem szakmai – körökben „**a társadalom faanyagigényét termelő erdő**”-nek nevezni. Ezen elnevezés egyben jelzi a nagyközönség felé, hogy a faanyagkitermelés nem elsősorban az erdész kénye-kedve szerint történik. Így bizonyára könnyebben megértethető, hogy az emberiség – annak ellenére, hogy semmivel össze nem hasonlítható nagyságrendű hasznot nem nyert egyetlen nyersanyagból sem mint az erdőkből, s az erdő mégis örökösen megújul, megújítható, újratermeli önmagát – ha szakszerűen kezeljük a megújulási folyamatot. **A leglényegesebb, hogy e folyamat szakembere az erdész.**

Jelen problémánk abból adódik, hogy az erdőhasználat folyamata globálisan igen sok helyen nem megújítható módon történik.

A társadalom rájött, hogy kezd jóvátehetetlen bajba lenni, melynek egyik fő oka az erdőpusztítás. És itt egy kalap alatt kezeli az erdészeket és a fakitermelő vállalatokat.

A szakmánkat érintő felvilágosító munkát magunknak kell elvégezni. Ezt helyettünk soha senki sem fogja megtenni. Ebben a munkában igencsak össze kell fognunk. Ha valami, akkor ez a feladat igazán szektorsemleges. De a médiák felé munkánk igazi értelmét nem könnyű eladni,

hiszen az erdő végtelen nyugalma és az örökös szenzációéhség nem azonos kategória.

Mindehhez meglehetősen óvatossággal kell hozzáfognunk. A legfontosabb alapelv kell legyen, hogy nemcsak az a fontos, hogy mi mit mondunk magunkról, hanem hogy a társadalom mit mond rólunk. *Sok esetben igazságainkat ne magunk hangoztassuk, hanem másokkal mondassuk ki.* Az igazság kimondatásához a pedagógus társadalom bevonása lenne a leghatékonyabb.

A közvéleményre oly nagy hatással bíró médiával már nehezebb a helyzet, hiszen ott a tényyszerűség és a hírérték sokszor nem áll köszönő viszonyban.

Mindkét esetben a türelem a legfontosabb. Nem ronthatunk ajtóstól a házba. Lássuk be, hogy statisztikai adatokkal vagy egy-egy jólsikerült erdősítéssel vagy gyérítésről le-adott híranyag nem nyeri el a szerkesztők lelkesedését.

Többször és több helyen elhangzott már, hogy tudomásul kell venni a rideg tényt: kisebbségben vagyunk. Kisebbségben mint szakma a maga sajátos tudományával, gyakorlatával.

De az, hogy az erdészt a társadalom csak „az adott termőhelyen termelhető legtöbb és lehető legjobb minőségű fatömeg” előállításával foglalatalkodókként tudatosítja, vagy ennél jóval többre értékeli tevékenységünket, csak rajtunk múlik.

Pápai Gábor

Valétálás 1999.

Valétáló erdőmérnök-hallgatók

André Zoltán	Királymezei Viktor
Bakos Péter	Kiss Balázs
Bíró Boglárka	Kiss László
Bodnár Mihály	Kiss Richárd
Borka Róbert	László Sándor
Dobre Csaba	Lipák László
Györkös Károly	Mátyás Katalin
Halász Gábor	Ocsovai Zoltán
Hegedűs Attila	Piczinger Krisztián
Jelitai Edit	Pintér István
Keszei István	Sátori Zoltán

Schiberna Endre
Sipos László
Szentesi Zoltán
Szél Tamás
Torma Zsolt
Tóth Gábor
Tölgyfa Gábor
Tönköl Péter
Ugron Ákos Gábor
Zámbó Gábor

Valétáló környezetmérnök-hallgatók

Agócs Gábor	Jurák Gábor	Takács Mónika
Ancsics Anita	Kesztnér Andor	Tamás Róbert
Csipkay Miklós	Kiss Ervin	Tóth Gábor
Gyenes Zsuzsanna	Kovács Balázs	Tóth Zoltán
Horváth Balázs	Mezei Zsuzsanna	Végh Szilárd
Janiczky Rozália	Padányi Judit	Vlcskő Ágnes

Valétáló okleveles faiparimérnök-hallgatók

Balázs Gábor	Zőrich István	Nánási András
Balogh Csaba	Kálmán Attila	Oláh Ferenc
Bitmann László	Kirják Tamás	Paluska Csaba
Bognár Péter	Kovácsvölgyi Gábor	Pólska Sándor
Bontovics István	Kőczán Gábor	Rétfalvi Gábor
Csákvári Máté	Kővári Szilárd	Sáfró Cecília
Császár Ferenc	Lévay Norbert	Simorda Gergely
Farkas Attila	Lőrinczi Krisztián	Szilágyi László
Forisek Norbert	Merse Bernadett	Tolnai Sára
Gönczöl Etele	Nagy Gábor	Tuska Viktor
Hernádi Zoltán	Nagy Renáta	Weinhardt János

Valétáló papíripari-mérnök hallgató

Ferencz Ernő

Valétáló faiparimérnök-hallgatók

Egervölgyi Lajos	Pallós Ákos Ferenc
Egyed Tamás	Pataki Károly
Fleischhacker Viktória	Pálvölgyi Zsolt
Gyimóthy Kálmán	Pozsonyi Levente
Győri Nándor	Pribék András
Horváth Tamás	Sallai Tibor
Jutasi Balázs	Sági Csaba
Kakati Sándor	Schisler Antal
Kaufmann László	Siba Zoltán
Kállay Balázs	Szabolcsi Sándor
Komáromy Gergely	Szabó Gábor
Kovács János	Szak András
Kükedi Lajos	Szárász András
Litauszki Gábor	Szeredai Péter
Megyesi Koppány	Tapsonyi Tamás
Mocsári István	Tüske Gábor
Monostori Gábor	Varga Győző
Morvai Krisztián	Weisz Zoltán
Nikl Gábor	Zsíros László
Orbán Edgár	

Ballagó vadgazdamérnök-hallgatók

Bakó Csaba	Nagy Péter
Balogh Péter	Nyúl András
Bódi Balázs	Polyák Csaba
Csapó Anita	Pusztai László
Cseh János	Rigó Albert
Dányi Roland	Sándor Gyula
Dittrich Gábor	Steingart László
Farkas Flórián	Sütő Szabolcs
Dr. Gál János	Szabó László
Hargitai Gábor	Szász András
Herczeg Zoltán	Szendrői Péter
Hibbey Zsombor	Tóth Gábor
Hivessy Zoltán	Török Sándor
Karakai Tamás	Török Sára
Király István	Turnai Péter
Kovács István	Varga Péter
Kovács Zoltán	Vitális Mihály
Marosán Miklós	Zsarkó Melánia
Máté Zoltán	

A régi rómaiaknál baloldali közlekedés volt

A régi rómaiak szekerei az úttest baloldalán haladtak – tárták fel brit régészek az olasz sajtó beszámolója szerint.

A tudósok eddig nem voltak biztosak abban, hogy melyik oldalon zajlott a közlekedés a Római Birodalom behálózó konzuli utakon, de tudták, hogy léteznie kellett valamilyen szabálynak.

A rejtélyt egy nagy-britanniai régi kőbánya felfedezése segítette megoldani. A bányát, ahonnan építkezésekhez használt köveket fejtettek, Krisztus után 43-ban, nem sokkal a rómaiak Britanniába érkezése után nyitották a mai Blunsdon Ridge-ben, Anglia délnyugati részén, nem messze Durocornovium római kori településtől, és a római kor óta nem használták.

E bánya bejárata szolgáltatta a bizonyítékot arra, hogy a régi rómaiaknál balra hajtás volt, miként Nagy-Britanniában a mai napig is: a kővel megrakott szekerek jóval mélyebb árkot vájtak, mint az üresen visszaérkező kocsik. A bányában talált keréknyomok mélyebbek a baloldalon, azaz baloldali közlekedésnek kellett lenni.

Más római utak homályban hagyták a kutatókat, mivel a kerekek általában középen hagytak nyomot. Ebből nem lehetett eldönteni, hogy melyik oldalon kerültek ki egymást a fogatok, ha szembetalálkoztak.

Nagy-Britanniától, Ausztráliától, Japántól, Írországtól és néhány más országtól eltekintve jelenleg a világon „jobbra hajtás” van. Ez azonban nem mindig volt így, s nem is mindig világosak az ilyen vagy olyan szabályokai.

A baloldali közlekedés hagyományát a hét évszázaddal ezelőtti időkre vezetik vissza, amikor a középkor vége felé Európában fellendült a kereskedelem és az egyre jobban szaporodó teherszállító kocsik vezetői többnyire a jobboldalon ültek, hogy nagyobb szabadságot élvezzen az ostort tartó jobbkezüik. Másutt Európában azonban a szekereket egy kocsis hajtotta a fogat bal hátsó lováról, ahonnan jobban szemmel tudta tartani a szembejövő forgalmat.

A baloldali közlekedés elterjedéséhez hozzájárult VIII. Bonifác pápa egyik bullája is, amely az 1300-as évek elején a Rómába tartó zarándokoknak azt tanácsolta, hogy jobb kezükben fegyverrel utazzanak, mert így jobban tudnak védekezni az útonállókkal szemben.

Európa kontinentális részén Napóleon vezette be a jobboldali forgalmat, megparancsolva katonáinak, hogy jobbra igazodva meneteljenek, hogy ezzel meglepjék az ellenséget.

(zászlón h.)

HERPAY IMRE

visszaemlékezése

Eljárt az idő. Ebben az évben vagyok 75 éves, 50 éve lettem OEE tag és 20 éve lettem az OEE elnöke. Ezt a tisztséget 11 évig viseltem, az utolsó 5 évben nyugdíjas-ként.

Ezután az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságában az Erdészeti Szakbizottság elnöke voltam. Itt folytattam az OEE-ben megkezdett munkát. Az Egyesület fórumain a több év alatt kialakult véleményeket, az NSZK-ban és Skandináviában szerzett tapasztalataimmal kiegészítettem, majd a Szakbizottság keretei között lezajlott három nyilvános vita után a VEAB Értesítőben publikáltam is (*Az erdőgazdálkodás sajátosságai és sarkalatos elvei humánökológiai szemléletben a piactudományok körülményei között*, VEAB Értesítő, 1993. 53-65. old.), de persze ezt kevesen olvasták. Elküldtem ugyan számos döntéshozónak, de nem tudom, hogy az erdőtervény szövegezésénél hasznosították-e.

Eközben folyt a harc a természetvédelemmel, sok túlzással, irrealitással és indulattal. A természetvédelmi törvény előkészítésében közreműködtem egy olyan javaslattal, amely mindkét fél reálisan gondolkozó munkatársait kielégíthette és érzelmeiket se sértette.

E két munka után egyre romlott a hangulatom és egyre reménytelenebbnek láttam a közéleti tevékenységemet. Ha kerestem ennek okát, akkor sajnos sok mindent találtam. Csak néhányat említek ezekből.

A kilencvenes évek elején a vezető kormánypártnak volt egy erdőszeti szakértői bizottsága jobbnál jobb szakemberekkel, de elérni valamit is abból, amit a szakma szeretett volna, semmit se tudtak. Volt egy nyilvános találkozás is a miniszterelnökkel, de nem volt előre elkészített határozattervezet – amelyet a szakma nagy része el tudott volna fogadni –, így aztán az eredmény se volt az, ami lehetett volna. Pedig a miniszterelnök erdőszetből jól felkészülve érkezett.

Az Egyesület elnöke és főtükára arra is lehetőséget kapott, hogy személyesen adjon elő a miniszterelnöknek gondjainkat. Sajnos az illetékes államtitkár durván kitöltötte a rendelkezésre álló időt.

Ezeknél még rosszabb élmény volt a privatizáció. Olyan kis erdőterületeket osztottak ki, amelyeken erdőgazdálkodást – se ésszerűt, se ésszerűtlent – folytatni lehetetlen, olyan új tulajdonosoknak, akiknek korábban nem is volt erdejük. Mert azt még meg lehetett volna érteni, ha valaki saját tulajdonát kéri vissza. Itt olyan politikai erők működtek, amelyekkel szemben az Erdészeti Hivatal és az OEE is tehetetlen volt.

A szakmával való kapcsolatom ezután három szakosztály rendezvényeire korlátozódott. A Feltérési Szakosztálynak 1957 óta tagja voltam, az Erdőhasználati Szakosztály akkor hívott meg tagjai sorába, amikor a tárgykör egészének oktatásáért lettem kényszerűen felelős, és ez nagy segítség volt számomra.

Az Erdők a Közjóért Szakosztály is megtisztelt azzal, hogy tagjai sorába fogadott.

Ezen a három helyen jól követni tudtam az erdőgazdálkodás változásait és ismerem jelenlegi helyzetének fő vonásait. Az aggodalom szakmánként egyre nőtt bennem.

Az erdészet jövője négy helyen dől el: a Soproni Egyetem Erdőmérnök Karán, az OEE-ben, a minisztériumban és a tulajdonosoknál.

Az első a legfontosabb, önmagában is reményt ad, a második a szakmaszervező, véleményét alakító erő, a harmadiknál van a hatalom, de a legsebezhetőbb, mert ki van szolgáltatva a kicsinyes napi politikai harcoknak. Ennek kivédésére a fent említett törvény-előkészítő munkában javaslatot tettem, de persze ez nem került be a törvénybe. A negyedik helyen említett tulajdonosok viselkedése a birtok nagysága szerint változik, és aszerint, hogy állami vagy magánbirtokról van szó.

Felsőoktatásunk a nagy átalakulás korszakában van. Reméljük, hogy képes lesz az új, nagy intézmény gerincévé válni és a Selmeci Kör is meg tudja őrizni a szellemet. Az erdőszet-sadalom kötelessége, hogy mind az állami vezetést, mind az ifjúsági szervezetet erősítse és védje meg a lejáratástól.

Magam is 30 éven keresztül a kisebb egységben (önállóan) végzett erdőszeti szakoktatást képviseltem. A Göttingeni Egyetem Erdészeti Karát Hannoversch-Mündenből vezényelték át, hozzáink hasonlóan az IMF nyomására. Úgy látszik, hogy meg tudták őrizni sajátosságaikat, és volt előnye a beolvadásnak.

Az OEE a szakosztályok munkájából ítélve jól működik. Kicsit furcsának tűnik, hogy a választmány a helyi csoport titkáraiból és elnökeiből áll. Ez olyan, mintha az ország parlamentjét a megyei közgyűlés elnökei alkotnák. A soktulajdonosú erdőgazdálkodás is felvet néhány kérdést, amit jó lenne tisztázni.

A minisztériumnak kellene gondoskodni a prioritások érvényesítéséről.

A sorrend a következő: a) Az erdő területe, hozamtermő képessége, ökológiai és immateriális értéke nem csökkenhet. b) Minden erdőállomány-gazdálkodásban a tartamosságot biztosítani kell. A tartamosság nemcsak mennyiségi (fatömeg), hanem minőségi (árbevétel) állandóságot is jelent egy erdőterv keretein belül. Ez természetesen csak akkor valósulna meg, ha a választékok eladási ára állandó lenne. c) Jövedelmezőség biztosítása. d) A kereslet kielégítése. Ez utóbbi a „szükségletek kielégítése” helyére lép, amely azonban gyakran a túlhatalom indoklása volt.

Az erdőtulajdonosokkal kapcsolatban először is tisztázni kell, hogy mi legyen az OEE feladata. Nyilvánvalóan nem szakszervezeti érdekvédelem, hanem javaslatok olyan kompromisszumra, amelyben a tartamosság és mindaz, amit a prioritások között felsoroltam, biztosítva van. Ennek betartása érdekében állami támogatás is indokolt. Mindezek megvalósítására két dologban nyújthat az OEE segítséget. Kisebb kötetlen találkozók közelebb hozni az embereket, jó közhangulatot kell kialakítani, amelyben a felemelkedésünkhöz elengedhetetlenül szükséges magasabb erkölcsi színvonal megvalósul, és akik nem tisztességes, becsületes munkát végeznek, azokat ki kell zárni. Pályafutásom emlékeztető befejezése volt az a kitüntetés, amelyet a Német Erdészeti Egyesület vándorgyűlésén vehettem át 1990-ben. A Bernhard-Eduard-Fernow Plakettet az USA Erdészeti Egyesülete és a Német Erdészeti Egyesület közösen alapította és évenként váltakozva adományozzák a nemzetközi erdőszeti együttműködés fejlesztéséért. Én voltam az első magyar, aki ezt megkapta.

○

További jó erőt és egészséget kívánunk valamennyi olvasónk nevében.

DR. CZERNY KÁROLY

Hogyan segítsük a magánerdő-gazdálkodást?

Hozzászólás Bartha Pál: A magánerdő-gazdálkodás aktuális problémái című cikkéhez

Bartha Pál a tőle megszokott alaposággal és szakmai érzékenységgel elemzi a magánerdő-gazdálkodás problémáit, és ebben is kiemelt hangsúllyal az osztatlan közös tulajdonlással kapcsolatos gondokat.

A cikkben foglaltakat, mint a magánerdőkkel (is) foglalkozó gyakorló erdőgazda – az alábbi jó hírekkel, illetve javaslatokkal szeretném kiegészíteni:

1. Az osztatlan közös tulajdonok koncentrációja

A társ tulajdonosi helyzet jó irányban mozdult el, hiszen azok, akik árveréseken csak taktikai befektetők voltak, rövid időn belül értékesíteni kívánták a megszerzett tulajdonrészüket, míg a tartós gazdálkodásra berendezkedők az eladórészek kivásárlására törekedtek.

Ismerek olyan százhektáros erdőtömböt, ahol az induláskor még 70 fő felett volt a tulajdonostársak száma, míg mára ez a szám a kivásárlások eredményeképpen 22 főre csökkent, és további kivásárlások várhatók.

Gyakori, hogy valaki el is adná a tulajdonrészét, de venne is, tehát a tulajdonosi szerkezet még eléggé mobil, és további koncentráció várható.

A birtokösszevonásokat elvben a 8/1999. (I.20.) FVM rendelet is támogatja, de a 345. § szerinti 20%-os vételár-támogatás nem igazán vonzó – és gondolom, nem is nagyon tülekednek érte –, helyette inkább a normatív, kb. 20-50 000 Ft/ha (de legfeljebb 50%-os) mérték és mód lenne igazán hatásos, mert a 20%-ot az adó és az illetéktöbbség amúgy is azonnal leföli.

2. A társ tulajdonosi passzivitás és az erdőgazdálkodói bejegyzésről

Valóban gyakori, hogy a több tulajdonostárral terhelt erdőben egyesek passzivitása, netán tudatos távolmaradása miatt nem jön létre az erdőgazdálkodói bejegyzéshez szükséges 100%-os meghatalmazás, még többszöri tulajdonosi bejárás, illetve szervezés után sem.

A Ptk. 142. § viszont „az állag megővéséhez és fenntartásához feltétlenül szükséges munkálatok elvégzésére bármelyik tulajdonostársat” feljogosítja, és ehhez már csak az erdészeti szakhatóság állásfoglalása kellene, hogy az üzemtervekben előírt feladatokat „feltétlenül szükséges állagmegővésnek és fenntartásnak” minősítse, mert ez esetben az aktív (de nem feltétlenül az összes) erdőtulajdonos által meghatalmazott közös képviselő, egyben mint erdőgazdálkodó, már eljárhatna az erdő ügyeiben, természetesen úgy, hogy minden társ tulajdonost időben kiértesítene, és velük korrektül elszámolna.

3. A magánerdő-gazdálkodók eszközellátottságáról

Az erdőtulajdonlás és az erdőgazdálkodás a magánerdők területén ma már ugyanúgy szétválak, mint az állami erdészetben, és ahogyan van állami erdészet, amelynek egyetlen motorfűrésze sincs, ugyanúgy a magánerdőkben sem szükség, de nem is lehetséges a teljes körű felszerszámozottság.

A magánerdő-gazdák az erdősítések kézi vagy gépi ápolására vagy az ápolóvágások elvégzésére még elegendő kézi erővel vagy talajápoló géppel rendelkezhetnek, de a véghasználat, a tuskózás, a mélyforgatás, a csemetetermelés és a gépi ültetés munkáit már az ezen feladatokra szakosodott külső vállalkozók végzik, amelyek felszereltsége egyre jobb, és ma már több ajánlatból is lehet válogatni.

A vállalkozói kör eszközellátottságának támogatása tehát már közös magánerdészeti és államerdészeti érdek, hogy a még több és még jobban felszerelt vállalkozó színre lépésével a fajlagos költségek csökkenthetők legyenek.

Az erdészeti igazgatás sokat segíthetne abban, hogy az éves támogatások és elszámolások összegükben és idejükben is kiszámíthatóbbak legyenek, bár tudott, hogy az erdészeti pénzek a közös FVM alapban mozognak, ami a tervezhetőséget sajnos megnehezíti.

4. Az erdőrendezésről és az üzemtervekről

A magánerdő-tulajdonlás ideális állapota az lenne, ha minden erdőrészletnek csak egy tulajdonosa lenne, de ez olyan utópia, amire csak törekedhetünk, de elérni sajnos soha nem tudjuk.

Néha persze már annak is örülni kell, ha az új üzemtervezéskor nem történik felesleges erdőrészlet-összevonás, és a külön-külön hrsz-ban érdekelt tulajdonosok összetársítása.

A példa kedvéért egy most megújított üzemterv erdőrészlet tervezett kialakításait szeretném vázlatosan bemutatni.

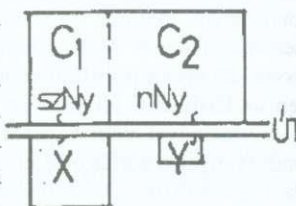
A „C” tulajdonos erdejét az X és Y tulajdonos erdejétől egy önálló helyrajzi számos, földes közút választja el.

A „C” tulajdonos erdeje

C 1 – szürke nyáras és

C 2 – nemes nyáras erdő-részletekre osztandó fel.

Az üzemtervező a C 1 szürke nyáras – „X” szürke nyárasával, a C 2 nemes nyáras – „Y” nemes nyárasával vonta össze – teljesen feleslegesen – egy erdőrészletbe.

A korrektséghez hozzátartozik annak elmondása, hogy a már lezárt üzemtervi anyagot kéresemre felnyitották, és korrigálták ezt a hibát.

Az üzemtervezést vagy az adattárat körüllegő titokzatlanság, és az érdeklődési-tájékoztatási hiányosságok feloldását jelenthetné, ha nemcsak a bejegyzett erdőgazdálkodó, hanem bármely erdőtulajdonostárs is kikérhetné az üzemtervi kivonatokat vagy legalább az erdőrészlet-lapokat, hogy legalább időben megismerhesse az erdőrészletre vonatkozó előírásokat, ha esetleg a tulajdonosi kör nem tudott volna közös képviselőt, erdőgazdálkodót kijelölni.

5. És végül...

A gondok mellett szerencsére egyre több öröm is éri az embert,

– mert az erdőfelügyeletnél (Állami Erdészeti Szolgálatnál) ma már jól kialakult a magánerdőkkel kapcsolatos foglalatosság rendje,

– mert a tártulajdonosok többsége szívesen foglalkozik az erdejével, és szorgalmasan együttműködik a gazdálkodásban,

– mert a fák akkor is nőnek, ha mi éppen mással vagyunk elfoglalva,

– mert kevés nagyobb öröm lehet egy erdésznek, mint végigsétálni a saját erdejében, és néha még fotókat is készíthet kedves vadjairól, az őzekről is.

Üdv a magánerdő-gazdáknak (is)!

(Fotó: Dr. Czerny Károly)

GÖDE GABRIELLA ANNA

Ne bántsátok a lombokat!

*Ne bántsátok a lombokat –
susogta George Sand a halál előtt
Nem értették meg, én megértem őt.
Ne bántsátok a lombokat,
Hadd nőjenek, simuljanak az égre,
Hadd mosolyogjanak napban, esőben,
Hadd ringassák a békés fészkeket,
Küldjék magasba a rigók dalát,
Hadd boruljanak össze boldogan,
Ha alattuk a szerelem tanyázik
És hadd terítsenek álompalástot
Az élettől elfáradt vándorokra,
Ne bántsátok a lombokat,
Hadd játsszanak alattuk gyermekek,
Akik az első lépést most teszik,
Tipegve ismeretlen cél felé,
És hadd pihenjenek meg a halottak
Zöld sátraik alatt a rögök ágyán,
Ne bántsátok a lombokat, ti élők!*

ERDÉSZTANULÓK ORSZÁGOS SZAKMAI VERSENYE

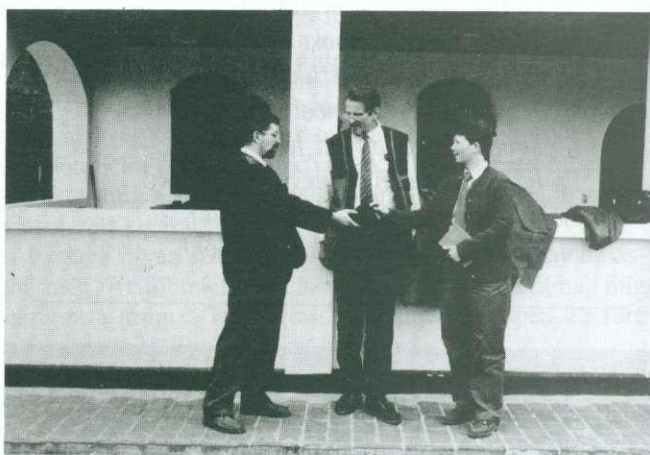
Dráva Völgye Kupa – Barcs

Szervezők: SEFAG Rt., Kaposvár

Dráva Völgye Középiskola, Barcs

A verseny fővédnöke *Bóna József* vezérigazgató, SEFAG Rt.

Sajnálhatja az, aki még nem volt ilyen versenyen. Valami egészen sajátos hangulata van. A versenyző – ki-ki vérmérséklete szerint – koncentrál. Járkál fel és alá vagy feszült viccelődéssel biztatja versenytársait, nyugtatgatja felkészítő tanárát. A versenybírák igazságos szigorúsággal mérnek, számolnak, pontoznak. Bizonyára felidézik ilyenkor a diákévek hajdanvolt emlékeit.

A meghívott résztvevők a látnivalók sokasága között kószolhatnak az egyes versenyszámok szakmai rejtelmeibe. A verseny sokoldalúságára jellemző két versenyszám részletes feladatsora:

Összetett szakmai írásbeli

Tesztfeladatokat, rövid válaszokat igénylő szakmai kérdéseket (meghatározás, lényegre törő jellemzés, felsorolás stb.) és az erdőművelés, erdőhasználat, erdőrendezés, vadgazdálkodás köréből vett, nem túlbonyolított szakmai számításokat, valamint különböző, jelenleg érvényben lévő szigorú számadású erdészeti bizonylatok kitöltését tartalmazó versenyszám.

Komplex felismerés

- Téli hajtás
- Levél
- Termés, illetve mag
- Fontosabb fajok csíracsemetéi (kép és préselvény)
- Erdei károsító, kórokozó, illetve kárkép, kórkép
- Fontosabb típusjelző lágy szárú növények
- Fametszet kéregben
- Ehető és mérges gombák (színes kép)
- Vadnyomok

- Vadászható és védett erdei madár- és emlősfajok
- Ezenkívül további hat versenyszámot kell teljesíteni, úgy mint
- Határazonosítás üzemi térkép segítségével (M = 1:20 000), közben állománytípus és fafajösszetétel meghatározása

- Gyérítésjelölés
- Fakészletmeghatározás egyszerű körlapösszegméréses eljárással
- Motorfűrész-szerelés, beállítás és darabolás
- Választékolás és számbavétel
- Lövés kispuskával 7-A típusú lőlapon

Nos ezen a versenyen derekasan helytálltak a tanulók, házigazdák, versenybírók egyaránt. Pedig olykor ráadásaként szemerkélt a langy tavaszi eső.

A Dráva Völgye Kupa végeredménye:

Összesített eredmény:

- I. Kovács Gábor, Kiss Ferenc Erdészeti Szakközépiskola, Szeged
- II. Jenczer Gábor, Dráva Völgye Szakközépiskola, Barcs
- III. Szabó András, Roth Gyula Erdészeti, Faipari Szakközépiskola és Kollégium, Sopron
- IV. Kis Sándor, Barcs
- V. Schneider Viktor, Barcs
- VI. Török Péter, Sopron
- VII. Hornyák Endre, Mátrafüred
- VIII. Győrfi Ákos, Barcs
- IX. Keszler Viktor, Sopron
- X. Kárpáti Béla, Sopron
- XI. Márton Zoltán, Szeged
- XII. Krabót Mátyás, Szeged
- XIII. Hutás Tamás, Szeged
- XIV. Nagy Ferenc, Mátrafüred
- XV. Tóth József, Mátrafüred
- XVI. Herczeg Csaba, Mátrafüred.

A verseny támogatói végül is elégedettek lehettek, mert jó és hasznos célra adományoztak.

Támogatók:

Agrárszakoktatási Intézet, A. STIHL Kereskedelmi Kft., Baltonfelyvidéki E.F. Rt., Cs-Fa Kft. Csurgó, Északerdő Rt., Dráva-Hunor Bt. Barcs, Gemenc E. V. Rt., Gyulaj E. V. Rt., HM. Budapesti E. Rt., HM. Kaszó E. Rt., Husqvarna Forest and Garden Ipolyerdő Rt., Mátra-Nyugatbükk E. F. Rt., Mecseki Erdészeti Rt., Pilisi Parkerdő Rt., Somogyi E. F. Rt., Szt. Hubertus vadászbolt, Kaposvár, Würth Faipari Kft., Zalaerdő Rt..

Pápai Gábor

A Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium Erdészeti Hivatalában kihirdették az Országos Erdészeti Szakmai Tanulmányi Verseny végeredményét, mely szerint:

1. helyezett: Kis Sándor, Barcs
2. helyezett: Kovács Gábor, Szeged
3. helyezett: Jenczer Gábor, Barcs

A dolgozatok minősége figyelembevételével a Bizottság javasolja az elméleti képesítő vizsga alóli mentesítést az alábbi versenyző részére:

4. helyezett: Török Péter, Sopron.

További helyezettek: Mayer Szilárd, Barcs, Szabó András, Sopron, Nagy Ferenc, Mátrafüred, Herczeg Csaba, Mátrafüred, Piják Attila, Szeged, Krabót Mátyás, Szeged, Sipos Ákos, Mátrafüred, Hutás Tamás, Szeged, Bak Péter, Szeged.

Dél-Somogy erdőgazdálkodása

(Erdészettörténeti áttekintés)

I. Az erdőgazdálkodás ókora, mely körülbelül 1300-ig tartott

Dél-Somogy az első emberek megjelenése idejében nehezen áthatható, az északról délre folyó vízfolyásokkal szabdalta, az ember számára szinte ellenséges jellegű táj volt.

A magyarok bejöveteléig igen gyéren lakott. A honfoglalók ezen a területen jól érezték magukat, mivel a vizekben hal bőven volt, vad az erdőkben, s a folyók védelmet nyújtottak a váratlan támadás ellen.

A XIII. századig az erdők a királyi uradalom birtokában voltak, a „sumigh”-i megyeispán vezetése alatt.

Ez időben a jövedelmet leginkább a szabad állattartás és a folyók halászata jelentette.

A begyűjtött adók jövedelmének kétharmadát a megyeispán a királynak szolgáltatta be, míg egyharmadát megtarthatta magának. Parancsnoksága alatt az „erdőévek” álltak, kik a „tíznagy”, illetve a „száznagy” vezetése alatt katonai fegyelem alapján éltek. (Határőrzés.)

II. Endre király a Drávától a Csurgóig terjedő földterületet egyik adománylevelében „terra subulcorum regiorum”-nak, azaz a „királyi kanászok földjének” nevezi. A fa ekkor még értéket nem jelentett. Gyakran égetéssel „szereznek” alkalmas területet a mezőgazdaság számára.

II. Az erdőgazdálkodás középkora (1300–1878)

Kialakul három nagy királyi uradalom:

- a zákány-gyékényesi,
- a csurgói
- és a berzencei,

s ezzel egy időben a hűbériség tovább fejlődik.

Megindul a várak építése. Mivel Somogy „kütdelen megye”, a várak fából készülnek, vizesárokkaal körülvéve. A

nemesség felerősödik. A Marcali család Babócsát, Bakonyai István Barcsot, a Pécz nembeli Lóránt Berzencét, a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend Csurgót birtokolja.

Az erdők értékét elsősorban a „mellékhaszonvétel”: a vadászat, a legeltetés, a méztermelés és a bőrcserzőanyag jelenti.

1367-ben rendelet jelent meg a segesvári „csertörő malomról”, azaz utasítás a bőrcserzésre alkalmas tölgykéreg őrléséről.

A törökveszély idején az erdő eleinte a végvárak faanyagát, később a menekülés, a túlélés lehetőségét jelenti.

A török uralom alóli felszabadító háborúk után a legnehezebbé vált az itt élők helyzete: a táj kihalt, elvadult, elmocsarasodott.

A birtokosok „kicserélődnek”: a nagyatádi és a csurgói járás nagy részét de Prier márkí, Babócsát és a hozzá tartozó huszonhét falut Rindsmaul grófnő kapja meg, majd később a terület legnagyobb részét a nemes Tolnai Festetich Kristóf vásárolja meg, negyvenezer pengő forintokért. Ekkor keletkeznek az irtásfalvak, mivel e kor fő problémája a lakosság kenyérhez való jutása.

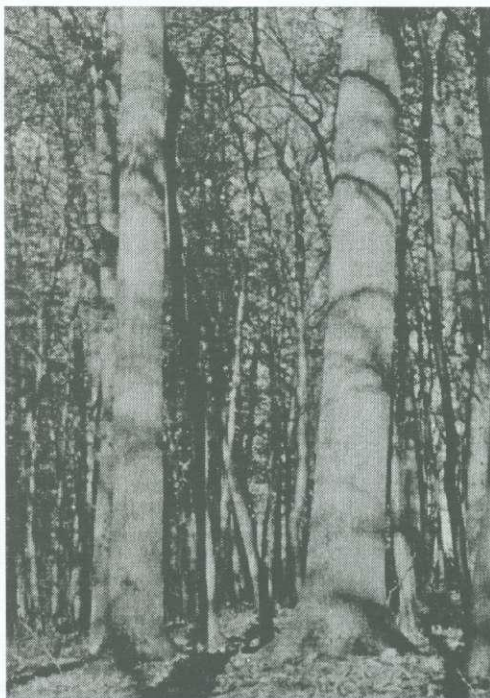
Fotó: Szakács László

A fa hasznosításának egyetlen módja a „hamuzsírforrás”, mely alapanyagát jelentette a hadiiparnak (lőporkészítés), a textil- és a szappangyártásnak – és a legfontosabb: adót Ausztria számára (1770–1852 között 61 771,25 q hamuzsír szállítottak ki az országból, mely az osztrák udvarnak – csak a harmincad vámon keresztül – 14 086 forintot jelentett).

A Festetich uradalom évi 800 q hamuzsír égetett ki, ami – óvatos becslés szerint is – 100 000 tömör köbméter fa évenkénti kitermelését jelentette. ...

A francia forradalom során és után megélénkült a hadiszállítás, ami a földbirtokosok részére konjunktúrát jelentett.

A múlt század elején lassan megindul egy mozgalom a dél-somogyi futóhomok megkötésére: ez ezer hektár új te-

KERESIK A NAGYCSEMETÉKET (120-200 cm) az 1990-es években nyugaton hatalmas viharkárt szenvedett országok erdőgazdaságai. Ezeknek a nagy területeknek gyors felújítása és vadkármentesítése nem volt lehetséges és a kényszerből alkalmazott nagycsemeték erdősítés végül is nem bizonyult drágábbnak a hagyományos mesterséges felújításnál. A szükséges nagycsemeték megtermelését lehetővé tette az a körülmény, hogy a korábban megrendelt kiscsemetéket az erdőgazdaságok nagy része átvenni nem tudta, és

így azokat a csemetekertekben kellett továbbnevelni, átiskolázni. Megfelelő eljárásokkal sikerült a kertekben igen jó szár/gyökér viszonyú ültetési anyagot előállítani. Egyes gazdaságok megkísérelték nagycsemete-szükségletüket állomány alól szedettel kielégíteni. Tapasztalat szerint jó időjárási viszonyok között ez is eredményre vezethet, mostohább termőhelyen ez azonban bizonytalan.

(DW 1994. 9. Ref.: Jérôme R.)

rület újbóli hasznosítását jelenti, melynek legnagyobb része Istvádi, Darány és Kadarkút környékén történt.

A múlt századra már kialakulnak a nagybirtokok, illetve a hitbizományok. A hitbizományok dél-somogyi súlyára jellemző, hogy az országos 4%-nyi területfoglalásuk mellett ez Dél-Somogyban 81,5%-ot jelentett.

Az erdőgazdálkodásra ebben az időben a sarjgazdálkodás, a kereskedelem kialakulatlansága, a szakemberek hiánya, valamint az utak rossz állapota a jellemző.

III. Az erdőgazdálkodás újkor (1879–1945)

Az erdőgazdálkodás újkorában az erdőgazdaságok üzemterv szerinti gazdálkodása – valamint a vasútvonalak kiépítése és használatba vétele – döntő változást jelentett.

Az üzemterv szerinti gazdálkodást erdőtörvény írja elő. A pusztítójelleg fokozatosan csökken, s az erdőgazdák igyekeznek az erdőfenntartást megvalósítani. Javul tehát a nagybirtokok erdőgazdálkodása, s a birtokosok egyre több helyen felsőfokú végzettségű erdőtisztet is alkalmaznak.

Az erdők üzemterveit kitűnő magyar szakemberek készítik: ez a helyes és szakszerű erdőgazdálkodást nagymértékben elősegíti.

A vadászat ebben a korszakban már nemcsak főúri passzió, hanem jelentős bevételi forrást biztosító termelési ágazat is: pl.: gr. Festetich Tasziló uradalmában egy év alatt 32 641 db vad került terítékre, s ez olyan eredmény, amely vetekszik Csehország és Alsó-Ausztria legdúsabb területeinek löjegyzeivel.

A világháború folyamán a fakereslet kezdeti fellendülése – az exportlehetőségek megszűnte miatt – lanyhul, majd a veszített háború után az ország nagymértékű fabehezatalra szorul. A szakszerű erdőgazdálkodás jelentősége országos érdekké válik.

Dél-Somogyban a legjelentősebb erdőgazdák a következők:

- Belcsapusztai gazdaság, tulajdonosa Kremzír Mór
- Homokszentgyörgyi bér gazdaság, Darvas Ferenc kezelésében
- Erdőcsokonyai uradalom, tulajdonosa dr. Széchenyi Lajos
- Középrigóci gazdaság, gr. Széchenyi Ferencé
- Kálmáncsai gazdaság: gr. Széchenyi Istváné
- gr. Festetich György erdőgazdasága, Berzencén
- Inkey bér gazdaság. Tulajdonos: Herceg Hohenlohe Öhringen
- Ihárosbernyi erdőgazdaság, báró Inkey Pál tulajdona
- gr. Zichy Ödön gazdasága, Zákányban
- gr. Széchenyi Aladárné gazdasága Görgetegen

- gr. Széchenyi Bertalan gazdasága Felső-Segesden
- gr. Festetich Dénes örököseinek bér gazdasága Rinyabesenyőn
- Festetich György herceg birtoka Vízváron.

A legfejlettebb erdőgazdálkodás gr. Zichy Ödön zákányi birtokán történik, amely ugyan csak 737 kh erdőterületű, de úgyszólván az egész országot ellátja dísfával és parkosító anyaggal, s ezenkívül itt tervszerűen és sikeresen nagy értékű erdőtelepítéseket is végeznek: e gyönyörű tölgy, bükk, szelídgesztenye és exóta erdők ma is Dél-Somogy és az egész Somogy megye legszebb erdőit alkotják.

IV. Az erdőgazdálkodás legújabb kora (1945-től napjainkig)

Dél-Somogy erdőgazdálkodásában 1945 – a II. világháború elvesztése és annak következménye – a teljes fordulatot jelentette.

E korszak első szakaszára jellemző:

- a magánerdők államosítása,
- az ország termelésének helyreállításában való tevékeny részvétel,
- a tűzifa- és az iparifa-ellátás biztosítása – igen nehéz viszonyok között.
- az erdő védelmének a megszerzése,
- az erdő természetvédelmi és közjóléti szerepének felismerése, meghirdetése és biztosítása.

1965-től 1967-ig számíthatjuk Dél-Somogy erdőgazdálkodásának aranykorát. Ekkor még a vadkárok nem veszélyeztették erdősítéseinket, az erdőterületek 4232 harral gyarapodtak, valamint minőségileg is további fejlődés állott be.

Emellett jelentős nagyságrendben a rontott erdőterületeket átalakították, az erdősítési hátralékokat jelentős mértékben felszámolták, a tisztítások és gyérítések szakmai színvonalát emelték, a szakmunkásképzést megoldották.

Az erdők privatizálása új helyzetet, sok esetben újabb – remélhetőleg csak átmeneti – veszélyeket jelentett.

Az új erdőtulajdonosok egy része azonnali – sokszor engedély nélküli –

termelésével veszélyezteti erdeink életét.

Bízni lehet – és kell – abban, hogy idővel az Erdőtörvény ereje hatni fog, s erdeink életében pozitív változás áll be, azaz:

- ismét „növekednek” az erdőterületek, „felszámolódnak” a parlagok,
- szakszerű erdőgazdálkodással nemcsak megőrizzük, hanem növeljük is erdeink hatékonyságát,
- a természetvédelem és a környezetvédelem szempontjai Dél-Somogyban továbbra is érvényesülnek,
- a vadászat színvonala, hatékonysága ismét növekedni fog.

„In silva salus!” – azaz: erdőben az üdv!...

A közvélemény egyre jobban felismeri, belátja, megköveteli és értékeli az erdők értékének megtartását, sőt fokozását.

Dr. Hajdu István
ny. erdőfelügyelő

DR. TÓTH BÉLA ny. tudományos tanácsadó

Tapasztalatok a 'Luisa Avanzo' nyárfaklón termesztésével

Az Erdészeti Lapok 1996. májusi számában egy tanulmányúti élménybeszámoló (Pápai Gábor: „Találkozás 'Luisa Avanzo'-val”) elragadtatással ismerteti a 'Luisa Avanzo' olaszországi nemesnyár-klónról a Dunaker Kft. által 1995 őszén szervezett olaszországi tanulmányúton szerzett benyomásait. A klónnak egyoldalúan csupán az előnyös tulajdonságait ismertető beszámoló – az árnyoldalak bemutatása nélkül – könnyen téves megítéléshez vezetheti az olvasót mint potenciális nyárfatermesztőt.

Magam egy 1981-ben tett olaszországi tanulmányút alkalmával ismerkedtem meg a 'Luisa Avanzo' nyárfaklón előnyös tulajdonságai-
val a Casale Monferrato-i Nyárfa Kutató Intézetben. Ennek akkori igazgatója éppen a klónt előállító nemesítő, E. Avanzo volt. A 'Luisa Avanzo' nyár termesztése akkoriban volt Olaszországban felfutóban (csupa 4-6 éves ültetvényeket láthattam, bár a klónt már 1968-tól kezdték kísérletbe állítani). Mind a kiváló csemetetermesztési eredmények (jó gyökerezőképeség, tetszetős alakú és növekedési tulajdonságok), mind az ültetvényekben mutatott úgyszintén kedvező törzsalak, kiugróan erőteljes fiatalkori növekedés látán ellenőrző és honosító vizsgálatok céljára az ERTI a Casale Monferrato-i intézettől 1982-ben kiindulási szaporítóanyagot – dugványokat – kapott. Tehát Magyarországon már 1982 óta bent van a 'Luisa Avanzo' klón! A szaporítóanyagot az ERTI minden, a továbbszaporításra, elterjesztésre vonatkozó korlátozás nélkül kapta, tehát akár jogszerűen is szaporíthatná és terjeszthetné (ha erre érdemesnek mutatkozna).

Klónkísérleteinkbe először 1985 őszén ültettük ki, majd ezt követően további 11 klónkísérletben helyeztük el; utoljára 1992 tavaszán. Ezt követően felhagytunk a kísérleti ültetésével is, annak nyomán, hogy egy 1993. évi (a FAGOSZ által szervezett) újabb olaszországi tanulmányút alkalmával már kedvetlenül információkat kaptunk: nagyfokú Dothichiza érzékenysége (amely 6-8 éves kortól mutatkozott meg) folytán a növekedési üteme általában erősen visszaesett, sőt pusztulás is bekövetkezett. Olaszországban egyébként a dothizásos megbetegedés nem gyakori. Feltűnő, hogy egy olaszországi nyárfatermesztési ismertető kiadványa (Pioppi, 1994), amely az olasz nemzeti nyárfajta-regiszterbe bejegyzett klónok fontosabb tulajdonságait is ismerteti, egyedül a 'Luisa Avanzo' klónnál jelez

Dothichiza-érzékenységet! Szakirodalmi utalások említik, hogy a klón további telepítését Olaszországban is leállították (Le peuplier de Loire, 1994. Franciaország), de újabb (1995., 1997. évi) olaszországi tanulmányútjaimon több helyt is ugyanígy informáltak személyesen olasz nyárfatermesztők.

A 'Luisa Avanzo' fiatalkori kiváló növekedési eredményeire Olaszországon kívül mindenekelőtt a francia nyárfatermesztők figyelték fel. Franciaországban 1987-ben vették be a nemzeti fajtaregiszterbe, de már 1981-től egyre növekvő méretékben kezdték termesztetni. Olaszország határain kívül Franciaországban terjedt el a legnagyobb mértékben. Ezért nagyon figyelemre érdemesek az itt szerzett tapasztalatok, valamint az, hogy ezek eredményeképpen a 'Luisa Avanzo' ültetése gyakorlatilag teljesen leállt, a francia országos erdészeti alap többé nem támogatja a 'Luisa Avanzo' ültetését, a tönkrement ültetvények helyreállításához viszont külön finanszírozási rendszert alakítottak ki (La Gazette de l'Ader 1998. júliusi szám). Ültetését a jövőben legfeljebb a Loire folyó völgyétől délre, inkább a mediterráni régiókban tartják megengedhetőnek; kifejezetten dél-európai nyárfaklónak tekintik.

Az olaszországi és a franciaországi vizsgálatok, tapasztalatok szerint a 'Luisa Avanzo' rendkívül igényes a jó tápanyagellátásra, kiemelkedően pedig az állandó jó vízellátásra (nyáron is 80-100 cm mélyen elhelyezkedő talajvízszint). Éppen ezért csak az üde, tápanyagokban gazdag alluviális talajokban tartják megengedhetőnek az ültetését. A Pó völgyében bekövetkezett pusztulást a talajvízszint drasztikus csökkenése által előidézett gyengültségi állapotnak tulajdonítják. Az ültetési anyag különösen érzékeny a vízvesztésre; az emiatt előálló gyengültségi állapot kedvez a Dothichiza fellépésének. A legnagyobb gondot a 'Luisa Avanzo' különösen nagyfokú levélrozsdá-érzékenysége jelenti. Egyaránt érzékeny a Melampsora alii-populina, de különösen a M. larici-populina fajokra. Az ERTI erdővédelmi kutatásai szerint (Szántó Mária–Marijke Steenackers: Előzetes adatok a nyárok levélrozsdáját okozó Melampsora fajok hazai előfordulásáról. Erdészeti Kutatások 1998.) mindkét roszdagombafaj jelen van a magyarországi nemes nyárasokban, sőt feltehetően ez utóbbinak különösen agresszív E4 jelű rassza is. A roszdafertőzés hatására korai levélhullás következik be, emiatt a hajtások kellő befásodása elmarad. Ez a nagyon

Pocsaj – 12 éves 'Luisa Avanzo' parcella

Debrecen – Pallag; Erősen kéregfekélyes 'Luisa Avanzo' törzs, 11 éves

Debrecen – Pallag; Erősen kéregfekélyes 'Luisa Avanzo', mellette teljesen egészséges BL-Costanzo nyár, 11 éves

ültetvények pusztulása jórészt a folyamat befejező fázisa! A gyengeséget előidéző okok (nem megfelelő termőhely, árvizek, jégverés, másodlagos paraziták) halmozódása, a levélrozsdá-fertőzés kifejlődésének természetstechnológiai elősegítői (sűrűségi állapot a csemetetermesztésben vagy egyes minirotációs termesztési rendszerekben; szűk növtér az ültetvényekben; kezelési hiányosságok miatt a nyárasok életerejének csökkenése; nagy területre kiterjedő egyklónú – monoklonális – nyárfatermesztés) együttes hatására a 'Luisa Avanzo' pusztulása minden korosztályban megfigyelhető.

A nagy Dothichiza-veszélyeztetettség a levélrozsdá elleni rendszeres kezeléssel mérsékelhető. Ennek érdekében a nyárfatermesztőnek állandóan figyelnie kell nyárasában a gyengeségi állapotra utaló jeleket (főleg a fakadáskor és azt követően), júliustól pedig hetenként a levélrozsdá megjelenését. A francia nyárfatermesztők azonban felhívják a figyelmet arra is, hogy a nyarankénti legalább 2 permetezés, esetleg több éven át erősen kockáztatja a nyárfatermesztés jövedelmezőségét! Ugyanezért ha a nyárason már a kezdődő pusztulás jelei mutatkoznak, nem érdemes növényvédelmi kezeléseket próbálkozva feleslegesen növelni a termesztési költségeket.

Elsősorban a már jelentős termesztési tapasztalatokkal rendelkező franciák erősen hangsúlyozzák a 'Luisa Avanzo' nyárklón nagyfokú fényigényét. Ezért a legalább 7x7 m ültetési hálózatot javasolják. Bár előnyös, az óriásnyárhoz hasonló faalakja van, jellegzetesen sok az oldalága. Ezért évről évre intenzív nyesést igényel. Minthogy magyarországi kísérleteink zömében a 'Luisa Avanzo' immár 11-13 éves, ezekben végzett vizsgálataink eredményei már kiveithetők a várhatóan 18-20 évesen bekövetkező véghasználati korra. A kísérletek változatos, a magyarországi nyárfatermesztés céljára számításba vehető – köztük jó fatermő képességű – nyárfa-termőhelyeken helyezkednek el.

Tapasztalataink megegyeznek a fentebb említett külföldiekkel. A kezdeti növekedés erőteljes; 5-8 éves korig általában egészségesnek mutatkoznak. Ekkor hirtelen lép fel a kéregfekély-megbetegedés, általában nagyon erőteljesen, egyúttal a növekedési erély is nagyon visszaesik. Esetenként a kéregmegbetegedés súlyosabb, mint a szomszédos óriás-

nyáras parcellában. A kor előrehaladtával (10 év körül) a kéreg felülete rostokra foszlik, a korhadásnak indult fák széltörés áldozataivá válnak. Természetesen ekkor már a Dothichiza populean kívül más gombák is tömegesen lépnek fel. Ezeket a jelenségeket jó nyárfa-termőhelyeken is megfigyelhetjük, legfeljebb a kéregfekély-fertőzöttség és annak káros következményei később és mérsékeltebben jelentkeztek.

Tájékoztatásul álljanak itt néhány jellemző kísérlet adatai (a 'Luisa Avanzo' mellett az összehasonlíthatóság érdekében egy köztermesztésben levő ismert nyárfajta is):

A kísérlet helye	Kor év	Átlagos		Évi átl. növedék m ³ /ha/év	Kéregfekély-fertőzöttség	A termőhely általános jellemzése
		H _m	D _{cm}			
Vámospercs 1J I-214 'Luisa Avanzo'	12	24,9 23,8	29,7 27,7	28,6 27,8	mérsékelt	réti homok, jó nyártermőhely
Hajdúböszörmény 46A I-214 'Luisa Avanzo'	11	18,1 20,3	23,9 22,1	22,2 18,8	nagyon erős	hum. homok, közepes nyártermőhely
Pocsaj 3i I-214 'Luisa Avanzo'	12	21,2 20,7	25,5 24,4	17,9 15,9	erős	vályogos réti t., jó nyártermőhely
Debrecen–Pallag BL-Costanzo 'Luisa Avanzo'	11	24,5 21,2	27,1 22,6	34,4 24,1	nagyon erős	réti homok, jó nyártermőhely
Nyírmihálydi 1D I-214 'Luisa Avanzo'	12	24,4 21,9	27,5 22,1	17,8 10,5	erős	hum. homok, közepes nyártermőhely
Hajdúhadház 30B I-214 'Luisa Avanzo'	12	16,2 16,5	20,3 19,8	12,7 12,2	erős	hum. homok, gy. kö. nyártermőhely
Gyula 147 A I-214 'Luisa Avanzo'	11	14,9 14,5	17,0 14,9	9,9 7,5	erős	kötött réti t., gyenge nyártermőhely

(Megjegyzés: A fatérfogadatok 100%-os törzsszámrá korrigált értékek; gyérítés előtt 625 db/ha, gyérítés után 312 db/ha fa. Az évi átlagos növedék kiszámításánál a hasonlóképpen korrigált előhasználati fatérfogadatot is figyelembe vettük. A korrekciók miatt az itt kimutatott átlagnövedék-adatok nagyobbak a szokásos tényleges értéknél, de a teljesítményarányok kifejezésére alkalmasak. A 'Luisa Avanzo' és a kontroll nyárfajta parcellái egymás mellett vagy közvetlen közelében helyezkednek el, így az összehasonlítás termőhelyileg is megalapozott.)

Az elmondottak felhívják a figyelmet arra, hogy bár a 'Luisa Avanzo' nyár egyfelől kiváló alaki és növekedési tulajdonságokkal rendelkezik, másfelől viszont éppen a magyarországi nyárfatermesztésben kiemelkedő jelentőségű betegségek iránt mutatott nagyfokú érzékenysége folytán jelentős termesztési kockázatot hordoz magával. A termesztése iránt támadt nagy lelkesedés ismételt rámutat annak fontosságára, hogy az ilyen jellegű külföldi tanulmányutakra tematikailag nagyon alaposan fel kell készülni, esetleg a várható témákban otthonos, hozzáértő szakembert célszerű (és kifizetődő!) elvinni annak érdekében, hogy a külföldi fogadótól kapott – bármilyen jóindulatú – információkat mindjárt, már a helyszínen kellő kritika alá lehessen vetni, az esetleg szükségesnek mutatkozó további információkra, többnyire éppen egyes lényeges részletekre rá lehessen kérdezni.

A 'Luisa Avanzo' nyárfaklón magyarországi termesztésével kapcsolatos észrevételek

A *Populus euramericana* ev. 'Luisa Avanzo' klónt 1963. évi spontán keresztezésből szelektálták ki. Anyanővénye a *Populus deltoides* 3479/958. számú egyede, míg az apanővény egy Róma környéki európai feketenyár. A létrejött egyed nőivarú.

A nemesnyár klón létrejötte óta a magyarországi nemesnyár előállításával és honosítással foglalkozó kutatóintézet – az Erdészeti Kutatóintézet (röviden ERTI) – erre a klónra honosítási kérelmet, állami elismerésre szóló igényt nem nyújtott be az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (röviden a továbbiakban OMMI) jogelődjéhez.

A 'Luisa Avanzo' nyárfaklónra ideiglenes termesztési kérelmet, és megfelelősége esetén állami elismerésre szóló igényt 1996-ban jelentette be a DUNAKER Kft. – Barcs, az OMMI Erdészeti Osztályán.

Az országban dr. Tóth Béla közlése szerint 1985-től kezdve különböző helyeken került nemesnyár kísérletekben ez a klón. Az ezekben az állományokban szerzett előzetes tapasztalatok, valamint a benyújtott fajtaleírás alapján az OMMI Erdészeti Osztálya a kísérleti termesztést engedélyezte. Az eddigi becslések szerint várhatóan az I-214-es klón teljesítményével azonos biológiai képességű klón kerülhetne itthoni termesztésbe.

A DUNAKER Kft. hozzáfogott, hogy saját szervezésében az általa behozott klónt elegendő számú helyen telelsítményvizsgáló és technológiai kísérletbe vigye. A termesztés ma is bejelentés (regisztráció) mellett folyik.

A klón termesztési igényét dr. Tóth Béla, a nagy tapasztalatú és a szakmáért sok küzdelmet megvívó kollégának a következőképpen adja meg:

- mediterrán klímaigény,
- a franciaországi tapasztalatok szerint nagy hálózat 7mx7m,
- mély, állandó vízhatás alatti termőhely,
- megfelelő tápanyagellátás,
- szükség szerint állománypermetezéssel végrehajtott vegyszeres védelem.

Az eddig szerzett tapasztalatok ismertetése

– A dr. Tóth Béla által is felvetett nagyobb hálózatú (7mx7m) nemesnyár állomány létesítése ma még Magyarországon akadályokba ütközik. Az erdőfelügyelők nem foglalkoznak a súlyának megfelelő figyelemmel a nemesnyárakkal. Ha mégis dolgozniuk kell vele, nem tudnak elszakadni a dombvidéki lombos erdei fákna! megtanult sűrű térállástól. Ha a tervező tág hálózatot javasol, a legtöbb esetben kemény ellenállás leküzdésébe kerül az ilyen állomány létrehozása. Az ERTI eddigi kísérleteiben a hálózat 4mx4m

volt a legtöbb esetben. A 'Luisa Avanzo' klónok előfordulását ismertető, dr. Tóth Béla által hivatkozott kísérletek többsége (Vámspércs 1 J, Hajbösör-mény 46 A, Pocsaj 3 I, Debrecen-Pallag 1 I, Nyírmihálydi 1 D, Hajdúhadház 30 B) is ilyen, magyarországi átlagosnak tekinthető hálózattal indított kísérlet.

– Az erdőket is ért átszervezés miatt az erdők megfelelő gondozása hátrányt szenvedett. Elmaradt a talajápolás.

– Az erdőrézletben a nevelő vágást nem a szükségessége miatt az idején – az 5., 6. évben – végezték el. Az állomány bezáródására a 'Luisa Avanzo' klón valóban érzékenyebben reagált a *Dothichiza populnea* támadására, mint az I-214-es klón. A legtöbb esetben az óriásnyárra jellemző mértékben fertőződött meg.

– A mérési adatok azonban azt is mondják, hogy növekedése nem állt le, többé-kevésbé versenyben maradt az I-214-es olasznyárral.

Ezek a kísérletek az ország ÉK-i sarkában a gyertyános–tölgyes klímával bíró Nyírség tájegységben fordulnak elő a legnagyobb részben. Ezen övezet már hűvösebb klímájú, mint az ország nagyobb felére jellemző érték. Az itt szerzett tapasztalatok országos hasznosításánál ez a körülmény is kértik figyelembe venni.

A nyár rozsdagombájára való érzékenységről a bejelentésben szereplő leírás is szól. A francia erdők 1997. évi egészségi állapotát elemző La Santé de Forêts kiadvány 35-36. oldla ír a *Melampsora larici populina* E3 jelű törzsről, amely a franciaországi Luisa Avanzo állományokban növedékvesztést okozott. Meg kell azonban jegyezni, hogy a rozsdagomba teljes ciklusához szükséges vörösfenyő állományok jelenléte a francia nyártermesztő területen adott. A magyarországi esetek nagy többségében a mi nemesnyársaink nem fordulnak elő a vörösfenyő állományok közelében.

Dr. Szontagh Pál „A nyárak és fűzek növényvédelme” című kiadvány 49. oldalán a *Melampsora* fajokról a következőket írja: „Valamennyi obligát parazita fejlődésmenetükben 5 különböző spóráalak követi egymást (1. piknidio-, 2. accidio-, 3. uredo-, 4. te-

8 éves 'Luisa Avanzo' ültetvény a Po síkságon

leuto-, 5. bazidiospóra). A piknidio- és az aecidio-telepek a köztesnövényeken (vörösfenyő) az uredoteleuto és bazidiotelepek a nyárleveleken fejlődnek ki. A nyárákon a támadás időpontja a nyár vége.

Kórkép. A levelek fonákján megjelenő sárga uredotelepek könnyen felismerhetők. *Kiemelkednek, míg a Marssonina foltjai besüllyednek – magyarázat B.G.-től.* A levelek lehullása után jelennek meg a teleuto-telepek, sötétbarna, varszerű képződmények formájában. A bazidiospórákkal a tél végén találkozunk. – *Szintén a leveleken.* – B.G. Az irodalmi adatok szerint ezek a rozsdagombák micélium formájában is áttelelenek és a nyárákon köztesgazda nélkül is megélnek. Számunkra legfontosabb az uredo alak, amely a nyárákon idő előtti lombhullást okoz.

Védekezés. Fajtamegválasztással, a lehullott levelek talajba forgatásával megelőzhető az erős fertőzés. Az érzékeny klónok szaporítóanyagát dithiokarbamát (Dithane M-45 0,5%-os) vagy rézoxiklorid (Cuprosan Super D 0,5%, Rézoxiklorid 50 WP 0,5%) hatóanyagú fungicidekkel védhetjük meg a betegségtől."

A nyárasok őszi talajmunkája nem passzió kérdése tehát, hanem fontos növényvédelmi munka, melyet a magyar gyakorlat ebben a formában nem is alkalmaz ma. Ha van is ún. befeje-

6 éves 'Luisa Avanzo' igazi termőhelyén

zett ápolás, az a vegetáció beindultakor kerül elvégzésre.

Mindezen ismeretek birtokában bizonyosan meg lehet próbálkozni Magyarországon is a 'Luisa Avanzo' klón termesztésével, abban az esetben, ha az ország melegebb tájaira, csak a klón igényeinek megfelelő termőhelyre ülteti a termesztő az állományt. Az állományt záródni 80%-nál nagyobb mértékre nem szabad engedni soha. A há-

lózat problémája úgy oldható meg, ha 6mx3m-es hálózatról indítva, a 6mx6m-es hálózatot a 6. évben valóban előállítja a nevelővágás elvégzésével. Ha a termesztő gondosan betartja növénytáplálási és a növényegészségügyi előírásokat, akkor remélhető a sikeresen felnevelhető állomány.

Bagaméry Gáspár
OMMI főfelügyelő

Millenniumi Vadászati Bizottság

A magyar állam alapításának ezredfordulóját hazánk vadásztársadalmára tehát indokoltan és kiemelten ünnepelheti, és valóban össze is fog ennek érdekében. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és az Országos Magyar Vadászkmara kezdeményezésére a közelmúltban a vadvédelem, a vadgazdálkodás és a vadászat terén működő állami, köztisztviselői és civil szervezetek, egyesületek, a vadászati kultúra és a vadásztudomány műhelyeinek vezetői és képviselői megvitatták és helyben hagyták a millennium vadászok által történő megünneplését. A kétéves program megszervezésére és lebonyolítására egy elvi, koordináló tisztséget hoztak létre, a Millenniumi Vadászati Bizottságot.

A bizottság elnöke Tollner György (Vadászati Kulturális Egyesület), társelnöke dr. Heltay István (Országos Magyar Vadászkmara), tagok dr. Csányi Sándor (Gödöllői Agrártudományi Egyetem), dr. Faragó Sándor (Soproni Egyetem), Fácányi Ödön (Nimród), dr. Halasi Zoltán (Honvédelmi Minisztérium), dr. Horn Péter (Pannon Tudományegyetem), dr. Káldy József (Országos Erdészeti Egyesület), dr. Kovács Mátyás (Környezetvédelmi Minisztérium), dr. Kóhalmy Tamás (MTA Erdészeti Bizottságának Vadgazdálkodási Albizottsága), dr. Oroszi Sándor (Mezőgazdasági Múzeum), dr. Palotás Gábor (Debreceni Agrár-

tudományi Egyetem), Pechtol János (Országos Magyar Vadászati Védegylet), Pintér István (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium), Rácz Gábor (OMVK Kulturális Bizottsága), dr. Solymos Rezső (MTA Erdészeti Bizottsága), dr. Spingár Ferenc (Országos Erdészeti Egyesület), Tálisi István (Vadász Könyvklub), dr. Tomka József (ÁPV Rt.), dr. Várhelyi Péter (Agrárkamara).

A program három területre irányul: helyi rendezvényekre, regionális programokra, országos eseményekre és rendezvényekre. Sajátossága, hogy az együttműködés fontosságára hív fel, vagyis, hogy a vadászati megemlékezések ne legyenek elkülönült akciók, hanem kínáljanak kölcsönösséget más rendezvényekkel, továbbá, hogy ösztönözzék országsszerte a természetet, a vadon élő állatokat kedvelő és óvó embereket a saját lehetőségeik feltárására és kiaknázására.

A munka elindult, a Millenniumi Vadászati Bizottság – az összefogás és az összhang jegyében – csak konszenzusos alapon koordinál, kezdeményez és ösztönöz. Támogatja az erdészek-természetvédők-vadászok együttműködését a millennium eredményes megünneplésében és azon túl is.

F. Ö. (Nimród)

Erdővédelmi információk Franciaországból – és hazai tanulságaik

Az OMMI Erdészeti Osztályának munkatársai 1999. június-júliusa fordulóján szakmai tanulmányúton jártak Franciaországban a Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium Erdészeti Aligazgatósága támogatásával a Nemzeti Erdészeti Hivatal (ONF) vendégeként. A rendkívül hasznos és meggyőző, elsősorban EU/OECD rendszerű szaporítóanyag-gazdálkodás- és felügyelet témakörű továbbképzésen túl sok hasznos új ismerethez jutottunk a francia erdőgazdálkodásról, erdészeti igazgatási/hatósági struktúráról és annak szervezeti kapcsolatairól, az erdészeti kutatásról, nemesítésről. Részletes tájékoztatást kaptunk az Erdészeti Aligazgatóságtól, az ONF (Office National des Forêts = a francia államerdészet, mely erdőgazdálkodáson és szaktanácsadáson kívül hatósági jellegű tevékenységet és alkalmazott kutatást is végez), a CEMAGREF (alkalmazott kutatásra szakosodott, de hatósági/adminisztratív feladatokat is

ellátó állami intézet) és a SERFOB (kb. a mi ÁESZ-unknak megfelelő a minisztérium alá tartozó megyei-regionális szintről felépülő erdészeti hatóság) munkatársai jóvoltából, Erwin Ulrich ONF osztályvezető szakavatott és melegen baráti kalauzálása és tolmácsolása segítségével.

Ízelítőként most néhány, a hazai nemesnyár gazdálkodást is érintő erdővédelmi ismeretet adnánk közre, **Az francia erdők egészségi állapota – éves mérleg 1997** (*La santé des forêts – France 1997 – bilan annuel*) c. kiadvány alapján. E periodika a nálunk közismert „Az XXXX évi biotikus és abiotikus erdőgazdasági károk ...” c. ERTI kiadványhoz hasonlítható, de az aktuális helyzetjelentésén túl több elemző szakcikket, kutatási projekt ismertetőt is tartalmaz. A Minisztérium Erdőegészségügyi Főosztálya állítja össze és adja ki, az európai 16 km x 16 km-es hálózat 540 és a RÉNÉCOFOR (a nemzetközi öko-

Vendégségben Sir David Attenborough-nál

(A Természetbúvár 1999. 4. számában közölt interjú rövidített változata)

Londonhoz közeli richmondi házában él Sir David Attenborough, már amikor éppen nem forgat valahol a világ egy távoli pontján. Azt hiszem, nem kell őt különösebben bemutatni az olvasónak. Az *Első Édenkert*, az *Élet a Földön*, az *Élő bolygó*, az *Élet a fagyban*, *A növények magánélete*, no és *Az élet erőpróbái* című sorozatait a Magyar Televízió is sikerrel vetítette, és sok könyve is megjelent magyarul.

A világhírű „mediabiológus” kis néprajzi múzeumnak és képtárnak is beillő otthonában láttam vendégül a Gaia forgatócsoportját, közvetlenül legújabb „megasorozatát”, *A madarak élete* világpremierje előtt.

– Több mint száz országban vetítették filmjeit és sorozatait. Hogyan választja ki a témát, s hogyan lesz abból film?

– Az emberek történeteket akarnak látni, hallani. De az is érdekli őket, hogy milyen új látásmóddal lehet a világot, a természetet szemlélni. A korai filmek, főleg az állatkerti sorozat, inkább úti beszámolók voltak. Azután az állatok magánéletéről forgattunk. Arról, hogyan születik meg egy jövevény, hogyan talál magának párt, mi vár rá élete során. Az emberek valójában egyfajta enciklopédiát, koherens, összefüggő beszámolót szeretnének a Föld élőlényeiről. Egyetlen módon lehetett ezt megvalósítani: az evolúció logikája szerint. Így jött létre az *Élet a Földön* című tizenhárom részes sorozat, amelynek már az elején azt sugalltuk a nézőknek, hogy ha kíváncsi a különböző fajok egymásrautaltságára, akkor maradjon velünk három hónapig, nézze meg a sorozatot, s végül sok mindent tudni fog. Nem csatlunk, nem hagyunk ki semmit, hanem

módszeresen végigveszünk mindent töviről hegyire.

– A horror, az agresszivitás, a véres jelenetek az utóbbi években a természetfilmekben is eluralkodtak. Veszített-e népszerűségéből a filmbeli kegyetlenség?

– Éppen ellenkezőleg. Ötven évvel ezelőtt a műsorok megrendelői azt gondolták, hogy a nézőket elsősorban az ember és a természet harca érdekli. Az ember kimerészkedik a természetbe, befogja a vadállatokat, ketreche zárja őket. Csupa izgalom, macsó férfiak! Ám ennek semmi köze az állatokhoz. Az egész csak arról szólt, milyen kemény és izgalmas az élet ott künn, a szabadban. Lehet vadászni, halászni és birtokba venni a természetet. Senki nem gondolt például arra, miért rakja le petéit a hangyakisírnál, s a dolgozók miért szentelik egész életüket a védelmezésének. Azóta sok minden megváltozott. Az utóbbi időben egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a természet rejtelméi iránt. Ez teljesen érthető, hiszen a természet csodálatos, szüntelenül változik, s mentes az emberi érdekektől. A természet nem akar eladni semmit, nem akar választókat toborozni, s ami a legfontosabb: a természet igaz. Az életről, a valóságról szól, amit csak kevesen és kevésbé ismerünk, pedig ez az, ami bennünket körülvesz. Minél többen választják a városi életet – ahogyan én magam is –, a természettel való kapcsolatnak annál fontosabb része lesz a televízió.

– Ön nemcsak biológus, hanem antropológus is. Foglalkozhatott volna emberekkel is. Miért választotta mégis az állatokat?

– Őszintén szólva emberekről is készítem filmet. Pályafutásom egyik szaka-

zában szociális antropológiával foglalkoztam. Készítettem egy sorozatot a törzsi kultúrákról, majd egy másikat *Törzsi szem* címmel a törzsi művészetekről. De megvan az oka annak, miért nem lehet azonos módszerekkel természetfilmeket és antropológiai sorozatokat forgatni. Amikor állatokat filmezünk, igyekszünk álcázni magunkat, fedezékekbe bújjunk, hogy az állatok ne tudjanak a jelenlétünkről, s természetesen viselkedjenek. Régen valóban szerettem volna ugyanígy filmet készíteni az emberi viselkedésről, de azután rájöttem, hogy ez morálisan kivitelezhetetlen. Ha ugyanis igazán tudni szeretnénk, hogyan viselkednek az emberek mondjuk egy szállodai szobában, rejtett kamerákat kellene elhelyezni.

– Legújabb sorozatában vannak-e tudományos újdonságok?

Több olyan dolgot is bemutatunk, amelyet – néhány szakembert leszámítva – még a tudósok sem ismertek. Itt van például a szárcsa esete. Egy kutató megszállottan, tudományos alapossággal tanulmányozta ezt a mindenütt előforduló vízimadarat. Megfigyelte, hogy egy fészek aljba kilenc-tizenkét tojást rak a tojó. Néhány nap múlva, amikor a fiókák kikelnek, a szárcsaszerű módszeresen gyötörni kezdi őket. Csőrükkel még a víz alá is nyomkodják az apróságokat, amíg meg nem fulladnak. Csupán három-négy fiókat hagynak életben. És ez minden szárcsa-családban így zajlik le, tulajdonképpen az orrunk előtt, ám eddig még senki sem filmezte le. Mi ezt megtettük. Így született meg a sorozat egyik legdrámaibb jelenetsora.

Hollós László

lógiai erdőállomány monitoring francia nemzeti szervezete) 102 mintaterületére alapozva, 230 megfigyelő munkatárs és több kutatóintézet közreműködésével.

A nyár rozsdagomba (*Melampsora larici-populina* Kleb.) E4 törzse négy fertőző patotípusának terjedése észak Franciaországban 1994 és 1997 között.

A nyár rozsdagomba erősen patogén új törzsének 1994-es belgiumi felfedezésével és izolálásával egyidejű vizsgálatok során Észak-Franciaországban is megtalálták az új rasszt, de előfordulása ekkor csak szórványos és csekély volt. Az új törzs viharos gyorsasággal elterjedt az 1994-et követő években, 1996-ra valamennyi fontos nyártermesztő terület megfertőződött. Az E4 törzsön belül négy patotípust különítenek el virulenciájuk (fertőzőképességük) szerint, az egyes klónok eltérő mértékben fogékonyak a patotípusokra. Az új agresszíven patogén törzs megtörte az eddig ellenállónak ismert 'Beaupré', 'Boelare', 'Donk', 'Dorskamp', 'Flevo' és 'Ghoy' fajták rezisztenciáját. E klónok közül a 'Beaupré' és 'Boelare' széleskörűen termesztett, egyes körzetekben 80%-át adja a nemesnyárasoknak. A két fajtát ('Beaupré' és 'Boelare') Belgiumban szelektálták, kiemelkedő növekedésük és a nyár rozsdagomba akkor ismert törzseivel szemben mutatott teljes rezisztenciájuk miatt.

A nyár rozsdagomba valódi problémává vált a francia nyárfatermesztésben, mert fertőzés gyorsan terjed, és valódi kárt okoz. 1997-ben igen komoly járvány alakult ki Franciaország északi- és keleti részén, különösen azokon a helyeken, ahol vörösfenyőt is termesztnek. Ennek magyarázata az, hogy a rozsdagomba gazdaváltó, szaporodási ciklusához vörösfenyő köztesgazda szükséges.

A rendkívüli mértékű járvány okaként az alábbi tényezőket emelik ki:

- az új E4 rassz erős fertőzőképessége, jó áttelelő és gazdaváltó képessége,
- a termesztett klónok (elsősorban az interamericana fajták) fogékonyasága az új E4 rasszra,
- a különösen érzékeny klónok külterjes állománykezelése,
- monokultúra jellegű, 1-2 fajtából létesített, összefüggő állományok,
- az 1997. évi rozsdagomba fertőzésre kedvező időjárás – nedves késői tavasz és korán beköszöntő nyári meleg.

Az E3 törzs az utóbbi években rendszeresen megfigyelhető erős fertőzése a 'Luisa Avanzo' fajtán 1997-ben is megismétlődött, növedékvesztést okozva és megzavarta a 'Beaupré' fajta fakadását is.

A 'Luisa Avanzo' esetében kísérleteket végeztek rozsdá elleni vegyszeres védekezéssel is, ciproconazol hatóanyagú állománykezelést alkalmaztak. Ilyen hatóanyagú szer Magyarországon is ismert: ALTO 320 SC, ALTO COMBI 420 (szántó-

földi és zöldség kultúrákra engedélyezett), ATEMI C és ATEMI S (szőlő és gyümölcsre engedélyezett) néven. A kezelés hatását fiatal (3-6 éves) állományokban hatékonyan találták, idősebb korban csekély hatása volt.

A minisztérium, együtt a kutatókkal, a köztájékoztatással és a szakértőkkel azon vizsgálódik, hogy hogyan lehetne megóvni a nyártermesztő potenciált. A legbonyolultabb feladat, miként lehet befolyásolni a magán nyártermesztőket, akik még mindig a legújabb klónok produktivitásának bővítésében vannak. Mindenesetre speciális növény-egészségügyi vagy hatósági előírások bevezetését fontolgatják. Több fajta használata, bár elérhetőségük korlátozott elengedhetetlen. A javasolt alternatív klónok a 'Flevo', 'Loster', 'Raspalje'. A 'Blanc du Puitou' és 'Dorskamp' klónok ugyan rozsdára eddig ellenállónak mutatkoztak, de telepítésük többé kevésbé visszaszorult a baktériumos kéregrák (*Xanthomonas populi* Ridé) iránti érzékenyséjük miatt.

A baktériumos kéregrák (*Xanthomonas populi* Ridé) helyzetének felmérése Észak-Franciaországban.

Munkaprogram indult az északi (Pas-de-Calais és Picardie) régiókban a még megmaradt kéregrák centrumok felmérésére, és a korábban érzékenynek ismert nyárklónok ('Blanc du Puitou' és 'Dorskamp') újbóli alkalmazása kockázatának előrejelzésére. Egyidejűleg megindult a kéregrák különböző raszszainak megismerését célzó kutatás is.

A magyar nyárfatermesztők részére is megszívlelendő tanulságok:

- Legyen változatos a fajtaszerkezet, elegendő számú hazai elismert fajta nyújt alternatív választási lehetőséget. Kerüljük a monokultúra jellegű, egy fajtából létesített összefüggő állományokat. A 'Pannónia' jó fajta, de 50 % körüli részaránya komoly, előre nem látható veszélyeket rejt.
- Nagyobb nyáras erdőtümbön belül 3-5 ha-os eltérő fajtájú erdőrészeket alakítsunk ki.
- A nemesnyár kultúrnövény, ápolatlanul, kis növénytérben, túlzott záródásban nevelve megsokszorozzuk az erdővédelmi kalamitások veszélyét. Különösen igaz ez a nagy fatermőképességű, de igényes és/vagy fogékonyabb fajtákra (mint az interamericana fajták, a 'Luisa Avanzo'). Ápolt, tág hálózatban jól átszellőző állományban mérséklődik a gombafertőzések esélye.
- Fontos az állományok rendszeres (májusi és lombhullás utáni) sorközi talajápolása, az avarban áttelelő termőestekkel sok más kórokozót és kártevőt temet el a tárcsa, Ez a legolcsóbb és „legkörnyezetbarátabb” védekezés, a talajlázítás, gyommentes tartás növedékben mérhető haszna mellett.

Bak István, OMMI igazgató

Négyszáz éves magyar közmondások, szólások

Az idén van a négyszáz éves jubileuma annak, hogy Bártfán, Klöss Jakab nyomdájában megjelent az első magyar közmondás- és szólásgyűjtemény, Baranyai Decsi Csímor János (Decs, 1560 körül – Székelyvásárhely, 1601. május 15.) *Adagiorum graecolatinoungaricorum chiliades quinque* című munkája. Ebben a műben – Erasmus latin és görög szólásainak megfelelőiként – számos közmondást és szólást találunk, amelyek ma is pontosan vagy majdnem úgy hangzanak magyarul, mint 1598-ban.

Néhány példa: A jó bor cégér nélkül is elkél. – Kicsi a bors, de erős. – Sok bába közt elvész a gyerek. – Te sem vagy jobb a Deákné vásznánál. – Nagy fába vágta a fejszét. – Szemérem (ma: szégyen) a futás, de hasznos. – Addig hánts a hársfát, míg hámlik. – Olesó húsnak híg a leve. – Sok lúd disznót győz. – Olyan messze van tőle, mint Makó Jeruzsálemtől. – Amilyen a mosdó, olyan a kendő (ma: törülköző). – Nemakarásnak nyögés a vége. – Némának (ma: néma gyerekek) az anyja sem érti szavát. – A jó pap holtig tanul. – Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok. – Lassú víz partot mos stb.

Baranyai Decsi Csímor János az akkori Felső-Baranyai Egyházmegyéhez tartozó Decsen született. Tolnai, kolozsvári, wittenbergi és strasbourggi tanulmányok után Kolozs-

várott Báthory Zsigmond fejedelem történetírója, 1593-tól a székelyvásárhelyi (e város Bethlen Gábor rendeletére 1616-ban kapja meg a szabad királyi városi kiváltságokkal együtt a Marosvásárhely nevet) partikula – kisiskola, a kollégium elődje – tanára, majd 1595-től haláláig igazgatója. A szólásgyűjtemény mellett írt latinul útleírást (Hodoeporicon), filozófiát (Synopsis philosophiae, amely két kiadásban is megjelent), történelmet (Commentarii de rebis Ungaricis 1592–1598), összehasonlító értékelést a római és a magyar jogról (Syntagma institutionum iuris imperialis ac Ungarici), magyarra fordította Sallustius, s ismertek latin és görög üdvözlő versei is.

Az *Adagiorum* erdészeti vonatkozású adatai: ...

...

Megjegyezhetjük, hogy a minden erdélyi gyűjtésben ma is megtalálható, „Addig üsd a vasat, míg meleg” értelemben használt „Addig hánts a hársfát, míg hámlik” talán a legrégibbi feljegyzett magyar közmondás. Heltai Gáspár Cronica-jában (Kolozsvár, 1575) 1497-ből idézi, amikor Kinizsi Pál ezzel biztatta támadásra a magyarokat, akik azonban „nem akarának az ő intézésének engedni”.

Paczolay Gyula

Nagy hagyománya van a magyar természetleíró- és vadászírodalomnak. Az erdélyi Újfalvy Sándortól Herman Ottóig, Bársony Istvánig, s az immár századunkbeli jeles tollforgatókig, Kittenberger Kálmánig, Széchenyi Zsigmondig, Maderspach Viktorig és Nádler Herbertig, Csáthó Kálmánig és Fekete Istvánig ível a nevezetes írók sora. A kifejezésben – „vadászíró” – a szóösszetétel mindkét tagja hangsúlyos: olyan jeles mesterekről van szó, akik nemcsak a vadászfegyvert, de a tollat is avatottan forgatták.

Patay László új könyvében – Ez is elment vadászni – említi, hogy az ő mesterei sem akármik voltak, hanem a „három Kálmánok”, vagyis Kittenberger, Csáthó és Rózsahegy. Az ő nyomdokukat járja hite szerint az alföldi illetőségű Patay, akinek most napvilágot látott és Sajdik Ferenc kitűnő, hangulatébresztő grafikáival illusztrált vadászkönyve nem az első munkája immár. A kötet részben a szerző hazai vadászemlékeit – Farkashalál, A vadlibák, A vándorsólyom, Csapdaháború, Hivatásos orvvadászok – tartal-

mazza, részben svájci vadászemlékeiből – A francia bak, Nem robant fel a békekongresszus, A mérgekigykők háza, Egy vacsora és anti előtte történt – nyújt át egy csokorra való az olvasóknak.

A szerző eredeti megfigyelései és a vadászíróktól megszokott portrék és környezetrajzok – tavaszi várakozás, a rég elhunyt öreg vadászmester emléke, a kedves és szertelen vadászkísérő, elpuskázott nagyvadak, téli barangolások – egyaránt helyet kapnak élménybeszámolóiban. Aki szereti a vadászírodalmat, alighanem jó emlékekkel teszi majd le Patay László új könyvét. Napjaink egyik jeles hazai vadászírója ő, akinél ugyan talán kissé erősebb hangsúly esik a vadászra, mint az íróra.

Beregszászi

Patay László: Ez is elment vadászni, Karcag Város Önkormányzata, 1999., 290 oldal.

(Napi Magyarország)

A VADDISZNÓÁLLOMÁNY az elmúlt tíz évben Európa-szerte jelentősen megszaporodott. Ebből már alig viselhető károk érik a mezőgazdaságot és a közlekedésügyet, sertéspestis fertőzéssel veszélyeztetve a házi állományt. Baden-Württemberg tartomány vadászati és állatvédelmi szövetségének, a Vadgazdasági Kutatóintezetnek és az erdészetnek képviselői a Tartományi Minisztérium szervezésében az állomány csökkentése érdekében hajtó- és terelővadászatok tartását ajánlják erdészek, mezőgazdák és vadászok összefogásával. A vaddisznóállomány fejlődésének figyelemmel kísérése, a vadászati korlátozó intézkedések, bérleti formák, kárbecslés, veszélyeztetett kultúrák létesítése erősen meggondolandók. A befogást főként állatvédelmi megfontolásból elutasítják.

(AFZ/DW 1997. 2. Ref.: Jérôme R.)

Fás növényeink latin neveinek szöetimológiája

A fás növények latin elnevezéseit szeretném „kibogozni”, megmagyarázni – szöetimológiát végezni. Itt mondok köszönetet nagybátyámnak, Szabó Józsefnek „nyelvi” segítségéért. Emlékszem, sok nehézségembe került a fák latin elnevezéseinek száraz bemaolása. Segíteni kívánok mindazoknak, akik már átestek ezen izgalmas időszakon, legfőképp azokon, akik utánunk vizsgára készülve izgulni fognak.

Bükk-Fagus

A görög fagein (= enni) szóból származik a latin fagus, vonatkozva arra, hogy e fának termése ehető.

Fagus silvatica – közönséges (erdei, európai) bükk

A latin silva (= erdő) melléknemesített változata a silvaticus. Jelentése: erdei erdőben növe.

Változatai

F. s. asplenifolia:

A görög asplnuos (= kacskaringós) és a latin folia (levél) összefűzéséből: asplenifolia = kacskaringós levelű, mert keskeny levelei hasogatottak.

F. s. atropunicea – vérbükk

A latin ater (= matt) sötét (ígésített alakja az atro (= sötétebbre fest) és a görög puniceos (= bíboros, vörös) összetételből, sötétvörös jelentéssel, utalva a levelek színére. (A pun nép Karthágó és környékén élt. A görög puniceos elnevezése nemcsak e népet jelöli, hanem jelöli e nép által használt és kedvelt bíbor és vörös színű ruhaviselést. Innét e szó vörös értelemben való használata.)

F. s. fastigiata

A latin fastigium (= orom, csúcs, háztető) melléknemesített alakja, utalva a fa állásának formájára, oszlopos alakjára.

F. s. laciniata

A latin lacinia = csücsöt, szárnyat jelent ruhán. Ennek melléknemesített változata a laciniata, utalva arra, hogy levelei szeldeltek.

F. s. mosiaca – balkáni bükk

A Moesi – egy népcsoport elnevezése, mely régen a mai Bulgária és Szerbia területén élt, az akkor róluk elnevezett tartományban (Moesia), vagy Balkán közepén. Moesiaca = Moesia tartományból való – balkáni.

F. s. pendula – szomorú bükk

A latin pendoe (= csüng, lelóg) melléknemesítése = csüngő, lelógó. Utal az ágak állására, lelógó voltára.

F. s. purpurea – vérbükk

A görög porfura eredeti jelentése: bíborcsíga. Valaha ebből a csigából vonták ki azt az anyagot, amivel a kelméket bíborszínre festették. E név egyben jelölte a bíbor színt, sőt az ilyen színre festett köntöst, takarót. Ezt a szót latinos alakjában – purpurea – már bíboros, vörös értelemben használták.

Fagus orientalis – keleti bükk

A latin orior (keletkezik, születik, láthatóvá lesz) igéből képzett oriens (önálló értelemben) a felkelő napot, a napkeletet és ezeken túl a keletet, mint égtájat jelenti. Ennek melléknemesített változata az orientalis (keleti).

Fagus taurica – krími bükk

Tauri, egy nomád népcsoport, mely régen a mai Krím félszigeten élt. Abban az időben ezzel a névvel jelölték azt a földet, ahol a népcsoport élt. Innen a krími jelző.

A szó valójában a görög tauros (= birka) alapra támaszkodik, vagy azért, mert ez a nép eléggé vad és szilaj lehetett, vagy az is elképzelhető, hogy nevüket a harcosok fejdíszé miatt kapták.

Fagus grandifolia – amerikai bükk

Két latin szó, a grandis (= nagy, izmos, vaskos) és a folium (= levél növényen) összefűzéséből származik, nagy levelű jelentéssel. Szinoním elnevezés a Fagus ferruginea. Ezen elnevezés alapja a latin ferrum (= vas) és a görög ginnos (öszvér, teherhordó) szavak. A kovácsoltvas színe szürkés-kék. E fa kérge valójában szürkés-kék, vagyis „vas (szint) hordozó”.

Carpinus – gyertyán

A kelta car (= fa) és pin (= fej) összetételéből. Az elnevezés utal a járomfára, mely az igavonó állatok nyakába gyertyánból készült.

Carpinus betulus – közönséges gyertyán

A latin betula nyírfát jelent, ebből betulus = nyírfás, nyírfaszerű. (A betula magyarázatát lásd a nyírfánál.)

Változatai:

C. b. columnaris

A latin columna (= oszlop) melléknévi képzése a columnaris (= oszlopos), mivel fiatalon oszlopos alakú.

C. b. fastigiata

A latin fastigium – ormot, csücsöt jelent. A fastigiata utal a fa kúpos koronájának alakjára.

C. b. horizontalis

A görög orizun-ból származó latin horizon látókört jelent. Ebből a melléknemesített horizontalis (= körben álló), mivel ágai körkörös – egyenesen szétállnak.

C. b. pendula

A latin pendeo (= függ, csüng, lóg) igéből képzett pendulus csengett, lelógót jelent, mert e fa ágai ernyő alakban ívesen lelógnak.

C. b. pyramidalis

A görög pyramis (= gúla) szóból képzett pyramidalis gúla alakút jelent, utalva e fa alakjának formájára.

C. b. quercifolia

A latin quercus tölgyát jelent, a folia pedig levelet, mert e fa levele a tölgylevélhez hasonlóan karéjos. (A quercus magyarázatát lásd a tölgyfánál.)

Carpinus orientalis – keleti gyertyán

A latin orior (= keletkezik, születik, fölkel) igéből származik az oriens, általában napkelet jelentéssel, ebből a melléknemesített forma az orientalis (= keleti, napkeleti). Szinoním elnevezés a carpinus duinensis. A latin duo (= kettő) és az eo (= megy, jár) ige igenévi továbbképzése és e két szó összetétele (= kétfelé járó).

Carpinus caroliniana – amerikai gyertyán

Carolinia – Észak-Amerika egy részének a neve. Itt van ma az Egyesült Államok egyik tagállama: Carolina.

Ostrya carpinifolia – komlógyertyán

Ostrya a görögben ennek a fának a neve. A latin carpinus – gyertyánt, a folia pedig levelet jelent. Összekapcsolva = gyertyán-

levelű, mivel levele nagyon hasonlít a gyertyán leveléhez (a termése viszont a komló terméséhez hasonló).

Szinoním elnevezés: *Ostrya italica*, ahol az *italica* az Italia melléknevesítéséből származik, itáliai jelentéssel.

Mogyoró – *Corylus*

A görög korys sapkát jelent. Ebből a latin *corylus* – sapkás jelentéssel, mivel termése úgy van a kupacban, mint a fej a sapkában.

Corylus avellana – közönséges mogyoró

Avellino – olaszországi város Nápoly tartományban.

Változatai:

C. a. atropurpurea (a *C. a. fuscobrunnea* téves elnevezése)

A latin *ater* (= sötét) és a *purpureus* (= bíborszín) összetételéből, mivel levelei vörösbarnák (a görög *porfura* = bíborcsiga).

C. a. fuscobrunnea – vérmogyoró

A latin *fuscus* (= sötét színűvé tesz) ige és a *ruber, rubra* (= vörös) összetételéből – sötétvörös jelentéssel, mivel levelei sötétvörösek. (Igazan csak tavasszal sötétvörösek, de később vörösbarna színre váltanak és nyárra megzöldülnek.)

C. a. grandis

A latin *grandis* – nagyot jelent. E változat levelei a többi levelénél nagyobbra nőnek.

C. a. laciniata

A latin *lacinia* csúcsot, szárnyat jelent. A *laciniata* jelentése csúcsos, szárnyas, mivel a levelek erősen hasogatottak.

***Corylus colurna* – török mogyoró**

A latin *columus* – mogyorófából valót jelent. Az alapszó itt is a görög korys.

***Corylus maxima* – csöves mogyoró**

A latin *magnus* (= nagy) melléknév legfelsőbb foka a *maximus* (= legnagyobb).

Szinoním elnevezés: *Corylus tubulosa*. A latin *tubus* (= cső) melléknévesített változata: *tubulosus* (= csöves). Ebből származik a magyarban használt *tubus* szó is.

E fa termése mélyen benne ül a kupacban, mint egy csőben (*tubus*ban). Még megjegyzendő, hogy valaha a sípot készítő kedvence fája volt, kifűrték a csövet, majd ebből sípot készítettek.

Változata:

C. m. purpurea

A latin *purpureus* = bíborszínű –, mivel lombzata feketésvörös színű. Barkái is vörösek.

Németh Rita

Koltay György (1899-1960) emlékezete

Koltay György Kossuth-díjas erdőmérnök születésének 100. évfordulóját ünnepelhetjük ebben az évben. Ünneplésre elsősorban az ad okot, hogy szakmánk képviselői közül ő volt az első, aki ezt a tiszteletet és megbecsülést tükröző kitüntetést átvehette és ezzel szakmánknak is dicsőséget szerzett. Ezen túl két olyan adottsága is volt, amire a ma erdészének érdemes figyelnie, példaként maga elé állítania.

1. Mindig tudta, minek a továbbfejlesztéséről kell gondoskodnia ahhoz, hogy az ország erdőgazdálkodásának fejlesztését, az ország gazdasági erejének felemelkedését legjobban szolgálhassa. Ezt a témát a gyorsan növekvő fajok, jelesen a nyárok és fűzek, felkarolásában találta meg. Évtizedeket töltött a Duna-árterei erdők irányításában, ezért amikor a II. világháború utáni erdősztratégák – elsősorban Barlay Ervin – a gyorsan növekvő fajok elterjesztésében látták a kibontakozás egyik lehetőségét, Koltay szívesen állt a meghirdetett cél szolgálatára. Tehette, hiszen a nyárasok, fűzesek kezelése mindennapos teendői között szerepelt, rajta kívül abban az időben alig volt szakember, aki ezeket jobban ismerte volna. Természetes, hogy tudását szívesen kamatoztatta ebben az irányban.

2. Másik követendő vonása az volt, hogy rendszerben gondolkodott. Tudta, hogy a kiváló nyárfajták szelektálása, termesztése vétele csak akkor hoz eredményt, ha kidolgozza lehetséges elszaporításuk módszereit, ha megtervezi a nekik rendelt legcélszerűbb ültetési hálózatot, ha a lassan növekvő fajokétól eltérő nevelési irányelveket fogalmaz meg számukra.

Úgy vélem, ezek azok a maradandó értékek, amelyeket Koltay György – konkrét munkáin túl – ránk hagyományozott.

Életútja Szabadkáról indult. Édesapja, Kallivoda Andor, a rövid életű kecskeméti Homokkísérleti Állomás vezetője volt. Gimnáziumi tanulmányait Szabadkán és Besztercén német tannyelvű gimnáziumban végezte. Az első háború utolsó éveiben katonáskodott, a hadseregől tartalékos zászlósként szerelt le. Egyetemi diplomáját már a Sopronba költözött tanintézményben szerezte 1923-ban. Rövid gyulai, majd kapuvári szolgálat után beosztott mérnök a báta-

széki közalapítványi erdőgondnokságon, később, több évtizeden keresztül ennek az egységnek a vezetője. 1949-ben az újjáalakuló ERTI-ben az Erdőművelési Osztály kutatója, később vezetője. Feladata nemcsak az erdőművelés, hanem a nemesítés is. 1950-ben kandidátusi fokozatot szerzett, 1952-ben Magyar Népköztársasági Érdemrem kitüntetést kapott, 1954-ben az általa szerkesztett nyárfamonográfiáért pedig Kossuth-díjban részesült. Utolsó éveit elhatalmasodó szívbetegsége miatt visszavonultságban töltötte, munkáját hozzá méltó utódnak, Majer Antalnak adta át, kísérleti területeit is rábízta. Mivel az utód az eligazításokat lelkiismeretesen végrehajtotta, a munka nem maradt torzón.

Nemesítőként elsősorban a nyárrakkal, kisebb mértékben a fűzekkel foglalkozott. Felfigyelt a hazai szürkenyárokra, közülük külső jegyek alapján próbálta kiválasztani az ígéretes, továbbszaporításra is érdemes egyedeket. Szurkosságmentes, fehérfajú példányokat igyekezett találni, de a szürkenyárokra gyakran jellemző görbületek eltüntetése, a gyors növekedés és a szárazságtűrés fokozása is szeme előtt lebegett. Kárhóztatta a rezgőnyárok hullámtéri irtását, visszatelepítésükre javaslatot tett.

Nemesítői munkásságának elismerése a nevével jelzett új nyárfajta köztermesztésbe vétele.

Erdőművelési vonatkozásban a nemes nyárasok telepítési hálózata, gyérítési rendszere és a zöldnyesések módszere volt kutatásainak tárgya. Több kísérletet indított, ezekből követői ma is érvényes és hasznos megállapításokat szűrték le.

Szakirodalmi munkái közül az említett Nyárfamonográfián kívül Magyar Pál Alföldfásítás című nagy igényű monográfiájában megjelent ártéri erdőgazdálkodási összefoglalóját kell említenem. Tárgyi bőségén és pontosságán kívül a hazai erdészeti

szakpróza remeke is ez a munka, valamennyien tanulhatunk belőle.

Nem lenne teljes a róla alkotott kép, ha széles körű szaktudásán kívül nem említeném fiatal pályatársait szeretettel oktató lelkesedését, derűs, vidámságtól sem idegenkedő természetét. Olyan ember volt, aki szívesen mélyedt el a könyvek világában, de igazi éltetőjele az volt, ha a természet könyvében olvashatott, ha kinn járhatott az erdőn és minden apró jelenségre figyelhetett.

Becsületes embersége, alapos szakmai felkészültsége teszi pénz utáni hajszába szédült, nyugtalanságba süllyedt világunkban példaképpé, nehezen megközelíthető ideállá. Méltán tartjuk számon legkiválóbb erdész nagyjaink sorában!

Dr. Szodfridt István

2700 éve: a cédrusok és az asszírok

D. Arnaud egyik előző cikkében felhívja a figyelmet arra, hogy az ókori szerzők az asszíroktól a görögökig és a rómaiakig versengve dicsérték a cédrus minőségét az építészet számára.

Ékesen tanúsítják mindezt a Louvre múzeum (Khorsabad udvar) asszír domborművei, amelyek a cédrus fájának kitermelését és szállítását ábrázolják. Az időszámításunk előtti VIII. században keletkezik, és azok között az első dokumentumok között tartják számon, amelyek a régi keleti uralkodók építkezési politikájában az épületfa fontos szerepét és az erdészeti gyakorlatot tanúsítják.

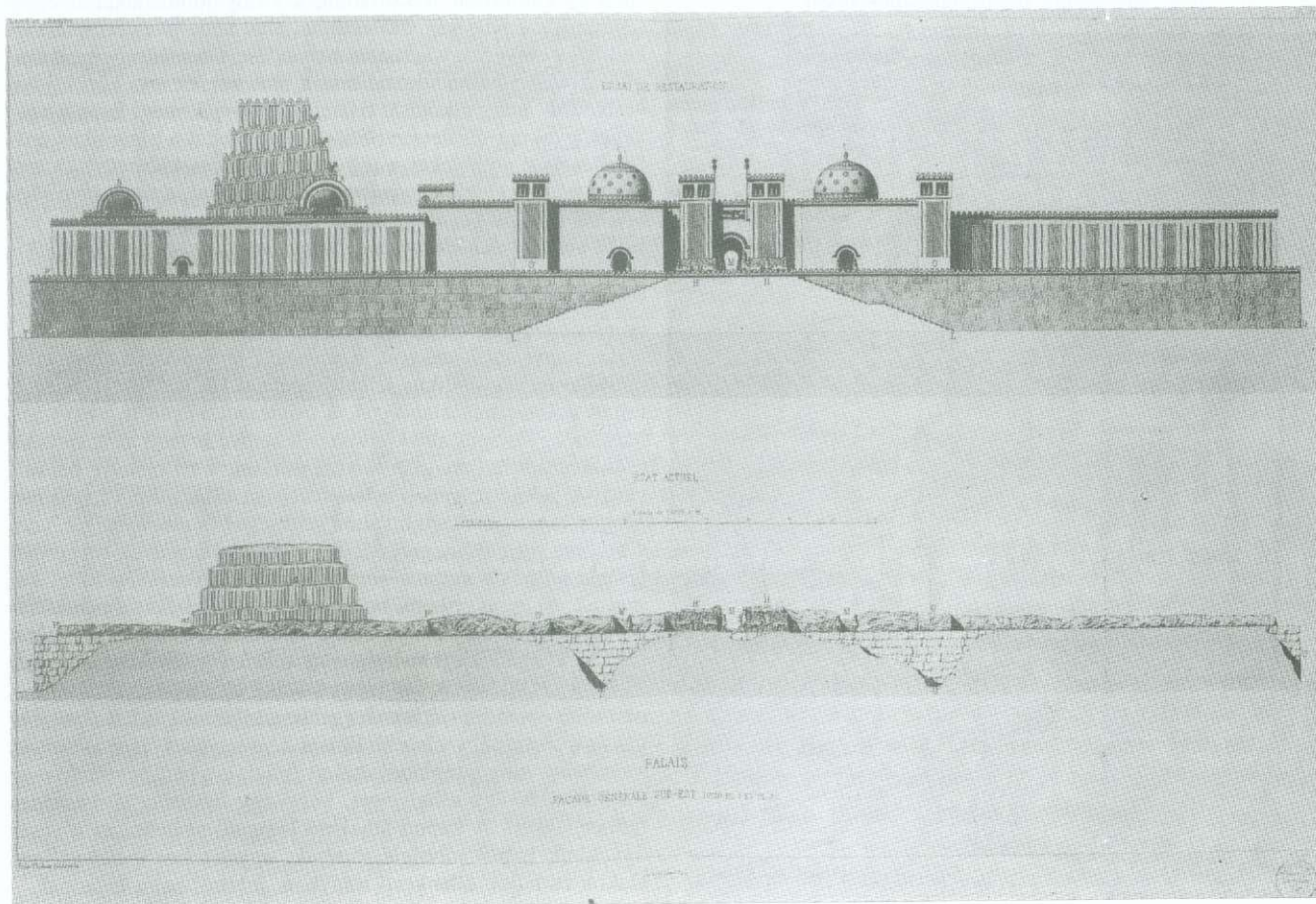
Az 1843–44-ben történő feltárásuk fontos szakaszt jelent ezen eltűnt világ újrafelfedezésében. Az asszírok csak a bibliából és a klasszikus költők által ismertek. A XVIII. század végétől, utazó tudósok tettek említést néhány ritka kőről, amelyeken olvashatatlan írásjelek voltak és szögletes formájukat ék alakúnak nevezték el.

Felfedeztek nagy, sziklába vájt szövegeket, amelyek néhány írásrészlete még ismeretlen. A szövegeket többféleképpen értelmezték. Ilyen a Persepolis régióban a behistuni sziklafal háromnyelvű felirata. Az 1830-as években e nagy szövegek másolatai által lehetővé vált az ősi ékírásos perzsa megfejtése és a modern perzsától való távolságának megállapítása. Néhány ismert mezopotámiai felirat viszont még ellenállt a leolvasásnak. Ezért szánja rá magát Paul-Émile Botta, a mossouli francia konzul a régió feltárására, az antik Nivive romjainak ku-

tatására. Munkásai 1843-ban feltárnak egy kőkolosszust Khorsabad falu felett (ez a jelenlegi Mossoul várostól 16 kilométernyire keletre van Irakban). Az előtűnt díszes emlékek bősége arra ösztönözte, hogy hívasson egy rajzoló, Eugène Flandint, hogy segítsen neki a helyreállítási munkájában. Flandin néhány héten belül sikeresen megrajzolja a feltárt, sérült termék és domborzat alaprajzát, a maguk romos állapotában. Grafikus rekonstrukciót javasolt, azaz azt, hogy a konzervált domborzat segítségével elkészíti az elpusztult részek rekonstrukciós rajzát. Botta pedig lemásol számos, a domborművekbe vésett feliratot, amelyeket eljuttat Európába. Ezek a másolatok, megsokszorozva a szövegek számát, a tudósok rendelkezésére bocsátva és csatlakozva a behistuni háromnyelvű feliratokhoz, meggyorsították a mezopotámiai ékírás megfejtési munkáját. Minthogy ezeket az első szövegeket asszír nyelvre fordították, az ékírások tudományának összessége az assziriológia nevet kapta.

A szövegeknek köszönhetően rájöttek arra, hogy Khorsabad romjai, amelyeket először Niniveként azonosítottak, valójában annak a palotának a romjait védtek, amelyet II. Sargon asszír király (I. e. 721-705) építtetett egy új fővárosban. A régi fővárostól, Ninivétől nem messze létesített ideális város olyan tervét adta meg Sargon, amely tökéletesen tükrözte az istenek és az emberek jó egyetértése által irányított légkör harmóniáját, annak a jó egyetértésnek, amelyért a király kezességet vállalt. A királynak ez a szerepe, aki a nagy Assur isten helytartója, magában a palota elrendezésében is megjelent: a várost uraló

Khorsabad palotája Place nyomán –Délkeleti oldal homlokzata

Khorsabadi dombormű: Libanoni cédrus szállítása
II. Sargon palotája díszudvarának északi homlokzata
(I. e. VIII. század vége). Gipszalabástrom

magaslatra emelt ziggurat mentén halad. A ziggurat egy emeles mezopotámiai torony, amely abban a hírben állt, hogy az istenek lejövetelét szolgálja, amikor a nagy szertartások alkalmával, mint például az Új Év, meglátogatják a földet, és megújítják az emberekkel kötött szerződést.

A palota, gigantikus tégláépület, pompás termek komplexumának mutatkozott, a díszes termek udvarokat öleltek körül, az udvarokban a látogatók, vazallusok és az alárendeltek nagy tömege foglalhatott helyet. A díszítés, a freskók, a kőszegélyek, a zseniális emberfejú szárnyas bikák formájába öntött kapuőrök rendeltetése az volt, hogy a király istenektől nyert hatalma gyakoroljon hatást a látogatókra.

A Flandin által 1844-ben készített rajzok és helyszínrajzok megjelölik a fa szállítását ábrázoló domborművek helyét. A domborműveket a díszudvar falai közül arra az oldalra helyezték, amelyre a trónterem nyílt. Megkülönböztetett helyet foglaltak így el. Az udvar ezen oldalába kaput vágtak, amelyet szárnyas bikák őriztek. A kapu egyik s másik oldalán szimmetrikusan megismételve egy beszédes domborműszegély mutatja a királyt, amint asszír méltóságok által bevezetett menet hódolatát fogadja. A kaputól balra idegen alattvalók vonulása jelenik meg. Az első városmaketteket ajánlanak fel a behódolás jeleként, mások tálakban és zsákokban járandóságot hoznak, az utolsók lovakat vezetnek. A másik oldalon az asszír méltóságok után azonnal nagy képek következnek, amelyek a fa tengeri szállítását ábrázolják. A képek szabad megszerkesztése úgy, hogy a tér teljes magasságát elfoglalják, éles ellentétet alkot a díszruhas személyiségek felvonulásával. Ez az elrendezés egyedül Sargon palotájában, nagyon jól jelzi a domborművek által hordozott üzenet fontosságát.

Az anakdotikus felelevenítésen túl valójában a palotaépítés lényeges és alapvető oldalának bemutatásáról van szó, ami a királyi ténykedés főbb tevékenységeinek egyike. Mezopotámiában és különösen Asszíriában, a király mindenekelőtt építő (építtető) személyiség, aki épületei által népe jólétéért munkálkodik, és elnyeri így az isteni helyeslést. Ezen építmények alapító szövegei halhatatlanná teszik emlékét, és arra kéri a jövő uralkodóit, hogy alkotását tiszteljék és óvják meg. Ezek a szövegek gyakran részletesen felsorolják azokat a gigantikus erőfeszítéseket, amelyeket a mű létrehozásakor kifejtettek, a természetet, a leküzdött természeti akadályokat, a nagy távolságból szállított anyagokat. A kőben szegény, és az építőfát teljesen nélkülöző Mezopotámiában ez már isteneknek tetsző, kiváló cselekedet, és a legnagyobb hatalmat biztosította az uralkodónak ahhoz, hogy a nagyratörő építkezésekhez nélkülözhetetlen anyagokat megszerezhesse.

És nagyratörő, az volt, a műszaki terven ugyanúgy, mint politikai és szimbolikus jelentőségében. Ha nézzük II. Sargon feltárt palotájának alaprajzát, a trónterem 12x48 m nagyságú. Még ha egy magas ablakrendszer lehetővé is tette az ácsmunka csökkentését, a gerendák hossza minimum 10 méterre becsülhető. A palota szívében a fedett terület több mint 14 000 m². Megítélhetjük az ácsmunkához szükséges fa mennyiségét, nem számolva a falak megerősítését, a kődomborművek megerősítését a kőműves munka során, azok is valószínűen fából készültek. Nagyon érthető, hogy e feltételek mellett a nemes fából történő ellátás nagyszabású művelet. A díszudvar falain történő képbeli meglelevenítése is tükrözi jelentőségét.

A fa szállításának különböző képei egyfelől riportot alkotnak több epizódra osztva. Az embert elbűvölik a 2,8–3 m magas és 4 méternél szélesebb kőlapok, amelyeket élére állítottak, szemben a vályogtéglából épített fallal, enyhén bemélyítve az alapfalba, és úgy elhelyezve, hogy egy összefüggő, beszédes felület legyen. A kapun áthaladó látogató számára az olvasás úgy tűnik balról jobbra történik, ugyanakkor a képen levő alakok és hajók ellenkező irányban, jobbról balra haladnak.

Egy hegyes és erdős vidéken, amit hagyományos mezopotámiai szokás szerint pikkelyszerű motívumok jeleznek, folyóvíz halad át. A legallyazott fatörzsek halomba vannak rakva. Az asszír tájkép azt sugallja, hogy ezek a törzsek valójában a földön fekszenek, elszállításra készen. A törzs egyik végén levő lyuk kötél átfűzésére szolgál. Jobbra az látható, hogy hogyan húzza több ember ezt a kötelet, amely a törzsek vonzásakor segített a hajóra történő berakodáskor (vagy kirakodáskor). A többi kép a tengeri utazást mutatja. A hullámokat az egész képen látható sűrű csigavonalak ábrázolják. Legfelül egyenes szegélyvonal jelzi a part jelenlétét. A vizet sok valószínű állat, hal, kígyó, rák népesíti be.

Egy állatfejű szárnyas bika és egy másik emberfejű egy perzsa fővel az isteni szarvakon, mint félig ember, félig hal foglal helyet a képzeletben. A tenger világa valójában alapjában idegen a szárazföldön élő asszír nép számára. Két sziget emelkedik ki, amint egy város erődítményét építik, az egyik talapzaton vagy négyszögű töltésen van, a másik a már említett pikkelyszerű motívumokkal jelezve egy kis dombon. Semmilyen leírás sem említi a jelenet helyszínét, de mint tudjuk, az asszírok az építőt és különösen a cédrust Libanon és Amanus hegyeiből szereztek be. A két „sziget” Tyr és Sidon föníciai város stilizált ábrázolása lehetett. E félig mesészerű jelenetnek valószínű elemet Tyr és Sidon ad. A hajók és evezős legény-

ségük szelik a hullámokat. A legtöbbje jobbfele halad fával rakottan. Mások üresen hajóznak. A hajók aránya nagyon lebecsült az emberekhez viszonyítva, a hajótest formája a hajózási technika szempontjából helytelen. Nos, az asszír szobrászok kevésbé otthonosak a tenger világában. A hajóorr lófejű díszítő motívuma elgondolkodtató. Párhuzamot vonnak a homéroszi jelzővel, mert a hajókat a „tengerek paripájának” nevezik. Ezzel szemben a fatörzsek rakodása a hajóra és a fatörzsek vontatása, azokat mindig kötelekkel húzva, igen pontos részletek. A szobrászt nyilvánvalóan az elbeszélés szándéka vezérelte, alkotását valószínűleg az expedícióért felelős asszír hivatalnokok jelentései és levelek alapján készítette. Ezekből több példányt II. Sargon levéltára megőrzött számunkra. Az elbeszélésekből kiindulva a szobrász megjelenítette azokat a műveleteket, amelyeket ő maga nem látott, olyan helyszíneken, amelyeket nem ismert, ügyesen ötvözve a valószínű és mesés elemeket, valamint az elbeszélő szokásokat.

Annie Caubet
főkönyvtáros

Keleti népek őskora osztálya
Louvre Múzeum, Paris

A cikk megjelent a *Revue Forestière Française* folyóirat XLIX. évfolyam 1997. évi 2. számában. Magyarra fordította: dr. Zsombor Ferenc.

Útközben

A Dráva-völgye középiskola Középrigócon és környékén rendezett országos szakmai vetélkedőre igyekeztem. Elhagyva a balatonkeresztúri elágazást, megszólalt a mellettem lévő „útítársam”. Megszegve a vonatkozó előírásokat, kénytelen voltam fülemhez emelni.

Palaczki Jóska hívott érdeklődve, hogy mikor érkeztem e különszámmal kapcsolatos egyeztető megbeszélésre. A választ már nem hallhatta, mert az útítárs kimerült, és mély hallgatásba burkolózott. Mivel igencsak fontos lett volna az egyeztetés, Kéthelyen megálltam az út bal oldalán nyitva lévő lángossütőnél. Bent egy kedves és készséges asszonyka fogadott, és két lángos sütése közben megmutatta a csatlakozó helyét, ahol mobilom némi szuszt szippanthatott magába. Az ablak előtti pultnál öttagú társaság törlögette szalvétával az olajtól fénylő ujjait, miközben közölték fizetési szándékukat. A vállalkozó lángossütő elem tette a kért feketét, majd néhány ceruzavonás után közölte a társasággal a fizetendő összeget. Miközben szuggeráltam a töltőt, arra lettem figyelmes, hogy az egyik lángostól jóllakott úr hangja hivatalosra vált, és a pénztár-gép mellőzésének okáról faggatta a megszeppent vállalkozót, közölve a lebénító tény, hogy ők bizony *adóellenőrök*. A hölgy mentegetődzött, hogy

a gép elromlott, és csak sípoló hangot ad számla helyett. A szigorú ellenőrök nem kegyelmeztek. Mindahányan azon tüsténkedtek, hogy a jegyzőkönyv hiba nélkül készüljön el. Kávémát megittam, s én is közöltem, hogy fizetnék.

VÁRADI GÉZA:

Váris

*Az idős tölgyek itt királyfők
és lombkoronával zöldellők.
Kérges törzssel kúsznak magasba
egy napfény-felhő randevúra.*

*Verte őket jeges eső,
hajlította élénk szélérő,
de a fajejedelmek állnak,
mert fentről mindent bölcsen látnak.*

*Mély sejtelmes-csodásak vagytok,
– még ellenszélben is megálltok –!
Csak száradt ág koppan a földön,
mit szél görget a tiport rögön.*

*Helyet adtok cinke madárnak,
a cifraruhás szép harkálynak.
Látogatótok a hamis szajkó
és jégmadár is, ha hull a hó!*

*Erdészek mérnek benneteket,
derékről vesznek méreteket.
Tanulnak rólatok, töletek,
nemzedékek élnek veletek.*

*Jövőtök multatokban lehet!
Természet, erdész egyet tehet:
segitse e szépségeket,
a soproni „hű” tölgyeseket.*

Sopron, 1953

– Egészségére, a vendégem volt...
mondotta kedves zavarában a hölgy, s
már fordult is vallatói felé.

– Uraim... kérem, ne bántsák a hölgyet! Nem látják, hogy milyen készséges, ...áramot adott az első kérésre... a kávéért sem kért egy fillért sem... nem az a típusú vállalkozó, akit Önöknek keresni kell... Ilyeneket mondtam, minden eredmény nélkül.

Még egyszer megköszöntem mindent, s indultam a kocsira. Út közben eszembe jutott, hogy van nálam néhány Erdészeti Lapok áprilisi száma. (Az, ahol a címlapon a nyomorult féllábú 48-as baka büszkén tartja a trikolort.)

– Ha elementek az urak, kérem, nézze át, hátha talál benne búfelejtő olvasnivalót – mondtam, és léptem volna ki az ajtón.

– Köszönöm, el fogom olvasni... az én fiam erdőmérnök.

Megállt a kilincs a kezemben... visszafordulva automatikusan megkérdeztem... mikor végzett? Szegény erdészanyuka zavarában gondolkodott egy darabig, majd az egyik polc felé nyújtózott s a leemelt valétakorsóról olvasta; ezerkilencszázkilencvenegyben.

Kilépve a helyiségből, visszafordultam. Az asszony a lap címloldalát nézte.

Úgy tűnt, hogy a baka biztatóan lengette felé rongyos zászlaját.

Pápai Gábor

Erdőismeret a Kárpátokból

Küzdelmes, nélkülözésekkel terhes hét esztendő után végre 1942. II. 6-án kézbe vehettem az erdőmérnöki oklevelet. Öcsémekkel ünnepeltük meg kettesben a nagy eseményt egy-egy korsó sör elfogyasztása mellett. Nem tellett többre. Mégis boldogok voltunk, mert mindenképp jobbra fordul a sorsunk, ha szolgálatba állhatok, hiszen egyedül lévő édesanyám kis kézimunkaüzlete szűkösen hozott a konyhára. Három hónapig vártam a kinevezésre, míg a Földművelésügyi Minisztériumban döntöttek, s megkaptam az iratot, mellyel ideiglenes minőségű segéderdőmérnöknek neveznek ki a Besztercei Erdőgazgatósághoz. Szerencsémre, mert ha még egy hónapig késnek, lehet, hogy nős emberként vonulhattam volna a szolgálatba. S ez egészen más-ként szabta volna meg az erdőgazdasági tevékenységemet. Család nélkül igaz kényelmetlenebb, de az ember legényként inkább legénykedhet. Ez később igazolódott.

Hogy miért kerültem Besztercére? Magam akartam így, mert azt gondoltam, hogyha a szászok hétszáz esztendővel előbb Besztercét választották új hazául, annak sok kedvező oka volt. S ez számomra sem volt mellékes, mert asztmás terhem miatt nem mindegy, ha folyton fulladok. Döntésemnek oka az volt, hogy a két térség erdőgazdasági körülményei sokban hasonlatosak voltak. Erdőtípus, állományeloszlás, fafaj szerinti erdőtések, gazdálkodás nagyjából meg-egyeztek. Hiszen a mádélalvi veszedelem előtt *Mária Terézia* császárnő elrendelte a kötelező katonai szolgálatot az osztrák seregben, s hét évre elvitték a legényt, hogy ne lássa ezalatt a hazáját. A székelyek fellázadtak, a beszterceiek nem. A székelyeknek a mádélalvi mészárlás jutott, s a bujdosás, a beszterceieknek bő ajándék abból az erdővagyonból, mely a Radnai és Besztercei havasokon bővíben volt. „Az Úristen nem kalappal hordja a vizet az erdőre” mondja a román közmondás a Rotundán. S valóban a császárnő a román határ mentén felállítandó szolgálatra 340 000 k. hold erdőbirtokot juttatott, míg a csíki határ védelmére csak 64 000 k. hold erdőt adományozott. Abból az erdőállományból, mely a székely ősközösségek tulajdona volt. A székely határ, letelepedésüktől fogva védelmi építményekkel állott készen békeidőben is. Míg Beszterce vidékén mindent újonnan kellett létesíteni. S erre a császárnő újabb birtokok felhasználását engedélyezte, hogy lakanyákat, tisztí lakásokat, iskolákat, utakat építsenek a határőröknek. Nyilván a szász falvakra is gondolt a császárnő, s azok is részesültek a bőkezű adakozásból. Erdőtörvényt is adott ki mind Csíknak, mind Besztercének, de ez Csíkbán nem lépett életbe. Beszterce vidékén létrejött a besztercei 44 határőrvidéki község erdőgazdasága, és megépültek Naszódon a katonai célt szolgáló építmények. A naszódai gimnáziumból került ki számos román kiemelkedő értelmiségi, mint *Gheorghe Cosbuc*, *Liviu Rebreanu* irodalmárok. Míg Beszterce városa a szászok központja lett, Naszód a románok szellemi központja, Brassó mellett.

Ennek az erdőgazgatóságnak lettem „ideiglenes” alkalmazottja, mert lépten-nyomon fegyvergyakorlatra hívtak be Szatmárnémetibe. Amíg az erdőgazdaságnál lehettem, a községeknek járó évi vágásterületeket kellett kijelölnöm. A nagyteremben a fal mellett sorakozó alaptérkép-tartókból előkerültek az üzemtervben jelölt erdőrészek térképei. Másolatot rajzoltam a sorra kerülő vágásról, s azt a helyszínen kellett azonosítani, és a jogos terület határait kijelölni. A

munkát *Fixek Ernő* erdőtanácsos kíséretében kezdtük. Kösse fel az alsóneműjét az a fiatal ideiglenes alkalmazott, aki a hegyoldalon lépést tudott vele tartani. Én Csíkbán, a Hargitán kellő gyakorlatot szereztem a hegyjárásban, így a tanácsos úr ámuldozott, hogy nem tud lehagyni, bármennyire is szerette volna. Ezért később átengedte az egész vágásjelölést és többet nem jött velem, hogy előttem járjon a jó példával s a hegymászásban.

Hiába volt azonban jó szándékú igyekezetem, mindig csak ideiglenes megbízatásaim maradtak, s egészen a háború végéig csak segéderdőmérnök rangban szorgoskodhatam, bár friss diplomás társaim közül volt olyan, aki fél év múltán megkapta a feljebb sorolást, m. kir. erdőmérnöké vált.

Gondolom ez a segédbeosztás gondolata olyan vállalkozás mintájára született, amit a kerületben működő fás cégnél láthattunk, ahol *Pfefferman Dávid* volt a cégvezető, s *Pfefferman Hertz* volt a segéd úr. Ez a segéd beláthatatlan ideig volt segéd úr, míg a cégvezető át nem adta a helyét. Erdőrendezői munkaköröm is ideiglenes volt. Alig köszöntöttük az új évet, máris új munka várt. Végre igazi, erdőben zajló tevékenység jövője derengett fel előttem. A fenyőregetegek birodalma várt, 64 000 hold fenyőerdő a Besztercei havasokon. Egy nap kellett, míg az erdőhivataltól a végére érhettem; vonaton, gyalog, lóháton. Télen sílécen, mert Istvánffy igazgató ellátta az erdészkerületeket, minden erdész-házat sílécetekkel. Gyermekekoromtól fogva jó síző voltam, így örömmre szolgált ez a csodás eszköz. Eleinte csak én használtam a sílécet, mert egyetlen erdész sem vette igénybe. Később azonban, amikor látták a teljesítményeimet, lassan rászoktak. Igaz, az ismeretlen terepen több kemény sérülésem is volt, de ez nem tartott vissza a sízéstől.

Így vettem át a Kisilvai Erdőgondnokságot *Bence Lajos* erdőmérnöktől, akit az FM-be helyeztek át. Ideiglenesen ismét, új munkakör, új környezet. Nőtlen voltam, nem kötött a család, szabadon rendelkeztem az idővel. A szolgálat egybefolyt a magánélet idejével, a magam igényei másodrendűvé váltak, az erdő az első. Csendes, nagy havazás után folyt le a hivatalos szolgálatcsere. Főleg a helyszínen, ahol én sílécen, a többiek anélkül taposták a havat. Egy erdőtanácsos, egy számtanácsos, egy számvevőszéki kisegítő és

egy üzemi tiszt volt a bizottság, amely mind a helyszínen, mind az irodában rendben talált mindent.

A M. kir. Erdőhivatal, Kisilva megjelölésű üzemszék délről a Görgényi erdők, keletről a Romániához tartozó Dornai erdők szomszédságában terültek el. A román területek és a magyar erdők között a határt egy kis patak alkotta, melyen gyalogszerrel, sétálva átkelhattunk, még térdig sem ért a tiszta vízű patak. Míg én ezt a tájat jártam, sem magyar, sem román határőrrel nem találkoztam, pedig elég gyakran megfordultam gyalogosan, lóháton, sílécen. S míg épült a Kosna felső táján *Horthy Miklós* kormányzó számára a vadászkastély fenyőboronából, nagy sürgés volt a Kosna mentén. A herendi porcelánnal, faragásokkal, borvízforrásból táplált fürdőszobák a vendégszobák mellett, díszterem és vadóri lakás szolgálta a vadászurak kényelmét. *Mengyi István* vadászati kerületvezetővel később a szilvásvárad Szalajka-völgyi vadóri kerületben találkoztam.

A Kisilvai Erdőhivatal keretén belül feladatunk volt a házifahasználati munkák, ezen vágások erdősítése és a vadászati felügyelet. A kincstári erdők területén vadászati bérlemények útján hasznosították a vadállományt. A Baranya megyei Némethy uradalmának gazdája, herceg Montenuovo bérelt területet a Tegzes völgyén. Farkastrófeára pályázott és *Pogonyi Zsiga* vadóri útján farkascsapdákat is létesített. Nyomok árulkodtak a verem táján, hogy létezik ott farkas, de az egész Beszterce megyében csak egy farkast ejtettek el Beszterce város határában, többről nem beszélt a fáma. Én személy szerint találkoztam farkasokkal. Élő, eleven farkasokkal.

A Tegzes völgybe Kertecske állomásról lehetett eljutni gyalog nyáron és sível télen. Késő délután indult a vonat Kisilváról és sötétben ért Kertecske állomásra, ahol az állomás irodájában volt egy szolgálati síléc. Ezen a lécen indultam a sötétben a sín páron Bráz bácsi erdészházához, s másnap tovább a völgybe. Alig vágtam neki az útnak, a vasúti nyiladékok mentén fénypárok villantak. Eltűntek, s felbukkantak. Ez a villogás egészen Bráz bácsi házáig kísért. Nem részletezem, milyen érzés volt a sízés alatt, s másnap mikor a hóban a sín mentén farkasnyomok kísérték a nyomomat. Szerencsére a farkasok is idegenkedtek a sílécetől, akárcsak a kerületvezető erdészek, s ezért inkább elkerülték. Így úsztam meg baj nélkül a találkozást. A Tegzes völgyén két erdészházat építettünk fenyőboronából, nyílt terasszal, fürdőszobával. *Zackel Emil* szász mester volt a vállalkozó kőműves, szász iparosokkal együtt.

A fakitermelés egy része vállalatba adás útján történt. A zöme azonban a román községek részvételével létesült szövetkezet közbejöttével. A szövetkezet, a Regna Rt. a román közigazgatás idején hatalmas ráfizetéssel tevékenykedett, de a bécsi döntés után *dr. Soldea Viktor* ügyvéd vezetésével ez a Regna hatalmas nyereséggel zárt. Kisilván három ke-

A szerző fafaragása

retfűrészes fatelep dolgozta fel a fenyő nagy részét. Keskeny nyomtávú vasút szállította a fát a Szelhoáza, az Ivaneáza erdőkől Nagyilván át Kisilvára. Egy szárnyvonal vitt a Les völgyébe, a Bondár-erdőbe, mindkettő gördülőpályaként. S amint megépült a Nagyilván át Dorna Vatrára a normál vágányú közlekedés, a faanyag egy tetemes része távolsági forgalomba került az ország belsejébe. Kerületemben az egyik állomás alatt tiszafát is találhattunk, s volt néhány cirbolyafenyő is egy másik erdőrészen. Vagyis eszményi erdészvilágban élhettem legényéletemet. A hét végén az autóbussz elvitt Beszterce-re, ahol konzervatóriumot végzett muzsikustól hallgathattam *Paganini* Ördögkacagás capriccióját, *Reményi* Repülj, *fecském*-jét! És hétfőn kezdődött minden előről. Amit igen jól megfizettek, mert háromszor annyi pengőt tehettem zsebre a hó végén, kiküldetés révén, mint a meleg családi tűzfészek körében a többi erdőtérnök. Csak egyet nem műveltem, amit mások gyönyörűséggel űztek. *Soha nem lőttem élőlényre, sem négylábúra, sem szárnyasra.* Volt egy ejektoros, Hammerles sörétesem, félévi fizetésem adtam érte, de nem kellett a csövét tisztítani. Csak „státusszimbólum”-ként tartottam. A lőportűst nem károsította a belsejét. Bezzeg elődöm mindenfajta golyós és sörétes lőfegyver tulajdonosaként büszkélkedett. Így lett később a vadászat tudósa. Én csak a hidraulika szerény alkalmazója, ismerője. S így értem meg, hogy a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság állandó levelezőtagjaként válaszolhatok egy-egy váratlan felszólítólevélre.

Ezalatt gyakran elsuhanak a havasok emlékképei, a borvízforrás hűs vizének zamata idézi a kosnai forrást, s a Hébe-fürdőt Olászentgyörgyön, ahová idősek és fiatalok egyaránt tömegével áramlottak a csurgóhoz, hogy új erőre kapjanak.

Kép és szöveg: *Gál István*
ny. erdőtérnök

A különszám teljes előállítási és terjesztési költségét a jubilláló DUNAKER Kft. vállalta. További sikereket kívánunk a cég valamennyi munkatársának.

A Szerk.

A történeti ökológia új útjai az erdészeti tudományokban

Magyarország, ezen belül főként az Alföld természetes vegetációjának rekonstruálására számos kutató tett eddig kísérletet, következtetések pedig gyakran viták forrását képezték. Ez önmagában rendjén való, sőt a tudomány fejlődését előmozdító tény, hiszen az eltérő tudományterületek képviselői nyilván más szemszögből, más adatok alapján közelítik meg a kérdést, amelynek megítélése gyakran csupán több-kevesebb szubjektivitással történhet. Az utóbbi években – esetenként a természetesség problémájával összekötve – erdészeti fórumokon és folyóiratokban is jó néhányszor foglalkoztak ezen témával. E vitákban a személyes meggyőződés gyakran nagyobb szerepet kapott a tudományos érvelésnél, a tények néha háttérbe szorultak, helyüket átadva az indulatosabb megnyilvánulásokkal körített kinyilatkoztatásoknak.

Az Erdészeti Kutatások 1998-as évfolyamát átlapozva nagy érdeklődéssel olvastuk el Németh Ferenc írását a hazai erdőterületek 1100 éves változásairól (88. kötet, 145-161. oldal), remélve, hogy az előbb említett indulatoknak nyomát sem találjuk benne. Reményeinkben nem csalatkoztunk, hiszen a szerző munkájában legtöbbször érvekkel próbál operálni állításainak bizonyítására. Ami miatt mégis tollat ragadtunk, az a cikk számos, legalábbis kétsébevonható állítása. E rövid írásban természetesen csak az általunk legfontosabbnak vélt néhány példát emeljük ki. Az Erdészeti Kutatásokhoz – alacsonyabb példányszáma ellenére – nyilvánvalóan több gyakorló erdész hozzájut, ezért feltétlenül

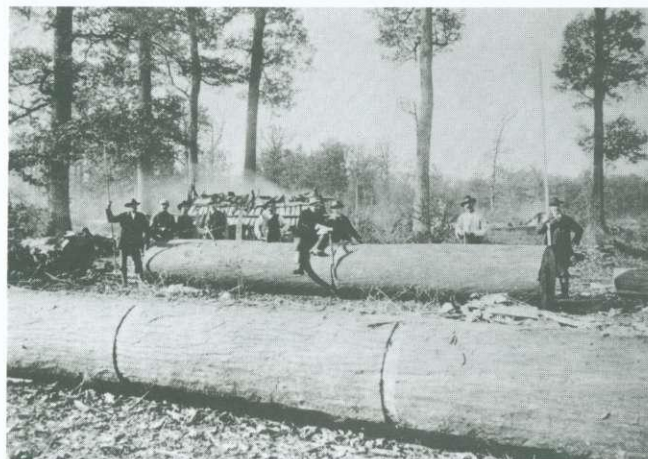
szükségesnek tartjuk, hogy megkíséreljük cáfolni e téves megállapításoknak legalább egy részét.

Németh Ferenc meteorológiai, talajtani és történeti adatok alapján igazoltnak véli, hogy az Alföld természetes erdősültsége jelentéktelen volt, így hazánk eredeti erdőtakarója lényegében a domb- és hegyvidékre szorítkozott. Az Alföld erdőtlenségét röviden összefoglalva a következő okokkal magyarázza:

1. A természetes erdőtakarót kizárólag a makroklíma (hőmérséklet és csapadék alakulása) határozza meg, így a terület legnagyobb részén (kivéve a Nyírséget és a Szatmár-Beregi-síkot) nem alakulhattak ki zárt erdők.

2. Barna erdőtalajok az Alföldön csupán az előbb említett tájegységeken fordulnak elő, ez is megerősíti az előbbi feltevést.

A valóságban a makroklíma vegetációt meghatározó szerepe alapvető, de nem kizárólagos, a „klímazonális erdőterületeken” kívül léteznek úgynevezett edafikus, intrazonális erdők is, amelyek kialakulását a makroklíma csapadékmennyiségénél több vagy kevesebb víz jelenléte, vagy egyes alapkőzet- és talajtulajdonságok, esetleg a domborzat

Vadfajokból védett állatfajok

Oroszi Sándor természetvédelem-történeti kutatásai során szükségszerűen jutott el – az állatvilágnak a történelmi időszakban bekövetkezett változásait sorra vevő – történeti állattanhoz. Mint könyve elején kiemeli: „Jelen könyvünkben az egykor és ma is vadászott állatfajokat vesszük sorra. Minden egyes vadfaj esetében igyekszünk bemutatni, hogy előbb a vadászati kezelés, a jogszabályban megfogalmazott szakmai elvárások, majd – a már védettek körében – a természetvédelmi előírások milyen, ma látható eredményre vezettek. Feldolgozásunk célja a vadászat és a természetvédelem közös, egymásba fonódó gyökereinek feltárása, s a lehetséges további együttes célok bemutatása.”

Az Erdészettörténeti Közlemények XXI. köteteként megjelenő könyvében azonban ennél többet ad, mert nem csupán az egykor vadászott, ám ma már esetenként ve-

szélyesen megritkult vagy a történelem folyamán a Kárpát-medencéből kihalt állatfajokról ír (például a tűzokról, a fogolyról, a mezei nyúlról, a medvéről), hanem az emberi környezethez túlzottan is alkalmazkodókról: az „urbanizálódottokról” is (a szarkáról, a varjúról, a nyestről), a kipusztult ragadozók helyét átvevő kóbor kutyákról és macskákról, az újkori „indigénákról”, a hazánkban újra vagy újonnan megjelent állatokról (például a sakálról, a mosómedvről, a nyestkutyáról).

E könyv magyar nyelven az első ilyen jellegű összefoglalás. Hogy egyik-másik megállapításával bizonyos csoportokat vitára ingerel, azt egyenest jónak tartom, s remélem, hogy nem személyeskedő vita lesz belőle. A magam részéről minden érdeklődőnek ajánlom a könyvet, még hogyha nehéz is hozzájutni. Egyetlen helyről tudok mindössze, ahol biztosan kapható: a Mezőgazdasági Múzeum pénztára (postai utánrendeléssel, az 1367 Bp., Pf. 129. címen). (Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya, Budapest, 550 forint).

Nagy Domokos Imre
Élet és Tudomány

milyenisége (lejtők, kitettség) befolyásolja. Sík vidéken a felsoroltak közül nyilván a valamilyen többletvizet kapó társulások, ezen belül a liget- és láperdők szerepe a legjelentősebb. E tények nem csupán a cikkben említett „botanikusok”, hanem például Magyar Pál, Majer Antal műveiben is szerepelnek.

Úgyszintén utóbbi kutatók, továbbá például Járó Zoltán és Szodfridt István műveiből is kiderül, hogy az erdő nem kizárólag barna erdőtalajon lehet, gondoljunk csak egyes váz-, a közzethatású és különösen az öntés- és hordaléktalajokra. A különféle öntéstalajoknak például természetes vegetációja a fűz-nyár és a tölgy-köris-szil ligeterdő. Nehezen érthető, hogy milyen alapon becsüli az említett cikk szerzője ezek egykori arányát mindössze 1-2%-ra. Az öntéstalajok térfoglalása még napjainkban, a vízrendezések után is 5% feletti, egykori kiterjedésük még ennél is nagyobb lehetett. Mindezek alapján a vízfolyásokat kísérő ártéri erdők aránya 1-2%-nál minden bizonnyal jóval nagyobb lehetett.

Tehát a barna erdőtalajok elterjedése nem feltétlenül azonos a természetes erdők területével. Mindezzel nem azt állítjuk, hogy a török időkig az Alföldet kiterjedt erdők borították, de még azt sem, hogy az utolsó lehűlés után itt megtelepedő ember ne akadályozhatta volna meg részben az erdőtakaró kialakulását. Csak arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy mindezen okok nem zárják ki, sőt valószínűsítik, hogy természetes körülmények között az Alföldön a mainál jóval több erdőt találunk.

Az írás szerzője ezek után világossá teszi, hogy fogalma sincs a természetes vegetáció mozaikos szerkezetéről, amikor „kétes értelmű kategóriáknak” nevezi a Zólyomi Bálint által szerkesztett, hazánk rekonstruált növénytakaróját bemutató térképet („Az 1. Homoki tölgyesek, homokpuszták érthetetlen, mert vagy puszták, vagyis füves térség, vagy erdő (...) Ugyanígy a 3. löszpuszták-lösztölgyes; 8. ártéri ligeterdők és mocsarak; 10. rétlápok, láperdők szétválasztása is indokolt lenne”). Egy természetes erdő is gyakran mozaikos szerkezetű (faállomány-szerkezet), ezenkívül léteznek olyan vegetációs egységek, ún. vegetációkomplexek, amelyeket a változó termőhelyi feltételeknek megfelelően gyepek és erdős részek igen kis, sokszor csak szobányi foltjai építenek fel. Ezeknek éppen a mozaikosság a lényege, erre a legjobb hazai példát az Alföld homokjának és löszének növényzete szolgáltatja, nem véletlenül nevezik nagyon találóan az itt található vegetációt összefoglalóan erdős-sztyeppnek (de ilyenek a középhegységi bokorerdők is).

A Hanság természetes erdőtlenségének bizonyítását (misperint annak tőzegterületein 1948-ban egy szál fát sem láttott) szintén nem sorolhatjuk a perdöntő tudományos érvek közé. Zólyomi Bálint által a 30-as években készített aktuális vegetációtérképen mindenesetre többfelé is szerepelnek a Hanságban erdők. Ez nem azt jelenti, hogy a Hanságot természetes körülmények között biztosan zárt erdő borítaná, hanem azt, hogy az erdők jelenlétét sem kellene kizárni.

Ezen alföldi terület vegetációjával kapcsolatban számos kérdéses elem van. Németh Ferenc az első, aki éleslátásával ilyen egyszerűen megoldotta az erdősültség problémáját.

Végül a szerző tudunkra adja, hogy a hazai liget- és láperdők faboritottsága elenyésző lehetett (pl. 1. táblázat). Annak, aki már látott néhányat az egykori ligeterdők maradványaiból, ez egészen hihetetlen kijelentés. Ezt csupán kétféleképpen tudjuk elképzelni:

1. A mai liget- és láperdők teljesen mások a múltbeliekhez képest, legalábbis abban, hogy meglehetősen nagy fa-termést produkáló, zárt állományok.

2. Felfogásunk hibás, mivel eddig – a szerzővel ellentétben – nem a talajtan, meteorológia vagy a régészet adataiból indulunk ki, hanem az általunk saját szemünkkel látott liget- és láperdők alapján ítéltük meg ezeket.

Németh Ferenc akár közleménye mottójaként is meglehetne volna befejező sorainak egyikét, amelyet ennek hiányában magunk emeltünk ki önhatalmulag, a hosszú összefoglalás megtakarítása érdekében: „Nem az eredményen, a módszeren kell változtatni”. Bár könnyen lehet, hogy ekkor az eredmény is változni fog.

Bölöni János–Király Gergely

A TERMÉSZETES KÖRNYEZET HELYREÁLLÍTÁSA A DUNA-DELTA-BAN

A 4000 km²-t meghaladó nagyságú Duna-deltában a hetvenes években kidolgozott tervek alapján sikeres természet-helyreállítást végeztek. Szük-

ség volt erre, mert az egyes folyóágak közötti szigeteken rizstermesztésre rendezkedtek be, ezzel nemcsak az élővilág összetétele változott, hanem a térség hidrológiai adottságai is, kisebb foltokban még szikesedésre utaló nyomokat is felfedeztek.

A delta jellemző élőhelyeinek helyreállítása 3680 ha-on olyan sikeres, hogy több nemzetközi szervezet a munkát rangos kitüntetéssel ismerte el.

(Naturopa No. 87-1998.

Ref. Szemerey Tamásné Szontágh Rita)

A bósi vízi erőmű környezeti hatásai

– szlovák szemmel

Az utóbbi évek egyik legjelentősebb környezeti problémája a bósi vízi erőmű megépítése, a velejáró felszíni vízrendezések környezeti hatásai. Sajnos, ez a kérdés utóbb szakmaiból politikai kérdéssé is formálódott, és aligha tévedünk, ha azt mondjuk: a két, egymásra utalt, évszázadokon keresztül egymás mellett élő nép, ország viszonyát alaposan megterheli. Jelentősége ezért vitathatatlan.

A környezeti hatásokról készített, eddigi szlovák vizsgálati anyag egyikét megjelentették „Impact of the Gabčíkovo hydropower structure on the agricultural soils” (Szerk.: E. Fulajtár et al., Bratislava, 1998. Soil Fertility Research Institute) címmel. Ebből a nagyon tetszetős, szép kivitelű, angol nyelven közreadott tájékoztatóból képet kaphatunk a bósi erőmű természeti környezetéről és azokról a rendszeres, sok tényezőre kiterjedő vizsgálatokról, amelyeket a szlovák fél a Duna bal parti síkján folytatott több évtizeden keresztül. A füzet végén a kapott eredmények összefoglalását, következtetések megfogalmazását találjuk. Bár a munka elsősorban a vízháztartás változásaival és ezeknek a mezőgazdasági talajfejlődésre gyakorolt hatásaival foglalkozik, néhány megállapítását érdemes bemutatnunk, mivel az érintett magyar térség erre vonatkozóan is hasznos ismeretekhez juthatunk.

A vizsgálatok három fontosabb irányban készültek. Első helyen ezek közül a talajvíz állására, mozgására és kémiai összetételére vonatkozó észleléseket mutatják be.

Ezekből vezetik le a talajokra gyakorolt hatást, végül igen fontosnak tartották a talajok biológiai aktivitásának feltérképezését is.

A cél érdekében 32 helyen, különböző talajtani és geomorfológiai viszonyok között választottak ki észlelőhelyeket, ezeken a talajvizekre vonatkozó, fent említett jellemzőkön túl neutronszondás eljárással rendszeres talajnedvesség-meghatározást készítettek, valamint regisztrálták a lehulló csapadék mennyiségét is. A kapott eredmények értékelését megkönnyítette az, hogy az erőmű belépése előtt sok éven keresztül végeztek talajvízmélységi méréseket, ezért az erőmű hatására kialakult változások megítéléséhez ez jó alapot szolgáltatott.

A víznek talajfejlődésre gyakorolt hatását a talaj fizikai tulajdonságaira alapozva értékelték. A következő adatokat gyűjtötték össze: térfogattömeg, talajsűrűség, porozitás, teljes téltési és hervadásponthoz víz mennyiség, nehezen felvehető víz mennyisége és a kötés erőssége, levegőkapacitás. Ezt kiegészítették a talaj kémiai tulajdonságaira vonatkozó vizsgálatokkal (kétféle pH, CaCO_3 , szerves szén, humusz mennyisége %-osan és humusz típusa, szorpciós komplex: Ca^{++} , Mg^{++} , Na^+ és K^+ ionok mennyisége, bázis telítettség, kationcicserélési kapacitás, talajoldat elektromos vezetőképessége, kicserélhető $\text{Na}\%$ -a).

A fentieken kívül a talaj biológiai aktivitását is meghatározták, ehhez az ammon-N, nitrát-N és ásványi N felhalmozódás intenzitása, CO_2 termelés szolgált alapul. Néhány helyen a talajok sófortalmára, szikesedésére vonatkozó vizsgálatokat is beiktattak.

A talajvíz minőségére vonatkozóan a vízhőmérséklet, a víz reakciója, elektromos vezetőképessége, oldható részek mennyisége, kloridok, karbonátok, szulfátok, hidrokarbonátok, Ca^{++} , Mg^{++} , Na^+ és K^+ és ezek elnyelése szerepelt a vizsgálatok között.

A kapott eredményekből megállapították, hogy az erőmű belépése előtt részben klíma – részben emberi tényezőkre visszavezethetően jelentős talajvízsüllyedés volt a talajokban.

Ez a folyamat megállt, sikerült visszajárni fordítani olyannyira, hogy a talaj alatti igen vastag kavicsstakaróban olyan magasra tudták emelni a vízszintet, hogy kapilláris úton a fellette fekvő talaj vízellátottsága jelentősen javult, így tovább már nem függ a szélsőséges időjárási helyzetek fordulataitól. A megjavult vízháztartás mind a mezőgazdasági, mind az egyéb növényzet sűrűsödését, gyökértömegük jelentős növekedését hozta, emiatt a talajok humusztartalma jelentősen gazdagodott. Vagyis a változások az automorf talajfejlődést kedvezőbb, szemihidromorf vagy éppen hidromorf irányba terelték. Ezt elsősorban a dunacsunyi víztározó megépítésének, vízzel feltöltésének tulajdonítják. Ezzel szemben nem találtak nitrát-növekedést. A szén-dioxid-termelésre alapozott biológiai aktivitás jelentősen emelkedett.

Ugyanakkor nem hallgatják el, hogy helyileg a megemelt talajvízszint, kapilláris vízemelkedés nyomán némi szikesedést is találtak. Mindez akkor okoz károkat, ha a jelenlegi klíma-viszonyok szárazabbá válnak. Ha a jelenlegi állapot nem változik, akkor a káros sófelhalmozódás esélyei kisebbek.

Ezek a szlovák kutatási jelentés legfontosabb megállapításai. Mivel a referátumot közreadók a térségben nem végeztek vizsgálatokat, és csak az általános termőhelyi ismereteikkel tudnak közelíteni az elmondottakhoz, nem vesszük a bátorságot kritikai megjegyzések megtételére. Kifogásunk csak annyi lehet, hogy a szlovák anyag alig tartalmaz részletesebb leírást a felszíni vizek drasztikus átrendezéséről (Duna elterelése, erőmű csatornája és egyéb csatornák, dunacsunyi víztározó stb.), ezért a változó kedvező következmények és a megelőző vízrendezések összefüggéseit emiatt alig lehet megismerni.

Egy kérdést azonban mindenképpen érintenünk kell. Nevezetesen azt, hogy ha a dunacsunyi víztározó beállítása ilyen kedvező változásokat hozott a Duna bal parti síkján, vajon miért nem kerülhetett sor a dunakiliti tározó feltöltésére. Talán ezzel a jobb parti részen is lehetővé vált volna a fent leírt kedvező hatás. Erre a választ nem ismerjük, az is lehet, hogy feltételezésünk nem állja meg helyét.

Másik megjegyzésünk az, hogy az igen szép kiállítású, meggyőző vizsgálati eredményeket felvonultató, grafikonokkal, térképpel is nagyszerűen szemléltetett angol nyelvű összeállítás példa arra, hogyan kell nemzetközi fórumokon is megforduló ügyben érvelni. Nem tudjuk, készült-e hasonló magyar részről (a mi kezünkben ilyen nem volt, de ez lehet a mi hibánk is). Ha nem, nagyon gyorsan cselekedni kellene, mert sokszor ilyen apróságok tűnő dolgok is igen sok múlik.

Ref. dr. Bidló András, dr. Szodfridt István

Milyen volt Földünk fiatal korában?

A tenger fenéke a tudósok számára olyan, mint a vadászoknak a behavazott talaj: tele van árulkodó nyomokkal. E nyomok jelzik a földlemezek sodródási sebességét és útvonalát. A korábban mozgó földlemezek rég lemerültek Földünk belsejébe. A szakértők rekonstruálták ugyan az őskontinens formáját, azonban az ezt megelőző helyzet hétpécseletes titok, ahogyan a tübingeni *Jorg Loschke* professzor fogalmazott. A kutatók bizonytalan jelek alapján kísérelik meg Földünk legrégebbi korszakának feltárását. Így a mágneses ásványok elhelyezkedését vizsgálják, azt, hogy hol volt egy adott kőzet, amikor mágnesessé vált.

Aprólékosan elemzik a kőzetekben található nyomokat, amelyek az akkor uralkodó klímáról nyújtanak tájékoztatást. Hasonló kőzetalakzatok után kutatnak, amelyek valamikor egymás mellett lehetettek, még akkor is, ha egymástól ezer kilométerre helyezkednek el. A bizonyítékok azonban minél korábbiak, annál kevésbé értelmezhetők. A kőzetek története is csak 550 millió évre nyúlik vissza, értékelhető korábbi nyomokat eddig nem találtak.

Földünk őstörténete: spekuláció területe. Feltételezik, hogy a kontinensek 500 millió évenként egymáshoz közelednek, mert a nagy hegységek ilyen ritmusban jöttek létre, amikor a kontinensek összeütközése következtében feltüremkedtek. A lemezek tektonikus tevékenységének legkorábbi bizonyítéka 1,8 milliárd éves. A bizonyíték Finnországban és Kanadában található, ahol lemez-összeütközés következett be. Lehetséges azonban, hogy 2 millió éve Földünkön egészen másféle törvényszerűségek uralkodtak, az akkori nyomásviszonyoknak és a hőhatásoknak megfelelően.

(Bild der Wissenschaft)

Emlékmű a határon

Horvát-magyar erdészbarátság

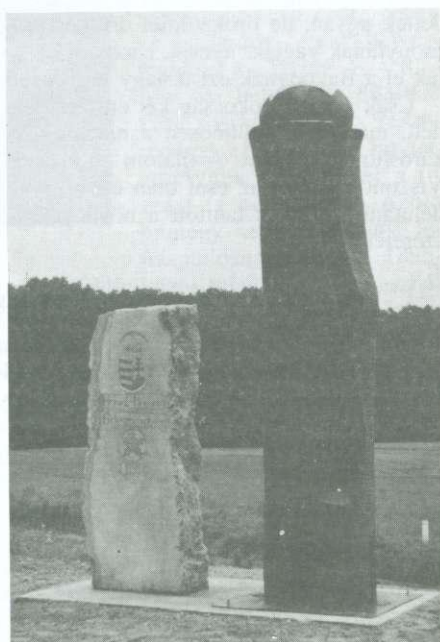
1999. június 14-én újabb – immár nemzetközi – erdészeti emlékhely avatására került sor. A két ország határát képező Dombó csatorna partján, Bélavár község határában emlékművet avattunk. Az emlékmű egyik oldalán Madarsko-Hrvatsko Sumarsko prijateljstvo 1999., a másik oldalán Horvát-Magyar Erdészbarátság 1999 felirat olvasható, az országok nemzeti címerei és erdész-szimbólumaik között. A tölgyfa és terméskő kompozíció alkotója Csikós Nagy Márton szobrászművész.

Az emlékmű létesítését a Kaproncai Erdőgazdaság és a Somogyi Erdészeti és Faipari Részvénytársaság közösen határozta el. A két ország mintegy harminc erdész-szakembere jelenlétében, a himnuszok elhangzása után *Ante Stančević*, a kaproncai erdőgazdaság igazgatója és *Pintér Ottó* a SEFAG Rt. vezérigazgató-helyettese közösen leplezte le az emlékművet.

A határközeli erdészkapcsolatok több évtizedes múltra tekintenek vissza. A 70-es években a szomszédos erdőgazdaságok között már erdészeti egyesületi szinten zajlottak vezetői tapasztalatcserék, valamint kölcsönös szakmai utak és csereüldölések.

1982-ben a két szomszédos erdőgazdaság, a somogyi és a bjelovári, megerősítette a kapcsolatot, amikor vezérigazgató-helyettesi szinten megállapodást kötöttek tudományos technikai együttműködésre.

A 90-es évek elején ismét megélénkült és azóta folyamatos a kapcsolat. Rendszeresen a cégszintű találkozók a SEFAG Rt. és a Kaproncai Erdőgazdaság között, míg erdészeti szinten a Nagyatádi és a szomszédos Répási Erdészeti szakemberei, erdészek és vadászok vesznek részt rendszeresen tapasztalatcseréken. Ugyancsak élénk a csereüldölés is. Több mint száz magyar, illetve horvát erdészeti dolgozónak és családjuknak volt lehetősége közelebbi

ismeretségbe kerülni a szomszéd országgal.

A kapcsolat egyik fő motorja a magyarul kiválóan beszélő *Ivan Svarc* erdőmérnök volt, aki egy éve balesetben elhunyt. Az emlékmű avatásának időpontjául Ivan barátunk halálának évfordulóját választottuk, és az avatást követően egy kis küldöttséggel megkoszorúztuk a kaproncai temetőben lévő sírját.

A mi jó kapcsolatunk segítette a két ország erdészképző egyeteme közötti együttműködés kialakítását is. Hallgatók és oktatók kölcsönös tanulmányúton cserélnek tapasztalatot. Ugyancsak ebbe a folyamatba tartozik, hogy néhány nappal az avatás után találkoztak egymással a horvát és a magyar erdészeti egyesületek elnökei és főtitkárai, az országos egyesületi kapcsolat felvételére.

Kép és szöveg: *Detrich Miklós*

DR. MAJER ANTAL

Kipusztul-e Magyarország méregfája?

Ifjúkorom csodálatos álmai és meghatározó eseményei kötnek a tiszafához.

Álmok, amelyek a legjobb tudományhoz, a növényvilág megismeréséhez vezettek; majd a növényzet igen összetett együttesének, az erdőnek alakításában, művelésében, valamint védelmében tölthettem fél évszázadot.

Események terén hosszú sort említhetek, amelyben fontos szerepet játszott a tiszafa. 1932 karácsonyát megelőző napokban a veszprémi tűztorony alatt a piacon, hóbuckákba szűrve sorakoztak a fenyők. Szépségével és különlegességével kitűnt néhány fáska; puhább volt tűlevele, felül fényes, sötétzöld, fonákon tompa fényű, halványzöld, gyenge szélben is játszi könnyedséget, változatosságot kölcsönzött koronájának. Meglepetésemet természetrajz tanárom, dr. Rédl Rezső, híres botanikus oldotta fel. Elmondotta, hogy a közeli szentgáli hegyekről, a híres tiszafás erdőkből kerültek egyedei a városba. Védettek ugyan, de örökzöldjét díszítésre, koszorúkötésre, karácsonyfának vágják, nyelik, csonkolják, s vagonszámra szállítják el a Bakonyban ezt a nagy természetkincsét.

Csak a közbirtokosság két erdőrésze volt ekkor még védett, máshol és különösen a magánosok erdejében szabadon károsították a fákat. A tilalom csak évek múlva vált teljessé. Viszont tanárom az eset után egyre gyakrabban vitt magával délutáni sétáira, s tanított a növények ismeretére, szépségük szeretetére.

„Tiszafás-gondnok” Szentgálon

Éppen 50 éve szereztem erdőmérnöki oklevelemet Sopronban. Azok a szép vágyak, amelyek a Kárpátokban folyó erdészkedéshez fűztek, elszálltak. A nyári gyakorlati munkáimat

ugyan mind a négy évben rengetegekben töltöttem – Munkács, Rahó, Nagybánya és Csíkszereda voltak állomáshelyeim –, 1944 őszén már csak a Bakony kínált lehetőséget. Veszprém, majd 1945 nyarától a Szentgál környéki erdők – ma a Herenden székelő Erdészet – gondnoka lettem. Visszanyertem tehát, de most már kezelőjeként a tiszafást. Később a bakony északi oldalára vetett jó sorsom, de innen is kutatója maradtam a területnek. Sopronból pedig évente látogathattam meg diákjaimmal a híres erdőket. 1951-ben javaslatomra vált 213 ha-on országosan védett természetvédelmi területté. Többszöri számlálással, ha az 1 cm-nél vastagabb törzseket is beszámítjuk, állapítottuk meg, hogy erdeiben 120 ezer tő, mintegy 600 m³ élőfákészlet tiszafa található. Európa egyik, a sorban második legnagyobb tiszafa-előfordulásnak vehető tehát a bakonyi tiszafás-bükkös (Taxo-Fagetum bakonyicum). Nagyobb a szlovákiai Harmanec környéki település, ahol 180 ezer fáskája díszlik, de 646 ha-on, elszórt foltokban. A bakonyi tiszafás tehát igen értékes és értékes természeti ajándéka hazánknak. Talán a fák méreteiről annyit, hogy hatszáz éves törzset is találtunk, a legméretesebb egyede pedig 12 m magas és 48 cm vastag volt. (L. „A Bakony tiszafása” c. monográfiát.)

A védettség ellenére az erdő igen nehéz helyzetbe került. A vadkárelhárító kerítését lerombolták, bejáró ösvénye kezeletlen, alig járható, a szarvas és őz károsítása telente ismétlődik, amíg a vad eléri tűit, lerágja, a kérget sárgára hántja, az idős védőállomány záródását sem tudja a tiszafa elviselni. Az elmúlt évek száraz időjárása is hozzájárult az erős pusztuláshoz. A világhíres természetvédelmi területünk az elhanyagoltság, valójában a kipusztulás képét mutatja. Megszűnt a katonai érdeklődés, sokat várunk a szeptemberi szakértői helyszíneléstől, a sürgősen elkezdett intézkedésektől és munkáktól.

A közúti és más közbiztonsági ellenőrzés során mit vizsgál a rendőrség?

1. A vadászterületen vadászat céljából kinn tartózkodó vadász köteles magánál tartani:

- vadászjegyet;
- az egyéni lövegjegyet;
- a vadászlőfegyver tartási engedélyt (a lőfegyver vizsgálati bizonyítvánnyal) vagy a ragadozó madárral való vadászatra jogosító engedélyt, vagy a vadászíj tartási engedélyt;
- a meghatározott vadfaj vadászata esetén az azonosító jelet (krotáliát).

A fenti okmányokat köteles az őt ellenőrző rendőri, vadászati, természetvédelmi hatóság képviselőjének felszólításra bemutatni.

2. Ha gímszarvas, dámszarvas, muflon, vaddisznó vagy őz vadászat céljából tartózkodik a területen, úgy rendelkeznie kell ezen vadfajokra vonatkozó azonosító jellel.

Kétféle azonosító jelet különböztetünk meg:

– *Fém azonosító jel.* Ezt az azonosító jelet kell alkalmazni a tavadnál (nem trófeás vadnál) és a vaddisznónál. Az azonosító jelet az elejtett vad csánkja (lábszára) kell befűzni. Az azonosító jelek egyedi sorszáma van.

– *Műanyag azonosító jel:* trófeás vad esetén külön a trófeára is fel kell helyezni a műanyag azonosító jelet, amely sorszámmal ellátott és azonos sorszámu, mint a lábszárból elhelyezett jel.

Az azonosító jelet a vadat elejtő vadásznak az elejtést követően azonnal el kell helyeznie és annak

sorszámát – az elejtett vad feltüntetésével egyidejűleg – be kell írni az egyéni lövegjébe.

Ha a rendőrhatalósági ellenőrzés során az intézkedő rendőr olyan vadat talál a szállítóeszközön, amelyen nincs elhelyezve azonosító jel, illetve az nincs bevezetve az egyéni lövegjébe, alapos a gyanú, hogy jogosulatlan vadászat során került sor a vad elejtésére. A meglévő azonosító jel ellenőrzése során az ellenőrző személy vizsgálja meg, hogy az azonosító jel nincs-e szétszedhető állapotban, ugyanis ezen jelek oly módon készülnek, hogy a jogoszerű felhasználást követően azokat csak szét-töréssel lehet a vadról leválasztani. A szétszedhető, széteső jel használata szintén megalapozhatja a jogosulatlan vadászat gyanúját.

„Cserkelő” 1999. március

A tiszafa különlegességei

Legfeltűnőbb sajátossága, amely a többi fenyőtől elválasztja, hogy virágzata és termése nem tobozszerű. A magányosan kialakuló termés piros köpennyel borított, sötétbarna színű, igen kemény, átfekvő mag, amely külön a nőivarú egyedeken fejlődik. Többsége azonban hím, porzós virágú fa. Igen korán, február-márciusban virágzik, töménytelen sárga pora szinte sárga színbe öltözteti koronáját.

Sajátsága az is, hogy a magköpene kivételével, minden része mérgező (toxin!). Főleg az egypatások, a lovak veszélyes mérge, de emberi tragédiákról is tudunk. Ezt a tulajdonságát már az ókortól ismeri az emberiség, halálfának, másutt mérgefának, varázsfának nevezik.

Lényeges tulajdonsága a fenyőkkel szemben az is, hogy kiváló a visszacszerző képessége. Tőről, tuskóról, ágról egyaránt jól sarjadzik, talajhoz érve gyökeresedik, szaporodik is. A sérülést gyorsan kiheveri. Mindez fokozza ellenállóképességét.

Igen lassan növekszik, keskeny évgűrűt fejleszt. Sötétbarna gesztje nagyon tartós. Fájából hiányzik a fenyőkre annyira jellemző gyantajarat, és bélsugarai is olyan keskenyek, hogy alig észrevehetőek. Fája tehát rendkívül kemény, s egyöntetű. Jól fényezhető, esztergályozható, faragható. A középkorban „Európa ébenfajaként” a bútort-, asztalos- és esztergályosiparban hasznosították; a faszobrászatnak pedig napjainkban is keresett nyersanyaga. Rugalmas hajtásait fű és nyíl készítésre vették igénybe.

A fentiek alapján érthető csak meg, hogy a középkorban miért lehetett a kereskedelem oly fontos tárgya. Kölnön, a keleti részéről pedig Gdanskzon keresztül hihetetlen mennyiséget szállítottak Angliába és Hollandiába. Pl. csak Mainzban 1589-ben 633 köteg, 10 ezer feletti darab került kivitelre. A Keleti-Kárpátok 14 hucul falva pedig a királynak egyenesen tiszafával adózott; a 16-17. században 113 400 tiszafát vágtak ki ebből a célból. Azok a kisebb-nagyobb foltok, amelyek átveszelték a pusztítást, nagybecsű reliktumai az ősi vegetációnak; ma a természetvédelem segíti fennmaradásukat. Szívóssága miatt jól regenerálódik, többnyire szaporodik és terjeszkedik is. Ennek akadályát többnyire a nagyvad károsításában látják.

Az európai tiszafa tehát nem kihaló, elpusztulásra ítélt „véghedő faja”, hanem legfeljebb tragikus sorsú, erősen visszaszorított fajfaja Erdeinknek. Mint ilyen érdemelte ki, hogy 1994-ben az év fájaként tisztelje és védje az utókor.

A tiszafás sajátos ökológiája

A bakonyi tiszafás egyedülálló termőhelye alkalmas arra, hogy a tiszafa különleges éghajlati és talajigényéről meggyőződhesünk.

Veszprémtől nyugatra, néhány km-re, a Séd-völgyesség déli peremén emelkedik az a középmagas dolomitbérc-sorozat (Miklóspálhegy, 491 m, Balogszeg, 440 m, Mögszeg, 510 m, Mecsekhegy, 449 m), amelynek északkeleti meredek lejtőin, 3-400 m között dászik többnyire a tiszafás-bükkös. Hiányzik a völgy fagyzugából csakúgy, mint a tetők szélsőséges klímájú részeiről. A felső harmadba eső lejtők kedveznek leginkább kiegyensúlyozott viszonyaik miatt a természetének. Ez a helyi

klímának a ködzónája is. Fokozza a tiszafák védelmét a felső szintben uralkodó bükk. Segíti a tiszafák fennmaradását a talaj is; horhosok dolomitormelékén, a lejtőkön csak sekély rendzina tud kialakulni, de sokszor csak vázталaj áll az erdőtársulás rendelkezésére. Ilyen viszonyok között az életerős tiszafának kis konkurenciát jelent a bükk.

A tiszafa fennmaradását kétségkívül nagyon elősegítette Szentgál sajátos társadalma is. A nemzeti királyvadászok mindig büszkék voltak a tiszafásukra. Már az 1752-i közséi státútum korlátozza az erdőirtást, a károsítást, 1770-ben pedig éppen az Alsóerdőt – ebben helyezkedik el a „Tiszás” is – tilalom alá helyezik. 1863-ban tartja évi közgyűlését Veszprémben az Erdészeti Egylet, amelynek alkalmával a tiszást is bemutatják. Azóta mintegy száz tanulmány, leírás tudósít a területéről. 1895-

ben történik meg Szentgál addig közös tulajdonban és használatban álló hatalmas erdőségének tagosítása, a tiszást azonban talajvédelmi erdőként a nemesi közbirtokosság kezelésére adják. 1897-ben készül el az első erdészeti üzemterv, amely a két miklóspálhegyi erdőrészt, 55 ha-on csatolt részletként veszi védelem alá, ahol „minden beavatkozásnak a tiszafák érdekében kell történnie.” Ezek ellenére csak a két világháború közti időszak szigorú tilalmai vetnek véget a károsításnak.

Díszfa a tiszafa

Szépsége, különlegessége és ellenálló képessége miatt a tiszafát, igen változatos alakjait egyre jobban felkarolják; parkok, terek, temetők fásításának egyik legfontosabb díszé lett. Meglepő, hogy örökzöldje a városi levegőszennyezettséget is mennyire elviseli. Évszázados egyedei tiszteletet ébresztenek, gazdagon előtörő sarjai elapadhatatlan életerőt sugározzák. Zöldtűs koronában megjelenő élénkpiros termése, tavaszi sárga virágpor-felhője fokozzák díszítő hatását. A hencsei „óriás tiszafa” 17 m magas, mellmagasságban 124 cm vastag, a lébényszentmiklósiak 16 m-esek, 117 cm vastagok. Az előző közel 300, az utóbbiakat 220 évesnek tartják. Nyessével alakított élőszobor kompozícióit, nyírt, zárt élősvényeit sok helyen megcsodálhatjuk. Mivel mérgező, közterekről, ahol gyerekek is megfordulnak, mellőzni tanácsos. Erdőszerű kísérleti telepítései 30-40 évesek, sikerrel kecsegtetnek, az igen lassú növekedés miatt azonban inkább a parkok, temetők örökzöldje marad.

*

A szakirodalom közel száz változatáról, nemesített alakjáról tudósít. Szombathely–Kámon Arborétumában vagy 30 csodás szépségű kultivárja gyönyörködtet, s kínál szaporítóanyagot. Attól tehát, hogy kipusztul, tartanunk nem kell, de ősi telepét, a szentgáli génrezervációját fenntartanunk és szakszerűen kezelnünk a jövő nemesítése érdekében is szent kötelességünk!

A kézirat 1994. aug. 22-én készült.

MC

Magyarok Cselekedetei – az erdő körül

Az Állami Erdészeti Szolgálat – pontosabban az egykori erdő-felügyelőség – mundérjában sok minden megadatik az embernek. Félő, hogy ha az alábbi sorokhoz – mint illusztrációkhoz – bevezetőt írunk, túlságosan elszaladna a toll. Így hát minden kommentár nélkül csupán azzal az ajánlással adjuk közre e szemelvényeket, hogy némelyikük nem feltétlenül neveléses.

Névtelen, géppel írott bejelentés, betű szerint idézve:

„Értesítem Önöket hogy a Miháldi Gradicska hegy első hegy-hát alatt, nagy mennyiségű fakitermelés volt.

Jogtalanul engedély nélkül. Milliós értékben adták el. Berekfát.

Más tulajdonát is kivágták. Boszutor félve írom névtelenül.

Nert a H... Juli férje munkásor -komonista volt.

Mindenre képes!”

Üzemtervtől eltérő tarvágási kérelem indoklása:

„Az erdőrésztben az akác a korábbi évek falopásai miatt már nagyrészt tuskósarj eredetűből áll, ugyanakkor a cseresznye de főleg az elszórtan található dió beteg, pusztul. Indokolt lenne letermelése és akác-gyökérsarjra való felújítása.”

Egy másik névtelen, de kézzel írott bejelentés, betű szerint idézve (a kérdőjelek helyén olvashatatlan szóval):

„Tisztelt erdő gazdaság vezetőség

azal a kérésel fordulok az erdőgazda vezetőségehez hogy Muraszemenye ? kerület erdővel kapcsolatal talán tud a vezetőség rola 6 hat személy vágatja az erdőt anak idején községi volt most ez a hat személy vágatja meg irni nem tudom a köbmétert mennyiséget csak ugy lehet legyenek szivisek jöjenek ki és nézék meg álitolag 17 milio forint értéket vágataak le 60 gazdának volt bene joga mos ez a hat személy a jogos erdő gazdaság nem tud a falu lakoja ezt beszéli a nép eben intézkedni nem tud csak az erdőgazda nagyon kérem a vezetőséget minél előbb jöjenek a kárt fel becsülni ne ez a hat személy vígye el jogtalan mert ugy gondoljuk a gazdaság az első ? tiszteletel nagy öröm lene a falunak ha el fognak a rongálokat mert a gazdaságot károsítják az a 17 milio forint és pénz nem is kevés a viszont látásra Tiszteletel bocsánatot kérek a hibás írásert vagy a fogalmazását öreg vagyok ? vagyok maradok Tiszteletel”

Részletek „engedély nélküli fakitermelés” után kirótt szankciós határozatok fellebbezéseiből:

„A növedéfköszítő gyérítést sajnos tarvágássá kellett változtatni, mert a beteg faállomány gyérítési döntéskor a dőlési sávban 60-70%-ban minden fát letört, illetve olyan koronasérülést okozott, hogy azokat is ki kellett vágni.”

„Továbbá tudomásomra jutott egy mélységesen felhőborító erdőtörvény. Nem tudom, kinek a találmánya és mennyi a találmányi díja:

A hektáronkénti erdőterület fatömegéhez a megállapított mennyiségben a faágak tömegét is hozzászámítják mint fatömeget és 400 Ft erdőadót kell fizetni érte – bár teljesen értéktelen. Úgy látszik, a törvényhozók a semmiért is pénzt szednek.

Kérem szíveskedjenek már tudomásul venni, hogy a magántulajdonat hagyják már meg a tulajdonosának és ha lehet, törvényesen ne rabolják ki őket paragrafusokkal és törvényekkel.”

„...az árkok eldugultak, az egész terület jinjaival benőtt...”

„Nekünk is az volt a célunk, hogy a vékonyabb, kisebb fák maradjanak meg, hiszen a jövőre gondolni kell.”

„A rossz időjárás (a termeléskor erős szél volt) nem tette lehetővé a gyérítést, így akaratom nem a tarvágásra irányult.” (Mégis arra sikeredett... A „szerk.”)

„Nem helytálló a határozat megállapítása abban sem, hogy februárban termeltük, ekkor csupán a kivágott fákat rendezgették a gyermekeim.”

„Tájékoztattam a II. fokú hatóságot a család többi tagjainak szociális helyzetéről is. A II. fokú hatóság – egy jogállamban nem szokásos módon – objektív alapon (fa kivágva, ember büntetve még ha nem is vétkes) fellebbezésem elutasította.”

„A tulajdonomban lévő erdőn a szükséges munkálatokat megkezdtem (amelyen nemcsak a fakitermelést, hanem pótlást és ritkítást is értek)...” (Ez is csak tarvágásra sikeredett... A „szerk.”)

„A jövőben is a saját tulajdonú erdőmhöz, mint a parasztember aranytartalékához kell nyúlnom.”

Részlet egy elsőfokú határozatból:

„Kötelezem (név) erdőtulajdont (Accoli Piceno, Largo (házszám), 93100 Olaszország) arra, hogy 806 Ft, azaz Nyolcszázhat 00/100 forint erdőgazdálkodási bírságot 1998. január 25.-ig a mellékelt átutalási megbízáson/befizetési csekken fizessen meg az Erdészeti Közcélú Feladatok 10032000-01220191-52000001. számú számlájára.”

Részlet másodfokú határozatból:

„A jogalkotók 1961. évben az erdőterületen megtermelt teljes biomassa fatérfogatára (bruttó fatérfogat) alkották meg az 1961. évi VII. tv.-t.”

Egy bejelentés az Erdőfelügyelőség felé:

„Értesítem T. Címet, hogy a Zajk 059 és 061. hrsz.-ú erdőrészen mintegy 2-2,8 ha-on leégett a fenyveserdő. Kérem, hogy a rendőrséggel és a tűzoltósággal együtt állapítsák meg a szövetkezetünket ért kárt, hogy azt mielőbb érvényesíteni tudjuk a károkozók felé.”

Egy bejelentésből:

„A területen körülbelül 17 db nyárfa van.”

Bíróági ítéletekből:

(Engedélyezett, 130 brm³-es NFGY helyett engedély nélküli TRV ügyében:) „Jogszállásértően járt el az erdőhatóság, amikor a felperest terhelő befizetési kötelezettséget nem csökkentette az engedéllyel fedezett 130 bruttó m³ famennyiséggel.”

„A felperes előadta, hogy a terület felén csak felnöves vadfák voltak, amelyeket felújítás céljából vágtak ki.”

(NFGY-korú állomány engedély nélküli tarvágásáról:) „Az Országos Erdei Érték- és Árszabályzat az erdősisítés befejezése előtt az élőfában keletkezett kár összegét ugyan az erdősisítési egységárhoz köti, azonban ha a kár mértéke a terület alapulvételeivel nem állapítható meg, vagy pedig szükségtelen, előírja, hogy az élőfában bekövetkezett kár mértékét a fák darabszámát alapulvéve kell kiszámítani.” (Ezzel az indoklással buktuk el a pert...) ”

Dr. Páll Miklós – Vaski László

A világ egyik leghatékonyabb cellulózfa-termesztő cége a brazil Aracruz

Az Aracruz Cellulosa Rt. eukaliptusz cellulóz előállítására specializálódott. 1967-ben kezdtek területeket vásárolni. Espiritu Santo szövetségi államban, a tengerpart környékén, majd 1975-ben kezdték meg a cellulózzgyár építését.

Az eltelt 30 év alatt a beruházások teljes összege (földvásárlások, ültetvények, gyárleléstés stb.) meghaladta a 3 milliárd US dollárt. A társaság a saját feldolgozó üzeme mellett 2 km-nyire saját kikötőt is létesített a szállítási költségek csökkentésére. Az eredmények igen figyelemreméltóak.

A társaság 200 ezer hektáros területéből 135 ezer hektáron létesítettek eukaliptuszültetvényeket kizárólag papírfatermelésre. A területek korábban legelő, degradált kopárok voltak. A csapadék (1200 mm) a 20 °C feletti átlaghőmérséklethez képest mérsékeltnek mondható, a talajok mélyen kilúgozott, humuszban és tápanyagban szegény lateritek, a talajvíz elérhetetlen mélységben van (20-25 m), a légnedvesség viszont a tenger közelsége miatt kedvező. Az ilyen termőhelyek hasznosítására az eukaliptusz fajok kiválóan alkalmasak. Ezt felismerve a társaság a telepítési munkák megkezdésével egyidejűleg intenzív nemesítő kutatást indított el, amely olyan eredményesnek bizonyult, hogy 1984-ben a céget az igen rangos svéd Marcus Wallenberg-díjjal tüntették ki. Az eredményességre jellemző, hogy az ültetvények évi átlagos növedékét a kezdeti 25 m³/ha-ról több mint 40 m³/ha-ra sikerült feltornászni.

Az erdőművelési munkákat az ültetéstől a tisztításig vállalkozók végzik, a csemetenevelést (85%-ban saját nemesítésű dugvány, többi plantázsmagból), a kitermelést és szállítást a társaság. Évente 15 ezer hektárt termelnek le (naponta kb. 50 hektárt).

Az eukaliptusz vágásfordulója mindössze 7 év. Ezalatt 35 m magasságot és kb. 300 m³ élőfakészletet produkál. Az állományok igen sűrűen tartottak, a mellmagassági átmérő a 30-35 cm-t nem haladja meg, a törzsszám mintegy 1100/ha (3x3 m).

A termelést mintegy 20-25 méternél irányítja. A 2,8 m-es hosszra darabolt papírfá önköltsége az üzembe szállítva 24 US dollár/tonna.

A kizárólag ültetvényből termelt eukaliptusz cellulózfa évi mennyisége meghaladja a 4 millió m³-t, ebből 1 millió t cellulózt állítanak elő. A világ fehérített eukaliptusz-cellulóz-termelésének 1/5-ét produkálja az Aracruz (a brazil vállalatok együtt 48%-át). A termelés 90%-ban exportra – ennek több mint 1/3-a Európába – megy, ahol jelenleg a lombocellulózpiac 13%-át adja ez a mennyiség.

A piaci eredményességet a hatékony fejlesztés és a jó adottságok javára lehet írni. Mindezek miatt az Aracruz cel-

lulóz világszerte élvonalban van áraival (lásd a táblázatban!) – ami számunkra fontos: Európában különösen!

Lombosfa cellulóz önköltsége, észak-európai kikötőben kirakva (US dollár/t-ban), 1996. II. negyedévi árszínvonalon
(Forrás: Aracruz vállalat)

Vállalat, ország	US \$/t	Vállalat, ország	US \$/t
Aracruz	279	Finnország	379
Indonézia	315	Franciaország	396
Latin-Amerika	355	Svédország	429
Kanada	364	USA, déli áll.	446
Portugália	369	Spanyolország	451

A vállalat saját kilátásait rózsásan ítéli meg nemcsak kedvező termelési költségei miatt, hanem mert a jövő század elejére 500 millió m³ körüli cellulózfa-hiánnyal számolnak. A belső piac felvevőképessége is bővülni fog, ma ui. Braziliában az évi fakitermelés mintegy 250 millió m³, és ebből mindössze 75 millió m³-t termelnek meg ültetvényeken. Ennek a kedvezőtlen arálynak igen gyorsan meg kell változnia a természetes erdők védelme érdekében. A vállalat a maga részéről is látható erőfeszítéseket tesz ebben az irányban: büszké arra, hogy a 200 ezer hektáros területükből 57 ezer hektárt természetes állapotában hagynak meg, és nem végeznek benne használatot – ezek természetesen a kedvezőtlenebb adottságú területek, illetve termőhelyek (pl. 5%-nál nagyobb lejtésű völgyoldalak). Emellett egy 280 ha-nyi vízgyűjtőkerületben egy ökológiai monitoring-projektet indítottak el, ahol egy vágásforduló alatt vizsgálják a talajállapot, a hidrológiai viszonyok, az anyagforgalom és a flóra, ill. fauna változását.

A globális piaci hatások érvényesülése miatt a hatékonyan termelő, feltörekvő trópusi országok a hagyományos európai termelőket nehéz helyzetbe hozzák, ami a hazai exportpiac áraiban is megmutatkozik. Figyelemre méltó a hatékonyság összekapcsolása az ökológiai szempontok érvényesítésével, ami láthatólag nem feltétlen jelent kibékíthetetlen ellentmondást. **A vállalatvezetés arról sem feledkezett meg, hogy a magas hozam egyik záloga a genetikailag legjobb minőségű, ellenőrzött előállított szaporítóanyag. A szaporítóanyag előállítása, ill. az ültetési anyag megtermelése az egyetlen munkafolyamat, amelyet minden vállalat maga szervez és hajt végre. Mindez egy állítólagosan „fejlődő” országban történik..**

Mátyás Csaba

Lőhető-e a tüzok?

Ma a kérdésre a válasz egyszerű, lakonikus rövidséggel: nem.

Írásom ezt a választ – és ezen keresztül a benne megtestesülő szemléletet – kívánja megkérdőjelezni. Azaz célom: legyen a tüzok lőhető vad.

Előzmények

Nagy élmény volt 1958-ban, amikor – gyakornokként – részt vettem egy olyan vadászaton, ahol a tüzok is a lőhető vad között szerepelt. Az apavári vadászaton semmit sem lőttek a puskások, nyulat sem, nemhogy tüzokot. De ekkor találkoztam először e méltóságteljes madárral – madártávlatból.

Később az Országos Természetvédelmi Hivatal a munkahe-lyemet bízta meg a dévaványai Tüzokrezervátum épületeinek tervezési munkáival, az intézmény első vezetője Pálnik Ferenc erdésztechnikumi iskolatársam volt. Ebből fakadóan a laikusnál egy kicsit többet tudok e madárról.

A probléma lényege

Hazánkban él a faj legnagyobb populációja, de az elmúlt évtizedek alatt állománya a harmadára csökkent.

A rezervátum ötlete annakidején abból született, hogy a mezőgazdasági művelés során kikaszált, vagy egyéb módon megromgált fészkek tojásállományát mesterséges keltetéssel és felneveléssel meg lehet menteni, az állomány ezzel is szaporodjon.

Eredetileg az látszott a fő gondnak, hogy a „Lorenzi” komplexust – azaz a madár a gondozóját tekinti anyjának – „kineveljük” a jóságból.

Ezt – különféle trükkökkel – hamar sikerült megoldani, a madarakat felnevelték és „elvadították”, szabadon engedték, hozzávetőlegesen évi 50 darabot.

Ma már ismert, hogy ennek ellenére az egész program sikertelen maradt, és elsősorban ez nem az emberi szándékon múlik, hanem a természet ilyen.

A madarat sikerült felnevelni, sikerült a táplálkozásra megtanítani, azaz arra, hogy szabad életében mit fogyasszon, azt hogyan szerezz meg. Több-kevesebb sikerrel meg lehetett tanítani arra is, hogy féljen az embertől, ne helyettesítse a pulykát a fazékban.

Amire nem sikerült megtanítani, az az, hogy túljárjon természetes ellenségei eszén. A túlélési technika elméleti és gyakorlati ismerete kimaradt a tantárgyakból, erre a keltetőgép, műanya és további tanítómesterek lényegében alkalmatlanok, ezt csak a saját természetes szülőjétől tudná megtanulni a szerencsétlen jószág. Emiatt az éves, igen komoly költséggel felnevelt állomány szabad életre csak néhány hónapig alkalmas, a természet nagy darálóját ezen populáció nem éli túl.

Ebből fakadóan a mesterséges keltetés és felnevelés csak akkor eredményes, ha a madarakat továbbra is védelmezzük, azaz – valamilyen szintű, de mindenképpen erősen kontrollált – vadasparkban, állatkertben őrizzük. Ez is megoldás, de nem vitathatóan „nem az igazi”.

Mi az igazi megoldás?

Megoldást ad, ha a madarak természetes élőhelyükön természetes körülmények között gyarapodnak, és természetes módon felnevelődve biztosítják a faj természetes fennmaradását, illetve – ha ezt jól szervezzük – a számbeli szaporodást is.

Mai viszonyok között ez csak olyan területen valósulhat meg, ahol a teljes termelési ciklust ennek a célnak rendelik alá, így a gazdálkodás jövedelmezősége a kötöttségek miatt kisebb, mintha nem lenne tüzok. A szigorúan védett rezervátumok ilyenek, a nemzeti parkok keretében ez is a feladatuk. A munka eredményessége (csak) a szaktudástól, a természeti körülményektől és ráfordításoktól függ.

Hogyan írjuk..

Feltűnt a napilapok és az EL olvasásánál az utóbbi években. Már többször észleltem, hogy a történelmi Magyarországhoz tartozott helységneveket, nem az évszázadok óta ismert és használatos magyar formájában írják. A legutolsó erre szolgáló példa Király Pálnak az EL júniusi számában megjelent, Bund Károlyról szóló cikke (Bl. Anl. 4.) Bund Károly születési helyét Besztercebányát, Király „Neusohl”-nak nevezi, majd megemlíti, hogy 1891-ben „napidíjas műszaki díjnokként lépett államerdészeti szolgálatba szülőföldjén a neusohli erdőigazgatóságnál.” Valószínű azonban, hogy Király nincs azzal tisztában, hogy Neusohl és Besztercebánya egyugyanazon város. Ezt azért feltételezem, mert egy pár sorral tovább azt írja B. K.-ról, hogy a továbbiakban „a besztercebányai erdőigazgatóságnál dolgozott”.

Talán hasznos volna a kollégákat arra emlékeztetni, hogy nem nacionalizmus az, ha elcsatolt városaink nevét, magyar szövegben továbbra is magyar

alakzatban írjuk, hanem ezt nyelvünk egyik sajátossága is megköveteli. Sőt minden helység- vagy földrajzi nevet akkor is, ha idegen államhoz tartozik, ha van magyar változata, magyar szövegben, magyarul írjuk. Ilyen helytelen példákra főleg külföldi tanulmányutak beszámolójával találkoztam. (Schwarzwald, Burgenland stb.).

*S nyögte Mátyás bús hadát
Wiennnek büszke vára*

Ezt már majdnem 200 évvel ezelőtt jobban tudta.

Egy kicsit furcsán hangzik, nem?

Nem helyes azonban az sem, ha idegen nyelvű szövegben magyar földrajzi neveket valami fantasztika alakban fordítunk. Bolla Sándor egyik cikkének címe: „Mi lesz veled, Szigetköz?” a német tartalomjegyzékben a következőképpen fordították (Anl. 5.) „Was wird im Dunaninselgebiet geschehen”? A helyes fordítás: Was wird aus Dir, Kleine Schüttinsel? lett volna, mivel Sziget-

közt németül így nevezik. Szigetköz nevét a magyarok lefordították már In-selzwischendonaúra is. Ami egy nagyon eredeti fordítás mert a „Sziget” tényleg két Duna között fekszik, de a német ajkúaknak így sem mond semmit, mert ebben a formában sem található meg, egyetlenegy térképen sem. Ezért ha magyar helység vagy földrajzi névnek az idegen nyelvben nincs ismert és használatos formája, akkor inkább írjuk a nevét magyar formájában mint valami egyéni fantáziafordításban.

A fantasztika fordítások terén azt hiszem, Márkus Lászlót illeti meg a babérkoszorú. Amikor egyik művében a szürke kamatláb kifejezés helyett a tökéletesi ko-efficiens fogalmát bevezette, akkor biztos kis szovjet műzsák csókolgatták a homlokát.

Karinthy Frigyes: „Így írtok ti” című művében kifigurázta a magyar műfordítást, de azt hiszem az erdészeti fordításokról is lehetne egy esszét írni.

Leipold Árpád

Eredmény

A szűken vett rezervátumokban a tűzokálomány egy része megfelelő populációt alkot, a faj fennmaradhat, ez kerül annyiba, amennyit közpénzekből (egyéb forrásokból) erre biztosítani tudunk. Ha igen sok többletpénz is akad, akkor a rezervátumi keretek újabb területek bevonásával tágíthatóak, a populáció fennmaradását és szaporodását kedvezőbb körülmények között lehet biztosítani.

Javaslatom lényege

A tűzok – ma még – előforduló madár a rezervátumokon kívüli területeken is. Ha viszont e területek gazdálkodását nem rendelik a madár túlélési-szaporodási követelményrendszere alá, akkor itt hamarosan fogyni fog, majd kipusztul.

A faj mindenütt, így a rezervátumokon kívül is szigorúan védett, de a védetségéből nem származik automatikusan az, hogy a terület vadászati jogával rendelkező és mezőgazdasági hasznosítást el látó (kettős) tulajdonosi kör a madár szaporodása érdekében saját tulajdonosi érdekeit alárendeli a természetvédelem érdekeinek. Általában csak az várható el tőle, hogy nem irtja a védett madarat, illetve csak annyit tesz, amit a hivatásából következően jelentősebb érdeksérelem nélkül a madárra fordítani tud. Ez a tűzoknak kevés. Ezért mondom azt, hogy ezen területekről előbb-utóbb eltűnik a madár, fennmaradását – egyre növekvő költséggel – csak rezervátumok tudják biztosítani.

Itt térjünk vissza a dolgozat címéhez. Ha ezen – rezervátumokon kívüli – területeken a területtulajdonos és a vadászati joggal rendelkező megkapná a tűzok korlátozott vadászati jogát, érdekeltté válna a tűzokállomány fennmaradásában és szaporításában is.

Teljesen más kérdés, hogy ennek feltételeit igen szigorúan kellene megszabni. (Szakmai részletekbe nem mennék bele.) Javaslatom nem tartalmazza azt, hogy a rezervátumokra is terjedjen ki a vadászati lehetőség.

Mielőtt még a természetvédők a szívükhöz kapnának, javasolom, hogy gondolkozzanak:

- A jelenlegi – országos – állomány nem attól pusztul, hogy vadászható, hiszen évtizedek óta nem az. A néhány darab kilövésével a meglévő állomány egyensúlyát a tény nem érintené, a létszámcsökkenés egyéb okokból állt elő.

- A vadászható állomány nem a védett helyett, hanem amellett szerepelne, így a rezervátumokon belüli gazdálkodást, az ottani állományt nem „veszélyeztetné”.

- A rezervátumokon kívüli területeken az állomány fennmaradása és szaporodása a teljes állomány hasznára válna.

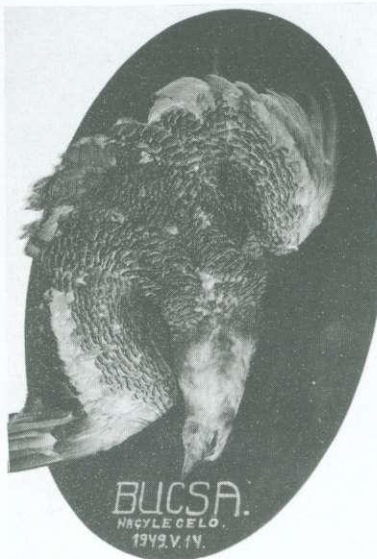
- A vadászható tűzok útján elérhető árbevétel – részben vagy egészben – visszapótolná az állomány fenntartására és esetleges szaporodására fordított gondoskodást, és csökkentené a mezőgazdasági eredmény kiesést.

- Semmivel sem helyettesíthető reklámozást kapna Magyarország mind a vadászok, mind a természetvédők európai, illetve világméretű népes táborában, amely egyéb területekre is visszahathat.

Utóirat I.

Az olvasóban sok kérdés megfogalmazódhat. Néhányra előre is adhatok választ.

Első kérdés, hogy miért az Erdészeti Lapok című folyóiratban akarom teríteni gondolataimat, amikor a tűzok a nagy kiterjedésű szabad puszták jószágja.

Nos, erre az jogosított fel, hogy a tűzokvédelem és állománymentés nem hosszú története során igen sok erdész működött közre, így meggyőződésem, hogy a téma az erdészeket is érdekli.

Másrészt a tűzok csak példa nálam. Megszoktuk, hogy ha a természet egyik elemének egyensúlya megbomlik, akkor előkapjuk a védetség szent kenetét anélkül, hogy részleteiben elemeznénk, maga a védetté nyilvánítás használ-e legjobban az adott alanyt. A védetség maga nehezen ellenőrizhető, komoly anyagi ráfordítást követel, de legnagyobb hibájának azt tartom, hogy a hivatásos szervezeteken kívül állók érdekeltsége a védetség elrendelése után megszűnik.

Egyébként is: a védetség sohasem lehet abszolút. Egy védett terület – már méreténél fogva – sem alkalmas arra,

hogy mindent kerítésen kívül tartson, a területről sok mindent kitilthatunk, de a légköri szennyezés, a klímamódosulás, a talajvíz, a biológiai és meteorológiai károsítók fizikailag nem rekeszthetők ki. A védetség elrendelése sokszor csalfa álom – azt hisszük, hogy mindent megtettünk, holott csak a lelkiismeretünk lesz tiszta, a kialakult folyamatokon maga a cím nem segít.

Nem vitatható, hogy más területeken is ugyanezt lehet tapasztalni. A műemlékké nyilvánított épületek túlnyomó részéhez a nyilvánításon túlmenő érdemi segítséget nem tudunk adni, a megkötések viszont sokszor a használatot akadályozzák meg. Márpedig egy adott épület használata a legjobb módszer az állagmegóváshoz, a viszonylagos rossz használat még mindig jobb, mintha a házat egyáltalán nem „lakjuk”.

Nem folytatom, ez egy más szakma, legfeljebb a szemlélet azonos.

A tűzoknál is, a házánál is a folyamatra hatással lévő résztvevők összességének együttes érdekeltsége a lényeges. Az érdekeltség elsősorban az okok teljes körű feltárásában és a fel-lelhető ellentmondások felszámolásában segíthet, és ha az eddigi „kívülállókból” tevékeny partnert faraghatunk, akkor azon mindenki nyerhet, legtöbbet maga a védetség alanya.

Utóirat II.

Az előző utóirat lezárásával már kész volt a kéziratom, amikor olvastam, hogy olasz vadászok (valószínűsíthetően magyar közrehatással) mennyi védett madarat pusztítottak el; köztük tűzokot is. Emiatt át kellett gondolnom – komoly-e javaslatom.

Átgondoltam és mondhatom, hogy e tény a szándékomban inkább erősített az alábbiak miatt:

- A tűzok olyan nemes vad, amely orvvadászásra is csábít, megérdemli, hogy – megfelelő keretek között – vadászhatóvá váljon; a fizetőképes kereslet adott.

- A jelenlegi helyzetünk – a természetvédelemben és a vadászatban is – átmeneti. Átmenet az anarchia és a kívánt rend között. Javaslatom csak akkor működik, ha az állapotok általánosságban a „rendkívüli” helyzetben állandósulnak. Hogy ez bekövetkezik, remélem nem csak naiv utópia. Ugyanis, ha nem lesz rend, akkor illegálisan is vadásszák a madarat, ami az ellenőrzött, átgondolt rendben engedélyeztetett képest sokkal veszélyesebb helyzet. Emiatt a tűzoknak is, nekünk is sokkal jobb, ha rend van.

Kádár Zoltán

